

TÕU KÜSIMUS

KIRJUTANUD

V. RIDALA

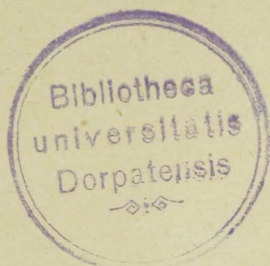
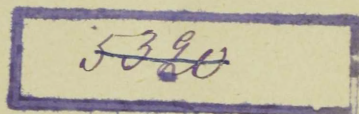
EESTI KIRJASTUSE-ÜHISUSE „POSTIMEHE“ TRÜKK, JURJEWIS

1914

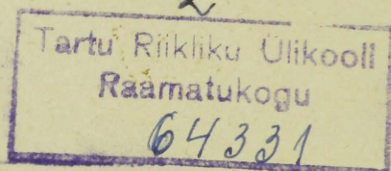
TÕU KÜSIMUS

KIRJUTANUD

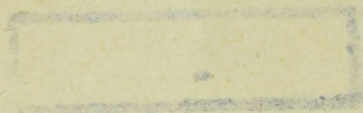
V. RIDALA

2

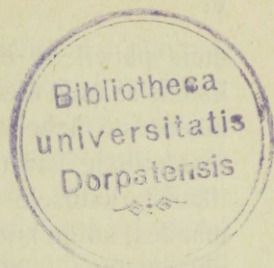
Дозволено военною цензурою. — Юрьевъ, 13 дек. 1914.

A 2659.

Sisukord:

Sissejuhatus	V
I. Tõu olemus ja tähendus	1
II. Tõu avaldusmoodud	13
III. Tõug ja individuaalsus	23
IV. Tõugude seletus	25
V. Tõugude saamiselu	34
VI. Tõugude jaotus ja hindamine	43
VII. Soome-Ugri tõug	56
VIII. Soomlased	94
IX. Eestlased	115
X. Ristlus ja selektsioon	146

Sissejuhatus.

Nüüd, millal rahwuse küsimus kesk ränku wõistlusi ja wõitlusi elu ja olemasolu eest päew päewalt, inimeliste jõu tagawarade ikka laiemale haarawa teenistusele wõtmisega kultuura tegewuse põletuse ja sulatuse protsessi poolt, ikka enam ja enam esile kerkib ja tähtsust wõidab, ei ole ka meil enam ülearune tegemist teha kõigi nende küsimustega, mis lähedalt rahwuse probleemi olemust puudutawad, seda seletawad wõi walgustawad. Sest wast nii moodi wõidakse rahwuse küsimuse õigele mõistmisele saada. Üks niisugustest rahwuse küsimusega otsekohe ühendatud, sellega peaaegu lahutamata seotud probleemidest on nii kutsutud tõu ehk raassi küsimus, sest et eelmise algjuurdeni ulataw ja kogu selle olemuse alusid käsitlew. Raassi küsimuse aineks ja ülesandeks on esitada nende inimeliste, kehaliste ja samuti hingeliste ning waimu tunnuste, karakterite esinemist ja tegewust, mis inimestes suuremate hulkade kaupa ilmuwad, suuremad inimeste rühmad ühtluste kaudu rahwusteks ja rahwused raassideks ühendawad wõi eraldawad. See küsimus teeb siis tegemist, wõiks ütelda, rahwusetunde, selle nii keerulise ühiskondliku hingeelu õige keerulise ja mitte vähem peene nähtuse — rahwusetunde algelementidega, ürgollustega. Iseäranis meil, kus kesk rahwuslikkude ja tõuliste wõitluste murdlaineid ollakse, peaks tõu probleem kui kogu rahwuse küsimuse keskpunkti moodustaw küsimus elawaks ja selgeks saama, seda iseäranis just seepärast, et sel probleemil, kuidas eespool saame nägema, ei puudu ka oma kaugele ulataw praktilikgi wäärtus.

Kuigi mõlemad küsimused ikka rahwaste elus ja wõitluses suurt osa on etendanud, siisgi wõib ütelda: alles

meie päiwil on nad kogu oma täiuseni kaswanud ja elulisteks saanud üleüldises teadwuses. Weelgi enam: mõlemate küsimuste lahendused, waremini tegelikust elust saadud, teoreetiliste kawatsustena, on nüüd taas oma korda praktikas tarwitusele wõetud hariduse elu poolst eelkäiwates maades, kõige laiemas ulatuses, ja määravad nüüd tegelikugi elu awaldusi. Mitte küll sellest, et nad iseenesest juba riikide ja maade poliitilise elu püüdsihid weawad, nad walitsewad puhtasti teoreetiliste järelduslauseste kaudu rahwaste ja riikide kõige kaugemidgi tulewiku aimamisi, nad on teiste sõnadega meie päiwil mitmes kohas puhtast teadmise astmest uuesti eluks muutumas.

Mis nüüd eraldi tõu, raassi küsimusse puutub — rahwuse küsimus kogu laiuses nõuaks, iseäranis meil, enam kui ühte kirjutust ja põhjalikku käsitlust enam kui ühelt poolt, asi millesse ehk loodetawasti mahti saame mujal tagasi pöördä, seda harutuse alla wõttes — siis on see põline wana. Juba Mooses tunneb seda inimelist probleemi iseteadlikkuna ja tema selge asjade hindamine on omane olnud tema rahwa kõrgetõulise wäärtuse pärastpoolist, peaaegu ainulaadilist alalhoidmist kinnitama ja seda kaitsma, nii kauaks kui juutisid iganes saab maa pääl olema. Ka mujal, kus eales rahwaliste wahede tähtsust on tuntud, ei ole raassi küsimus tundmatu olnud, olgugi et see enam instinktipärasena, terwe puudutamata loomusunni awaldusena on esinenud, nagu greeklaste ja roomlaste seas, oma rahwa lahutamises wõõrastest — barbaaridest. Wiimase laadilisena on see weel meiegi päiwil alale jäänud kõikide puudutamata rahwaste juures.

Eri käsitluse aineks on raassi probleem, tõu küsimus siisgi alles wõrdlemisi õige hilja saanud. Kui mitte lugeda Gust. Klemmi teost *Allgemeine Kulturgeschichte der Menschheit*, 10 köid., 1842—52, mis oli waikimisega mööda läinud, on tõu küsimuse esik teos kuulsaks saanud prantslase krahwi Jos. Arthur Gobineau *Essai sur l'Inégalité des Races humaines* — *Essee inimese tõugude ebaühewäärilisuse üle*, a. 1854,

4 köid., kus kogu küsimus esimest korda selle täies ulatuses ja kandwuses harutusele wõetakse. Kuigi Gobineau peaks Klemmilt olema äratust saanud — asi mis siiski weel ei ole kindlasti öeldud — selle Prantsuse diplomaadi essee tõu probleemi üle jääb ometi teerajajaks kogu pärastpoolsele tõu küsimust käsitlewale kirjandusele, mis on sellest otsekohe wälja kaswanud ja raassi probleemi jäädawalt päewakorrale asetanud. Wast Gobineau teose ilmumise ajast pääle, on huwitus raassi küsimuse kohta selle tähtsuse wõitnud, mis tal meie päiwil on, alatasa kaswades. Ja huwitaw, teos ise, mis uue woolu awas, ei ole järele jäänud ilmumast ikka uutena trükkidena, hoolimata, et selles palju liialdusi ja mitmesugusid ilmsidgi ebakarwapäälsusi wõi otsekoheleid wigu ja wääratusi leidub, mis seda tööd koormawad.

Eriti Inglismaal ning Ameerikas, siis Saksamaal on tõu õpetus, inimeliste ühiskonna probleemide harutuses, hardaid ja südikaid poolehoidjaid leidnud ja seda mööda sügawasti edustawate klasside teadwusse juuri ajanud; wõib olla just selle tõttu, et mõlemate rahwuskondade selgunus, ühte sattudes rahwusliku hiilguse ajajärguga, seks palju parema pinna on pakkunud, kui mujal, kus üleüldine langus esile paistab, nagu näit. Prantsusmaal. Wiimases maas, tõu poolest wäga segatud ja mitmekesises omis awaldusis, on raassi probleem ainult üksikuid teadusemehi enese poole wõitnud. Kuid kogu rahwa teadwust ei ole ta sugugi puudutanud, nii kuidas prantslaste naabrite juures Läänes ja Idas. Mujal, pääle eelnimetatud maade, on küsimus üsna hiline, hiljuti esile kerkinud ja selletõttu vähemõjune, esialgu. Nii on lugu meil ja meie naabrite juures Põhjas wõi Lõunas.

Üleüldise, XIX aastasajal tekkinud interessi tagajärjel tõu küsimuse kohta on raassi probleemist kogu kirjandus soetunud, mis osalt õige laiaks ja mitmeharuliseksigi on paisunud. Iseäranis Inglismaal ja Saksamaal, osalt ka Prantsusmaal on see kirjandus hoogu saanud wõimsasti laiale lagunud darwinismist, Darwini õpetusest liikide sündimise ja waliku kohta, mis kogu loodusteadusse

hoopis uued vaatlusmoodud sisse oli toonud. Nii on selles mõttes tõu probleemi arenemise kohta tähtsaks saanud kuulsa inglase Galton'i *Inquiries into human Faculty* — Uurimised inimelise võime kohta, mis darwinismi põhjal aluse seadis otse uuele õpetusele, eugeenikale, õpetusele inimese hääsugususest. Raamat ilmus aastal 1883 ja on ülepää väga suure mõjuga olnud kogu pärastpoolsegi tõu küsimust käsitleva kirjanduse kohta. Ka teise inglase Haycraft'i *Darwinism and Race progress — Darwinism ja Tõu progress* — seisab tugewasti autori kuulsa kaasmaalase teooriate alusel. Saksamaal, kus kohe pärast Gobineau teose ilmumist isegi samanimeline selts asus, edustab O. Ammon omade teostega: *Die Gesellschaftsordnung und ihre natürliche Grundlage* ja *Die natürliche Auslese beim Menschen*, nagu Chamberlain, *Die Grundlagen des XIX. Jahrhunderts* Gobineau algu pandud õpetuse äärmisi püüdeid, mis sagedasti omas liiale minewas tendentslikkuses raassi probleemi teaduslikule harutusele kahjugi on teinud, oma pääliskaudsuse ja pinnapoolsuse tõttu. Prantsusmaal on Gobineau õpetuse jätkajana ja teaduslikkuna süwendajana tuttavaks saanud Vacher de Lapouge, kelle teosed: *Les Sélections sociales* ja *l'Hérédité dans la science politique* samuti raassi teooria äärmisi arwamisi esitawad. Otse selle wastast woolu, mis tahaks tõu küsimuselt iga vähema kui õigustuse wõtta, on enam kurioosiumina kui tõsise teosena nimetataw Wene maapagulase juudi J. Finot'i omal ajal üsna küllaltgi, ehk liiggi palju juttu teinud raamat: *le Préjugé des races*, ilmunud a. 1908, täiesti tendentsiline, kuid seda puhku eitawas mõttes, ja lage igast teaduslikkusest. Laiali mööda kultuuramaid, pääasjalikult eelmisist tõist nagu keskpunktidest välja hargudes, on lõpuks kogu lugematus perioodiliselt ilmuwat ja raassi probleemi harutusele pühendatud kirjandust sündinud, mis küsimust igalt eri waatekohalt ja eri haaralt püüab käsitlusele wõtta ja walgustada.

Kuigi tõu küsimuse kohta üleüldse palju kirjandust on ilmunud, nii poolt kui wastagi, wõib siiski ütelda, et esimene osa ometi mitme wõrra waldawam on kui see, kus probleemi seesugusena katsutakse eitada. See esimene on tähtis nii oma arwukuse kui ka põhjalikkuse poolest, mille kohta teine ei wõi mitte nõudeid teha; ja see on ühe sõnaga ka see, kus aine enam teaduslikult ja eelmõistusega on käsitletawaks wõetud.

Olgugi et kogu see teadus, mis tõu probleemi käsitleb, nii moodi, üsna noor on, ja, sagedasti kõrwaliste, mitte asjasse kuuluwate päewawõitluste tõttu esinud poliitiliste püüete weetawana, tagasi hoidmata liialdustesse wõi üleüldistustesse on langenud, ühte wõib siiski juba nüüd ütelda: Lääne-Euroopa ühiskonnateadlaste seas leidub meie päiwil waewalt nimetatawat isikut, kes enam püüaks kogu küsimust eitada, wõi surnuks waikida. Lääne eurooplase haritlase teadwuses on juba wõimata raassi teguri tähtsusest walesti aru saada, saadik siis seda lihtsasti olematumaks salata, walesti mõistetud üleüldsuse kasuks, inimsuse nimel, nagu seda üksi ebaküpsedel hariduse uudismail wõi poolharitud mais wõib juhtuda. Sest need asjad on sääli nii sama selged kui mõned muud teaduse saawutatud tõed, olgu need mis laadi wõi milt alalt tahes. Teadwus, et tõug — raass inimeliste rühmade eluawaldustes, waldawana tegurina, suurt osa etendab, see on igal pool nii läbi tunginud, et seda ei tulegi enam meeles eitada, kui asja tõsiselt mõeldakse; wõi olgu siis, et mingisugused poliitiliste kasude warjata püüdmised, nagu seda sotsialismiga sagedasti sünnib, panewad teissugust tõendamist tarwitama, mille üle ei ole waewaks wõetud ise järele mõtelda, ja seda siis mingisuguse kujutuma, ebamäärase, waewalt konkreetselt käsitatawa ülemaakeralise solidariteedi ehk ühistunde nimel, mida mööda wahet ei ole ei Juuda ega Greeka mehe wahel, ei indu ega neegri, ei hotentoti ega eurooplase wahel. Ja siis on need sõnad ilma sisuta, tühised kõlad ilma sisemise wäärtuseta, ainult üteldud ütlemise pärast.

Aga, olgu nüüd, kuida tahes, see on kõigiti kindel, et õpetus, mis tõu küsimusega tegemist teeb, nii kõikumata seisukoha on wõitnud haridusemaades, et ta on hakanud uuemal ajal oma korda tegeliku elu küsimuste kohta tähtsat mõju awaldama, et ta seega puhtasti teoreetilisest küsimusest küsimuseks on saanud, millel oma kaalukas ja suure kandwusega sõna on ütelda ühiskondlikkude ülesannete korralduses ja järjestuses.

Nii olles, ja iseäranis silmas pidades seda, et tõu küsimus meie meie seisukohast nii tähtsa rahwuse küsimusega lahutamata seotud, on enam kui soowitaw, on otse wajaline, et raassi küsimus, tõu probleem just meil kõikide teadlikkude rahwuse liigete, haritlaste teadwuses ja siit edasi kogu rahwa ühistundes seks keskkohaks saaks, kust meie rahwa hing ja meie rahwa tulewik oma seletuse ja ülesande leiab, mis teda läbi saatuste wahelduse juhiks. Oleks wajaline, et see nii tähtis probleem mitte üksi meie keskis harutuste ja käsitluste aineks ei muutuks, waid weelgi enam, et kõik selle küsimuse tähtsus meie omanduseks saaks nagu ta mujal on saanud, muutudes tõsise elu liikuma panewaks ja wääramata wedruks.

Alamal järgnew kirjutus tahab esimene katse, küsimust üles wõttew ja, kui õnnestub, ärataw, kuid kaugeltgi mitte tühjendaw, põhjani ammutaw töö olla, nagu see nii keerulise probleemi käsitlusel enam kui loomulik. Ja selle kirjutuse kokkuseadja soow oleks ohtrasti tasutud, kui sel katsel wähegi õnnestuks seda meie rahwale ehk enam kui mõnele muule rahwale tähtsat küsimust saada harutusele ja päewakorrale wõetawaks meie kirjanduses.

I. Tõu olemus ja tähendus.

Meil, praeguse põllumajandusliku ajajärgu kestes, on küll palju kõneldud karja tõugudest ja seemne tõugudest, ja põllumajanduslastele on küllalt tuttav kui tähtsat osa tõug üleüldse etendab, kui on küsimus tulu saamisest selles wõi teises asjas. Aga, mis nüüd inimesesse puutub — ja selle tõu küsimusega saab eespool tegemist olema — siis leidub waewalt palju inimesi, kes walmis ei oleks kõiki inimesi, tõuliselt, omade inimeliste wäärtuste poolest, samasuguseks kuulutama, kuulugu siis kõnealused isikud, mis rahwa wõi rahwuse hulka iganes. Selles mõttes walitseb meil weel suur käsituste ebamäärasus, ehk weelgi enam, otsekohene segadus. See ei olegi ehk iseäralik meie alles saamisel olewas ühiskonnas, iseäranis kui lisaks seda meeles peame, et meil nii palju asju alles tuli-uutena, wastistena esineb; nende seas ka tõu küsimus.

Tõsi, meil on ajakirjanduses mitmet puhku harutusi ilmunud tõu pahenemisest, wõi tõu terwendusest. Kuid ka siis on päärõhk pahenemise ja terwenduse küsimuse kohal olnud, ega ole puudutatud nii tõu küsimust ennast kui just neid eitawid külgi ja nende parandust, mis meie rahwas, mõnede arwates, wiimasil aegul põeb ja tarwitseb.

Raassi probleem, tõu küsimus ja selle tähtsus meie ajaloo moodustamise kohta, selle teguri üleüldine kandwus tulewiku wõimaluste kohta on enam teisele plaanile jäänud, enam kõrwale muude küsimuste taha, mida on esitatud.

Tõu küsimus on meil, nii olles, alles õige uus, õige wastne ühiskondlik küsimus, wast hiljuti waatepiirile kerkinud, kuid meie rahwa kohta, sellegipärast, mitte wäheha tähtsusega kui muud ühiskondlikud küsimused, mis päewakorral

püsiwad. Otse selle wasta: tõu probleem saab kahtlemata meile, meie rahvuslikus arenemises, nii sama tähtsaks küsimuseks käändima nagu ta seda wanematele ja suurematele kultuurarahwastele on saanud. Loodetawasti juba lähemas tulewikus, sest raassi küsimus, igal pool eriti elawaks ja tähenduslikuks muutunud, on üks põletawamatest meie aja küsimustest, kuna ta rahwuse küsimusega nii lahutamata ühenduses on. Sellest ka siis arusaadaw see tähelepanek ja interest, mis igalpool, kus seltskondlik ja ühiseluline teadwus ja iseteadwus on kõrgele arenud, raassi probleemile, tõu küsimusele on omistatud, antud.

Kui me nüüd küsime mis on tõug, mis on raass, mis sellega mõista?

Igäühel meist on mahti olnud vähemast paarigi wõõra rahwuse edustajaga kokku puutuda, tegemises olla, olgu näituseks, mõne sakslase, wenelase ja juudiga, ja kes teab ühe ja teise lätlasega. Ja kõigil, kes on wähegi asjade üle mõtelnud, on pidanud tingimata kujunema mingisugune sisemine, enam vähem selge teadwus sellest, et sakslane hoopis midagi muud on kui wenelane, et lätlasegi kergesti mõlemist, iseäranis sakslasest lahutab, omast inimesest juba kõnelemata, ja lõpuks, et kui kedagi wõimatu on teise rahwuse liikmega ära wahetada, siis juuti; seda tõendaksid wist kõik. Rahwastel on siis midagi iseäralist, oma, neile üksi omast, neile üksi kuulawat, mis aitab neid lahus hoida, segamise wõimatumaks teeb, üks ta puhas, tulgu see lahkuminek, eraldus nähtawale milles tahes, wälimuses, keha ehituses, üksikute osade iseäralisus moodudes ja nende suhetes, wahekordades, kuju ja wärwi poolest, wõi sisemises, waimulaadis, waimsuses, hinge omandustes, ja iseloomus üleüldse.

Alati on püütud põhjusi otsida isesuguste arenemiskäikude seletuseks kultuura moodudes ja eri rahwaste wõi tõugude elu awaldustes. Kord on otsitud seesugusid põhjusi geograafilistest tingimustest, kas edulistest wõi takistawatest, mere lähesusest, rikkast maapinnast wõi kehvast — weetumal ja kaswutumal liiwikul jne., kord jälle ajaloo fataal-

sest käigust, nagu ei oleks ajaloo käik isa fataalselt, saatuslikult muist asjust määratud — viimases mõttes on õige sagedasti ühekülgsest patustatud — ajaloo käigust, mis pimetsi ühe rahwa hiilgusse tõstnud ja teise nagu wihuti kõdunemisele määranud, ühe õnnega peitnud ja teist wainunud alaliste õnnetustega. Ja siis ei ole keegi selle wana sõna pääle mõtelnud, mida harilikult üksikust kõneldes nii hää meelega tarwitatakse, et igaüks on oma õnne sepp. Waikimisega on see jäänud siis nimetamata. On näidanud nagu oleksid kõik, ühist sala mahategemist mööda, kõik inimesed ja rahwad samawääriliseks asetanud, ehk küll igapäewane elu meile otse selle wastast on õpetanud. Ja siis on nähtawasti arwatud, omas lihtsameelses ja inimelises usus, et kõik rahwad, nagu kõik inimesedgi, kes wähegi püüawad, peawad samad hariduse astmed läbi tegema, paratamata, nii sama kui need, kes waremini hariduse walgusesse on jõudnud, olgu need rahwad siis missugused iganes, kultuura rahwad wõi metsi elawad hõimud. Ainult harwa sekka on kuulda saadud metsrahwastest, kes on pidanud wälja surema, wõi kes wäljasuremisel on, ja kes siis jõudnud ei ole neid soowitud hariduseastmid läbi käia. Millest see kõik tulnud, sellest ei ole palju kuulnud. Siisgi, wähehaawalt, on tulnud tarwitusele lause, et need ja need rahwad kultuurawõimulised ei ole, see on, et nad Euroopa haridusega kokku puutudes, selle pahategewate mõjude alla otsa saawad, tulgu see häwimine ise siis mis teel tahes. Häwimise, wäljasuremise sisemisi põhjusi, kui neid ka on uuritud, ei ole jõutud põhjani walgustada. Ja otse selle wastu on teiste rahwaste kohta hakatud ütleva, et need ja need on kultuurawõimelised rahwad, kes nobedasti edenewad, kui olud ja tingimused wähegi on wõimalikud ja perised.

Kuida on kõige sellega lugu? Wõib olla lahendab eelpool järgnew kirjutus nii mõne umbsõlme joosnud küsimuse. Kuida kõige sellega iganes lugu oleksgi, kõige päält, nii sama ühekülgne oleks hakata wäitma, et taewas, hele wõi udune, pilwine ilm inimese pääle ei wõiks mõjuda,

et madalikud ja lagedad inimese meelt teisiti ei painutaks kui kõrged mäed omade lumiwalgete tippudega jne., wõi seda, et stepp wõi jälle kõrb, liiwik hariduse laiale lagunemises teist osa ei etendaks kui meri wõi wesiteed. Kes tahakgi seda kõike eitada. Ollakse kaugel sellest: wastaoksa, meid ei keela midagi seda rõhuga toonitamast, kus see on paigal ja wajaline. Ainult wiga on selles, et sellega, mis eelpool esitatud, on püütud kõik seletada. Wastakaaluks tuleb aga nüüd rõhutada seda asja, mille pääle küllalt tähelepanemist ei ole juhitud, mis nagu kahe silma wahela on jäänud, tänini, olgugi et see ometi esimese tähtsusega on, kõikide muude tegurite seas. Kõigest hoolimata, mööntagu muud asjad nii tähtsaks kui tahetakse, igas kultuurilises arenemises on kõige tähtsamad siiski inimese erilised wäärtused, iseäralised sisemised omadused ja iseloomulised karakterid, mis nagu eespool saame nägema, tõugude järele nii suuresti waheldudes, nende esinemisega kõik inimeliste haridusmoodude lahkuminewuse kaasa toowad. Ja mis ongi aidanud mõnele rahwale olu kõige paremates looduse tingimustes, aastasadade pikkul, kui ometi harimatusse on jäetud, wõi sunnitud ollakse nälga nägema. Asetatagu samusse paiku hoopis teisesugune tõug ja saadakse näha, kuidas olud lühikese aja kestes woiwad muutuda. Ei anna kõike loodus, kui talt ei wõeta, wõi ei osata wõtta. Ja need rahwad, kes ei jõua looduse rikkusi ekspluateerida, tarwitada, need tõrjutakse wiimaks ikkagi looduse enese poolt kõrwale paremate teelt, kes seda enam mõistawad. See on looduse seadus, mis nõnda ainult jõudude wahet tunnistab. Ei, mitte maa ja geograafiline seisukoht ei loo inimesi ega rahwaid, sest et ka inimesed ja rahwad oma korda maad ja geograafilisigi tingimusi woiwad teisendada. Inimese mõistuse töö teeb maast haritud pinna, kuid oma sisu järele wõib ta samuti kõige harituma maa uuesti metsamaaks ja kõrweks muuta, nagu seda nii mitmes kohas maakeral on wõidud tähele panna, rahwaste wahetumisega. Kui palju ei ole barbaarlased, kuid mitte üksi barbaarlased, waid poolharitudgi

rahwad hariduse mälestusi hunniku waristanud nagu teised wäsimata neid on olnud loomas, aastasadu ja aastatuhandid.

Inimene oma oluliste omaduste poolest, samuti rahwas wõi tõug, weel laiemas mõistes, ei ole siis seesugune, et ta kõigis omis keerulistes iseloomulikus awaldusis wähesse ajaga mingi ümbruse järele põhjani uuesti moodustuks, kuidas see ka iganes mõeldaw, waid ta on pigemini nii püsiw ja elastiline, et ta isegi ümbruse ümber muudab, oma olemuse järele, ka kui ühtlasi peame mõõndma, et iga ümbrus mingi teisen-dawa mõju ometi järele jätab.

Ja nii ongi tähele pandud, et nagu loomade ja tai-medede tõugude wahel, nende kuju alalhoidmise poolest, ilmne püsiwus walitseb, et samuti inimesegagi lugu on. Karaktrite, tunnismärkide püsiwus on nüüd see, mida tõuguna, tõu oma-duste konstantsina, püsiwusena tuntakse, teadmine, mis uuemal ajal hariduse rahwaste kohta nii tähtsaks on saanud.

Tõu mõiste on kogu seesugusid pärandatawid ja siis püsiwaid omadusi, mis on teatawale indiwiiduumite rüh-male omased ja mis seda rühma muist aitawad lahutada, näit. põhjapoolse tõu juures walwakas näojume, sinised silmad, lainelised walwakad juuksed jne. Loomulik, et tõulised omadused ei tarwitse üksi kehalist laadi olla, nad wõiwad olla niisama psüühilist iseloomu; ometi nii et kehalised ja psüühilised omadused õige läheses sisemises ühenduses on. Mis suhted ja wastawused siisgi nii kerged ei ole lahutada wastakute asetamiseks kindlate kehaliste ja psüühiliste tunnuste wahel. Seda ülesannet ei ole tänini weel suudetud küllalt rahuldawalt täita, kuigi ei saa ütelda, et selles ometi palju ei oleks tehtud. See suhete otsimine ja uurimine, milles, õiguse poolest, tõu probleemi üdi leidubgi, annab lootusi edespidiste suuremate kindlakstegemiste kohta tõu lahku-minekutes ja iseäraldustes.

See rida iseloomulisi karaktri jooni siis, see kogu iseäral-lisi, kindlaid, selle wõi teisele rühmale omasid omadustunnis-märkisid, mis nüüd teise inimeste rühma teeb eraldatawaks teisest, üksiku rühma liikmed aga, hoolimata kõigist teise-

astmelistest lahkuminekutest, mis igas isikus esinewad, indiuiduaalistena, ühendab ja üheks liidab — need ongi need tunnused, mida on hakatud tõulisteks kutsuma.

Rahwad siis, nii sama wähe kui üksikud isikud, indiwiiduumid, ei ole samasugused, kõikide ühisnimeliste karakteri joonde kiuste. Nagu igal pool looduses lahkuminevus, erinevus, seega siis mitmekesisus walitseb, nii ka inimeste, inimesrühmade, rahwaste seas. Kui misgi on ühesugususe waenlane, siis, näikse, on seda loodus omas waheldawuses.

Peame lisama, et tõulisteks tunnusteks mingi rahwa kohta siisgi ainult neid omadusi tuleb pidada, mis rahwa suurele kogule ühised on ja mis püsiwatena esinewad, sest et päranduse teel saadud.

Kui nüüd edasi küsime, kuidas awaldub eelpool nimeetatud erinevus, lahkuminevus nende püsiwate karakterite poolest, siis peame kõige päält käsitlesele wõtma selle määrawa tähenduse, mis tõul iga rahwa rühma elu awaldusmoodude kohta on. See aitab tõu mõistet lähemini seletada.

On nimelt kindlaks tehtud, et iga rahwa ühiskonnalooline wäärtus tingitud on küsimuses olewa rahwa tõulisest kokkupanekust, teiste sõnadega, et iga rahwa ühiskondlikud saawutused, kättesaadused seda mööda lahku lähewad, kuidas rahwad ise aineliselt lahkuminewad on segu-elementide arwu ja suhete, wahekordade poolest — meil on siin jutt nüüdistest rahwastest, sest peaaegu kõik kultuurarahwad on mingisuguste ristluste saadused — asjade poolest, mis kokkupanekus ja liitumises selle wõi teise rahwa tõu moodustawad. Näituseks on selles mõttes wäga huwitaw ja õpetlik Euroopa hariduserahwaste wõrdlus ise-keskis. Kuna nii moodi Inglismaal, kus samuti ristlusi on olnud eri tõugude wahel nagu mannermaalgi, õige ühtlane inimese liik, pika, kõrge kaswuga, walwakas pikapäine tüüp walitseb — ja see Inglise üleüldisele tüüpusele harukorraline ühtlus annab ja moodustab kogu Inglise rahwa

jõu ja wägewuse ja on selle maa edasijõudmise pantina — on Prantsusemaal lugu hoopis teisiti, see on otse eelmise, Inglismaal leiduwa wastane. Prantsusemaal walitseb ja on silmapaistew äärmine tõugude mitmekesisus, keerulisus, äärmine segilaadisuus, ja siit tuleb ka segasus rahwuslikus tüüpuses — asjalugu, mis prantslastelt nende rahwusepärase joonde selguse ja mündituse wõtab, Prantsuse rahwa tõuguna kogumõjus iseloomutumaks, ebaselgeks, hämaraks, ebakindlaks teeb, ühe sõnaga, tõu iseloomu ehtsuse rööwib, selle aristokraatsuse, mis puhaste ja selgunud tõugudele on omane. Ja sest prantslaste tõus walitsewate elementide erilisusest, laokiliolekust ja kokkuliitumatuses järgneb üks kõige pahematest mitmekesiste tõu segamise tagajärgedest: hübriidsus, äbarus, wärdjalaadilisuus, mis on kaasa toonud kõik need äpardused, ebakordaminekud ja õnnetused, millised meile Prantsuse ajaloost küllalt tuttawad; seda just prantslaste tõu karakterite kristalliseerimatuse ja ebaühtluse, ebaseisukuse ja tasakaalutuse tõttu. Need kaks nimetatud juhtumist wõiwad küllalt õpetlikud olla selle kohta, mis tähendab piiramata segamine, were kaos ühelt poolt ja õnneliku ristluse tagajärg teiselt poolt. Sest esimene ei wõi saadusena muud anda kui bastardrahwa, teine ülimumsrahwa, aristokraatliku rahwa, nagu inglased ja muud samades oludes moodustunud rahwused seda salgamata on.

Ehtsate tõugude päätundemärk on nende üleüldise tüüpuse ühtlus, hästi wäljakujunud tunnustega. Ja tõepoolest, kusgi ei ole pääindeks — pääindeksi all mõteldakse maksimaalist laiust kaswatatud sajaga ja jagatud maksimaalse pikkusega — nii püsiw kui just neil mail, kus tõug wäga ühtlane ja tõu tunnused selgunud, nõnda Inglismaal, Jaapanis, Skandinaawias ja mujal. See on nagu tõu aadluse märk. Ligi samasugune ühtlus ja wäljakujunus tõus kui Inglismaal leidub pääle eelnimetatud maade weel iseäranis Hispaanias, kus aga tõug, ehk küll pikapäine, siisgi pruun ja wäikese kaswuga on, nii kutsutud wahe-mereline. See tõu ühtlus annab nii Inglise kui Hispaania

rahwale väga terawasti weetud iseloomu jooned ja kindlasti ning selgesti münditud omapärase füsiognoomia, tegumoodu. Väljaspool Euroopat elutsewast rahwastest wõiksid tõuliselt selles mõttes suurt huwitust teenida jaapanlased ja kahtlemata iseäranis juudid, need kaks harukordselt ehedat ja sellepärast väga tugewat tõugu, mis iganes maailmas leiduwad. Ja ei ole kahtlust samuti, et kord nende wägewate tõugude wahel, inglased ühes arwatud, wali wõistlus maailma walitsemisest tekib ja kogu maailma ajalugu täidab. Need on suured tõud, mis loodus ise näikse suurdeks ülesanne-teks soetanud. Mitte seda nii mujal, näituseks Prantsusemaal, kus tõu ühtlus on tuhm, nagu ei oleks seda olemasgi, nii segised on sääll kokkuseade elemendid ja nii laokili tunnused. Kõrwu nii kutsutud pruuni Keldi tüüpusega, mis ometi enamuses esineb, leidub, küll wähemas määras, Germaani laadilist, skandinaawilist, walwakat pikapäist tõugu, lõpuks weel kolmat laadi tõugu, pikapäist lühikese kaswuga pruuni wahemerelist tõugu, Lõuna pool; pikk dolihokefaalne on selle wastu kõige sagedam põhjapoolsis osades maad. See tõuline mitmekesisus on nii suur, et maakonnalised tüüpused koguni ühistüüpuse ära warjawad ning tumestawad, nii et on kergem eralda bretonlane wõi normandlane wõi provencelane jne. kui ütelda, mis on üleüldine prantslase tüüpus. Ka suur hulk muid Euroopa maid wõib Prantsuse olusid selle poolest meele tuletada, ehk küll mitte nii kaugele minewas astmes. Kõnest jääwad seesugused maad kui Austria ja Wenemaa, kus tõud igaüks oma rahwusliku keskpunkti ümber on hakanud selguma, iseäranis wiimastel aegadel. Vene tõu ühtlusest wõib muidu waewalt juttu olla, see, kes teab, on prantslaste kõrwal üks kõige enam segatud ja väga mitmekesine omade elementide poolest.

Nii olles wõime ütelda: tõug omas kokkupanekus ja elementide suhtes, wahekorras — enamus nüüdsid tõugusid ongi suurema wõi wähema ristluse kaudu saadud — tingib, määrab mingi rahwa sotsiaalse ühiskondliku arenemise,

weab sellele kindla, kitsama või laiema tegewusala karwapäälsele märgitud piirides. Ja etniline, rahwaline kokkupanek kogu rahwuse kohta on sama kui füsioloogiline ja ajuline ehitus üksiku isiku kohta. Sündides saab üksik kindlad, suuremad või vähemad looduse annid, ja nende piiridest üle ei aita teda misgi asi, sest et need on looduse enese tõmmatud. Samuti on lugu, olgu mis rahwuse kuuluwa isikuga, kelle awalduse võimalused tõug määrab. See annab isikule, rahwa liikmele edenemise võimalused, tegewuse raamid, millest ei rahwas ega sinna kuuluw üksik isik ei jaksa üle saada. On küsimuses olew tõug alama laadiline või kõngu jäänud, siis ei aita misgi kaswatus ega harjutus teda väljaspoole neid piirid, mis ta tõu moodustud raamid sulewad, sest ta ajuline ehitus, päranduslikult edasi antawate algliigutuste moodudega, takistab teda edene-mast kaugemale teatud rajast. Selles mõttes on tõug rahwa ja rahwa liigete, üksikute indiwiiduumite kohta fataalne, saatuslik nagu kõik looduse kindlasti piiratud juhtumiste maailmas.

Me võiksime nüüd anda tõu kohta laiendatud määr-lause. Me võime kutsuda tõuks rühma isikuid, kes, sündi-nutena ühistest esiwanematest, omawad kogu kindlaid ühise pärandamise kaudu edasi antawid omadusi, tunnused, karakterid, mis on selleni määrani seisukaks saanud, et need võiwad küll areneda, kuid teatawates piirides, ilma neist üle nihkumata ja muutumata ning häwimata.

Et kindlad füüsilised tunnismärgid nii üksikute ini-meste juures kui rahwaste ja tõugudegi juures sünnipärased on ja võiwad erilistena esineda, selle kohta ei ole kahtlust; niisama wähe kui selle kohta, et nende karakteritega kaasas käiwad teised määrawad karakterid, waimust laadi, kuigi wiimased jõulistena kergemini võiwad sattuda loodusliku ja ühiskondliku ümbruse teisendawa mõju alla. Et nad aga neist mõjudest oluliselt moondatakse, see ei ole sugugi tõenäoline, ennemini on seda selle wastane wäide. Pääлуу kuu näikse tõesarnaselt õige määrawasti jõuawal-

duse moodude päale mõjuwat. Nii esineb dolihokefaalne pääkuju ühes kindla energilise tahtejõuga, — tuletame meelega inglased, skandinaawlased j. m. — enam intellektuaalsete kalduwustega on lühikepäised, nagu neid Prantsusemaal leidub, kuna siis, kui pikapäised pruunidena ilmuvad, walwakate asemel nagu Hispaanias ja Lõuna-Itaalias, neile isesugune tunnete wägiwaldsus näikse omane olevat. Kuigi kaugele sellest jääb, et uskuda neid antropoloogisid, kes tõendawad, et kogu ajaloo suurteod on tehtud suurekaswulise, walwaka, pikatõulise inimeseliigi kaudu, keda päälegi esialgustena arjalastena, germaanlastena wõi Põhja tõuguna esitatakse, peab ometi mõõndma, et nii liialdatud, kui need wäited sagedasti wõiwad olla, nad siisgi palju tõtt sisaldawad. Kui ajalugu kuulata, siis on need blondid dolihokefaalid tõesti suurema osa inimeliste wägitegude kangelasena esinud. Nad on kõigiti ikka enam energilist ja wägiwaldist tahtejõudu awaldanud, rahutumast meelt ja ettewõtlikumat waimu, koguni ülesleidlikumat mõistust kui brahükefaalsed, tumedamini pigmenteeritud tõud, enam alalhoidlikud, loiid, hulgapäraste ja ühisloomade instinktidega, enam sotsialismuse poole kalduwad kui eelmised. Walwakad pikapäised on alati ilmunud enam aktiivistena ja liikuwatena, teatawa kalduwusega linna elu kohta ja wõimega sääl end alal hoida. Ja tõepoolest, statistika waral on wõidud tähele panna, et pikapäised sääl, kus lausamaa rahwas just teist laadi on, omas enamuses ennast linnadesse koondawad, et linnade asustus, rahwas kindlasti lahu läheb lageda maa asustusest juba oma tõu poolest, mis ka sugugi ime ei ole, kui meeles peame, et sel puhul just loomulik walik, selektsioon peab suur olema.

Kuid mitte üksi pikapäisus, ühes walwakusega tawalisesti, ei mängi suurt osa, waid kes teab weelgi enam pikk kasw, keha kuju. Pikk, masendaw kogu on alati walitsete tõugude ja seisuste päätunnus olnud — pandagu selle poolest tähele Baltimaa aadeli kaswu, samuti üleüldse Saksa seltskonna juhtiwate isikute pikkust, ja siis ehk selgub, et

selle tõenduse taga tõesti midagi tõsiolusid wastab — pika kaswuga inimesed on ikka osutunud ettewõtlikuiks, wõtjateks, täis julgust ja algatust, initsiatiivi. Ja nii saab ka arusaadawaks, miks walwakad pikapäised armastawad linnadesse muuta, sest sääal on see koht, kus nende wõimed kõige enam seesuguse ala leiawad. Nad on auahnemad ja ülepää rahutumad, mis neid ühtlasi weetleb suuremate wõtude tagaajamisele ja samuti arwukate ja kergete lõbude täitmisele.

Ja kõike seda silmas pidades, et dolihokefaalist walwakat pika kaswuga inimese tõugu nagu *par excellence* suursugusemaks, aristokraatlikumaks on hakatud pidama antropoloogideseas, on see asjaolu ometiseda imelikum, et pää indeks ajaloolistest aegadest alates on alatasa suurenemas, igal pool. Ei puudu teadusemehi, kes selles üleüldist inimese tõu pahenemist näewad, kuna teised sellest püüawad otse woorust teha.

Kuida iganes asjaga ka oleks, see näib ometi kindel olewat, et ülemaal nimetatud nähtus teatawat liiki inimese tõu harwaks jäämist ja pikka edenewat häwimist tähendab. Igalpool, kus see tõug inimesi suuremas arwus on weel jõudnud püsida, kaldub pikapäisus, ja walwakus ühtlasi, mitte nii kaswu suurus, kadumise poole. Ja on enam kui kindel, et nende füüsiliste tunnuste häwimisega ühtlasi teataw waimsus häwib. See waimsus näikse olewat see, mida ehk kõige paremini herooiliseks, keskaja laadiliselt aristokraatlikuks, rüütlilikuks wõiksim kutsuda. Kõige enam leidub selle laadilist tõugu meiegi päiwil põhjapoolistes maades, mispärast seda tõugu inimesi sagedasti Põhja tõuks kutsutakse. Enne kõike leidub seda Skandinaawias, Suur-Britannias, Põhja-Saksamaal ja Läänemere idapoolistelgi rannamaadel, Soomes, Eestis ja osalt weelgi lõuna poole kunni Leedu maani; kuid wiimases paigas sagedasti ainult walwakuse poolest, kuna pää indeks enam keskpäisuse poole weab. Kuulus Saksa teadusemess Rudolf Virchow,

kes ka muu seas on käinud antropoloogilisi uurimisi Soomes ja Läänemere mail tegemas, lausub selle imetluse: ta ei olla kusgi nii suures määras walwakat inimeste tõugu leidnud kui just Soomes ja Läänemere mail. Sellest see, et Soome tõugu kindlasti Põhja tõugude hulka wõib lugeda, nagu läänepoolsed antropoloogid, muude seas inglane Tailor seda teeb ja nagu Saksa antropoloogid kalduwad on läänsoomlasi germanoiidiks, germaanilaadiliseks tõuks lugema. Kuida sellega lugu, näeme allpool, kus arwud ja numbrid järgnewad, mis aitawad neid tõendusid ja wäiteid paremini walgustada.

On arusaadaw, et kõigepäält see tähelepanemist äratav, mis omane on meie nägemist kuidagi wiisi puudutama. Teiste sõnadega, wälimised tunnismärgid on inimeste ja rahwaste juures need, mis enne muud waatleja tähelepaneku koidawad. Ja nii moodi on wälised tunnismärgid palju waremini uurimise aineks jõudnud, tungimine sisemiste omadusteni on alles palju hiljemini tulnud. On küll tuttaw, kui tähtsat osa ka muidu nägemine inimelises teaduses on etendanud: peaaegu kõik, mis meie äratundmisele kuidagi raskusi sünnitab, wiiakse alati nägemise meele astmikule, ja ei ole üleüldse teist nii tähtsat ja ettetükkawat meelt kui nägemine. Ja nii on tõugudegi eraldamises just wälised iseäraldused ja lahkuminekud neiks saanud, mille järel wõimalikuks nähti üleüldse liigitamist ette wõtta. Alles õige hilja on hakatud tegemist tegema sisemiste, hinge ja waimu karakteritega, olgugi et wiimased sagedasti mõnes tükis weelgi selgemid resultaatisid oleksid wõinud anda, tõu küsimuse harutamises. Seda käiku silmas pidades kõneleme esmalt wälisest tunnustest, mille järele tõud erinewad ja wast siis sisemistest, millele iseäralise tähelepaneku tahame pühendada, olgugi et selles osas teatawad raskused, asja peenuse ja keerulisuse tõttu, seda suuremad on. Ülemineku kohal püüame mõlemate wahel ühendawid sidemid leida, sest selles on ometi suur osa tõu küsimuse olemust kätketud, peidetud.

II. Tõu awaldusmoodud.

V Tõulised tunnused wõiwad siis olla kas kehalised wõi waimsed. Esimestega mõistetakse kaswu, keha, selle suurus, kogu ja üleüldist kuju, üksikuid keha osasid, liikmid, nende ulatusi ja wahekordi kogu kehaga ehk isekeskis. Nende hulgas mängib, pääle kaswu suuruse, mis wõib tõepoolest suuri lahkuminekuid awaldada ja ka üks esimese arwulisist on tõu iseäralduste kindlaks määramises, tähtsat osa iseäranis üleüldine pää kuju, wälja lausunud indeksi kaudu, mis on pikkus-arw : laius-arw = $100 : x$. Pääle selle esitab aga weel koonu laad, nina worm, palge sarnade suu-rem wõi vähem wäljenemine, ja otsa kõrgus wõi madalus ja muud sarnased silmapaistwat osa.

Millised on nüüd kõige tähtsamad wäliste tunnuste seas? Kahtlemata esimeste seas suurus, sest see määrab liikejõu kandwuse. On üleüldse tuttaw, et wäikesed laewad suurdega ei jaksa wõistelda, wõiduajul, juba lihtsasti selle pärast, et nende mass vähema inertsiaga olles ühtlasi ka vähema kandwusega on. Nii sama näikse lugu olewat inimestegi kogudega, kui neid selles mõttes kõrwutab. Suurem tõuline kasw tõendabgi, üleüldse wõttes, suuremat kandwust, kestwust, tasakaalukust, ja selle tõttu, ka suuremat moraalistgi jõudu, julgust, ettewõtlikkust jne.

Teiseks on tähendlik ülepäa wälimuses ilmuw sisemise jõu küllus, põnewus, mida wõime mingi potentsiks, wõimeastmeks kutsuda ja mis lõpuliku jõu tagawara arwamises mitte vähem tähtsat osa ei etenda. See wõib küll üleüldse enam sisemiste waimu karaktriseeriwate olude tunnismärkidena esineda, nagu mingi üleüldise eluwõimsusena, kestwusena, sitkusena, painuwusena, nõtkusena jne., kuid ta wõib ka enam statistilises seisulises kujus awalduda, ja siis tuleb ta nähtawale wormina, kujuwõttena wälimuses, tegumoodus, mis selle wõi teisele kehalisele osale omane. Ses juhtumises on nähtus lahutamata ühenduses esteetikaga, küsimusega ilust. Kuigi meil ilust üleüldse nii wähe on juttu tehtud,

ei ole ilu ka tõu küsimuses ja üleüldse kogu elus mitte teise tähtsusega asi, nagu kergesti võiks arvata. Ei, võiks ütelda, ta on üleüldse üks tähtsamatest asjadest elulistes jõunähtustes, elus ülepää. Mis ongi ilu muud kui kõige suurema jõu põnewuse ühtlane mahutus mingi kehas, milles elementide suhted harmoonilise tasakaalu ja ühtluse loowad. Mass üksi, wirtuaalse jõu mõttes, on wäärtuseta kui ta kujutu, wormitu, ebaühtlane, teiste sõnadega, ilutu on, ja kõige resultaati võib olla nullgi. Selle asemel aga tähendab kõige suurem mõju efekt olemist kõige suuremal määral tasakaalukalt järjestud liikumises, see on, kõige suuremat ilu.

Ja see jõu põnewus, järjestatuna, mida me iluks nime-tame, võib nüüd awalduda, esite, keha ehituses, konfigurats-joonis, keha tegumoodu suhetes ja suhetes, mis keha üksikud elemendid, osad, orgaanid võiwad wõtta, tänu selle wõi teisele põnewuse ja järjestuse astmele, kraadile. Kuigi see põnewus, jõulisena nähtusena, ka iseseiswalt kujuwõtte-test võib nähtawale puhkeda, ei saa ometi salata, et kõik kujuwõtted iseenesest juba mingi sisemise wäe selgumised, kindlaks kujunemised on ja seesugustena võiwad meile abiks olla järeltuste tegemiseks tagaspidi. Sellepärast ei ole ka ilmaaegne suhete otsimine wäliste ja sisemiste tun-nuste wahel ja selle wahendajaks on kahtlemata kõik, mis me wormi nimelisenä mõtleme.

Ütlesime, et ühel tähtsamal kohal selle poolest pää kaju uurimine seisab. Pää kaju lausutakse indeksiga, millega, nagu öeldud, mõistetakse saadust pääluu maksimaalsest, kõige suuremast laiusest, kaswatud 100-ga ja jagatud pää-luu maksimaalse pikkusega. See waheldub 70 ja 96 wahel. Kuigi autorid wahede kohta üksimeeli ei ole, loetakse siiski üleüldiselt dolihokefaalideks, pikapäisteks tõugusid, mille indeks on allpool 80, brahükefaalideks, lühikepäisteks neid, mille oma ülalpool 85; 80 ja 85 wahemised moodus-tawad nii kutsutud mesokefaalid ehk keskpäised. Sama-laadilised indeksid on ka mitme teise kehaosa kohta tarwi-

tatawad, küll nii, et mõõtmise lähtekohad wõiwad ühe ja teise asja poolest wahelduda.

Pääle pääindeksi mängib suurt osa pää kapatsiteet, mahutus, mis harilikult ccm antakse ja mille järele ajude suuruse ja raskuse kohta otsusid wõidakse teha, ja siit edasi üleüldse waimsuse kohta. Kuid suuruse kõrwal mängib silmapaistwat osa samuti pää üleüldine kuju, mis oma korda on tingitud pää üksikute osade eliitusest ja nende moodustusest. Nende seas kõige esite ots, seegi tawalisesti wäljendatuna laiuse ja kõrguse suhtes; nagu samuti nurga mõõdus, mis ta näo tasapinnaga sünnitab. Nii saadakse laia ja madala ja kõrge ja kitsa otsalisi ja kõigesugusid teisendusi selle wahel, samuti laugeotsalisi ja hästi wõlwitud otsalisi. Otsa nurga mõõdu järele wõib taas esineda sirgeotsalisi ja taanduwa otsalisi. Teise üleüldise näoilme kohta tähtsasti mõjuwa osa moodustab nina, mille pikkuse, laiuse ja kõrguse suhted samuti wõiwad õige palju wahelduda. Nii leidub pika, lühikese ja keskmise ninalisi, nagu teiselt poolt jällegi otse, kumera ja nõgusa ninalisi, kõnelemata juba üleüldisest nina suurus-est ja tugewusest. Pääle selle wõib näo kohta tähtis olla nina suurem wõi vähem wäljenemine, ehk see küll lähedalt nina muiduse kujuga on ühendatud. Otsa ja nina kõrwal wõib üleüldise tegumoodu kohta palju kaasa mõjuda koon, lõug ühes lõualuudega, suu, silmad ja kõrw. Koon ehk lõug wõib wahelduda suuruse nagu ka kuju poolest; ja koonu suurem wõi vähem wäljenemine wõib õige suuresti kaasa aidata üleüldisele näo mõjule: suur tugew wäljenew koon lisab energilise joone üleüldisele nägimusele, wäike nõrgasti arenud koon on midagi loidu ja lõtwa. Niisama wõib koonu kujus nähtawale tulla terawus, waljus, julmus wõi pehmus, mööndwus, järeleandlikkus ja taltsus. Suu, pääle suuruse, wõib samuti awaldada waimsid karaktrid, eri moodudes: energiat, meele kindlust wõi lõtwust, wankuwust, otsustamatust. Mitte kõige vähem tunnuste seas ei ole silm, selle kuju ja üleüldine ilme, pääle selle et silm

weel wärwi olluste järele lugemata wõib wahelduda. Silmalauge musklite seiset ja arenust mööda wõib silma waade olla mitmeti wäga lahkumines ja wäga erilaadiline. Ilme laad on otse kirjeldamata kogu omas mitmekesisuses ja tabamata peenuses. Wärwi poolest wõiwad silmad olla tumedast sügawpruunist alates, mis mustad näitawad, kunni wärwi kõige heledamate warjundusteni, mis kogu astmiku sinise teisendusi annawad, halli ja walwakanji. Wiimased esinewad tawalisesti ühenduses üleüldise kergema pigmentatsjooniga, walwakusega, esimesed selle wasta sügawa ja tugewasti pronuntseeritud, lausunud wäritusega; ristamisi leidumised on seletatawad ristluste kaudu. Mitmesugune wõib olla ka kõrw oma kuju poolest, mis samuti tunnusest õige iseloomulisi jooni wõib esitada. Kuid enne kõike on tähendlik kõrwalest ja selle kuju. Lõpuks edustab sagedasti õige silmapaistwat mõju huulde ümbrus, huulde ja päälmise lõualuu sünnitatud nurk, mille järele nii kutsutud prognatismus arwatakse. See nurk wõib tõepoolest õige palju wahelduda, nii et ta üleüldse primitiiviste tõugude juures palju wähem on kui haritud rahwaste juures ja eelmisi niimoodi tugewasti ahwidele lähendab; isesugustel juhtumistel wõib see aga ka sporaadiselt, paikuliselt kultuurarahwaste seas esineda kui mingi indiividuaalne atawism. Ka huuled muidu ja nende seise wõib tõulisena tunnusest õige huwitawid iseäraldusi awaldada.

4 Wiimaks ei ole pää juures mitte tähtsuseta juuste ja habeme kasw, nende wärw ja karwade laad. Juuste laadi 9 järele eraldatakse: kaharajuukselisi ja siledajuukselisi. 6 Esimesi rühmitakse weel willajuukselisteks ja takujuukselisteks, teisi sirgejuukselisteks ja lainejuukselisteks, kelle hulka ka suur osa walgeid rahwaid kuulub. Wärwi järele wõiwad juuksed olla mustadest alates kunni walgeteni, linakani. Waheastmed on kastanikarwalised pruunid, tuhakarwa mustad, walwakad, tuhakarwalised, õlekarwalised, kollakad, ruuged kunni punasteni, kõigesuguste wahewarjundustega.

Mis habemesse puutub, siis on siingi tähtis üleüldine kasw, hõredus wõi tihedus, nagu ka wärw. Wiimase wärw, iseäranis wurrudes, on selle poolest huwitaw, et kollakas punetaw wärw muidu teist karwa juuste ja eriwärwilisi wanemid tõendab.

Keha juures on tähtis kõige päält üleüldine suurus, kasw ühes raskusega nagu samuti üleüldine laad, kondikawa, muskulatuuri; närwikawa ja raswa kudestiku poolest. Pääle selle aga üleüldine keha ja keha osade suhe, mis üleüldise ehituse laadi määrab. Keha osadest on selle üleüldise mõju kohta määravad ekstreemiteedid, käed ja jalad ja nende üleüldine konfiguratsjooon, tegumood. Käte ja jalgade suurem wõi vähem pikkus ja tugewus kondikawa ja muskulatuuri poolest aitab palju kaasa üleüldise nägimusele. Iseloomulikud jala ja käe juures on warwaste, küünte ja sõrmede mood ühes muu kujuga. Ka puusad, niuded, sugusad ja tuharad wõiwad eri tõugude juures silmapaistwid lahkuminekuid ja tõulisi eraldusi awaldada nagu steatopygia, tuharate raswumine hotentottidel, wõi selle tõuga ühenduses olewil rahwastel. Lisaks ei ole mõõdamindaw tõugude eraldamises üleüldine keha seis, olek, hoidmine, jalgade ühenduse koht kehaga, niuded, samuti käte ühendus, abud, pihad ja enne kõike kael, selle mood ja kaela ja pää liitekoht kukal. Kaela kujust nagu kukla laadist saab sagedasti kergeks üksikute tõugude edustajaid lahutada, nii iseloomulikku lahkuminekuid wõib see ja teine awaldada.

Lõpuks eraldab tõugu wäga kujutaw üleüldine pigmentatsjooon, wärwi olluste esinemine vähemas wõi suuremas määras: näo kees, nahas, silma wärwilises kelmes ja juuste wärwis, seda kõike üleüldse silma kuju ja juuste laadi kõrwal, mis wäga palju wõiwad wahelduda, nagu oleme näinud.

See wõib ulata walgest, peaaegu pigmendi poolest wabast walgest, mille tõttu weri läbi kee, nahakorra punetab ja näole ise tõugu roosilise jume annab kunni kohwipruunini neegri juures, mis eemalt must näikse, — waheastmetena: räpane walge, kerge kollaka wahakarwalise helgiga, kollakas,

kas walwakam wõi tumedam nagu seda umbes ida-aasialaste juures näeme wõi isesuguse tuhkru warjundusega, kergesti pruun kunni sügaw pruunini, wõi punaka warjundustega nagu see Ameerika algasukaile omane. See wärwi laad ongi nii tähtis ja silmapaistew olnud, et selle järele on hakatud tõugusid eri rühmadeks liigitama, juba Linné aegadest pääle. Aga kui kindlaid lahkuminekuid leidubgi ja kui tüüpilistena need lahkuminekud wõiwad esinedagi, mis keha osades ja üleüldises keha ehituses walitsewad, need ei ole siiski seda uskuma panewat imet wõinud teha, mida terawasti weetud liigitamise mõttes mõnelt poolt on oodatud. Seda juba sellepärast, et looduse mitmekesisid nähtusi kogu peenuses õige raske on tabada, weelgi raskem aga ühisid jooni leida, nähtusi rühmitades ja liigitades.

See raskepoosus silmapaistwate tõsiasjade leidmises ongi ajanud antropoloogisid otsima muust kergemid meetodisid, seks et saada midagi ümberlökkamata wäärdiwat.

Nii on tulnud, — kui lihtne ja niisama loomulik asi! — were analüüsini.

Kui millesgi, siis weres, nagu seda looduse rahwad alati on arwanud, pidi see lahkuminek warjul olema, mis inimesed nii erimooduliseks ja erilaadiliseks lahutab.

Wõib olla, et wereanalüüs selle poolest edespidi tõesti jõuab tõugude wahekordadesse weelgi enam selgust tuua kui tänini. Et erilisust tõugude poolest werest tuleb otsida, enne kõike, näitab menetlus rahwa poolt, kes üleüldse weresugulusele püüdnud tähtsuse annab. Seda tõendab muu seas ka keele uususe, tarwitus. Nii kõneldakse walgest werest, arast werest, tõmmust werest. Ungari keeli öeldakse isegi *testvér* ihuweri õde-wend, *fiwér* (meesweri) wend, *nővér* (naineweri) õde.

Ja tõtt ütelda, wiimasel ajal ongi korda läinud kogu reale teadusemehi, nii Bordet'le, Wassermann'ile, Nutall'ile, Uhlenhut'ile, Friedenthal'ile j. m. lahkuminekuid eri tõugude munawalge aines leida, ka siis kui lähedalt sugulasedgi tõud käsitlusele wõeti, seda küll esialgu loomade juures.

Kuid ka inimese tõugusid on õnnistunud Carl Brucks'ile lahutada. Katsed malaide ja hiinlastega on näidanud, et walge tõu edustajaid immun serumiga võimalik on olnud mongoolasest ja malailasest bioloogiliselt lahutada. On võidud koguni pügala suurustest suguluse astegi kätte saada. Ja nii ei jää kahtlust, et selles mõttes tulewik ehk weelgi enam jõuab esile tuua ja tõendada.

Waimuomaste tunnustena käsitatakse, edasi, neid waimu awaldusi, mida ühe sõnaga waimsuseks ehk mentaliteediks wõiks kutsuda. See on, hingelaadi, temperamenti, meelsust selle laialises tähenduses, mõistust, tundelaadi, tundmust, awaldugu need usulisis wäljenduses, luule soedetes wõi olgu mis kunsti toodetes tahes, mõistuse laadi, teaduslikuis teosis, wõi taas kommetes ja traditsionides — kombuses ja kõlbuses, eetikas, wõi lõpuks õigulistes suhetes, wahekordades ja järjestusis, korraldustes. Siin on võimalik kogu paljus asju, mis lõpmata kombinatsioonides wõiwad wahelduda ja selle kirjawuse luua, mida me tõepoolest tõugude ja rahwaste maailmas silmame.

On a priori, ennakult, käsitawat, et teatawate füüsiliste, kehaliste ja teiste teatawate waimu omaduste wahel kindel wastawus walitseb, wääramata korrelatsioon; see on, et kui meile kindla keha suurusega ja pää kuju ning mahutusega tõug on antud, siis neist üksikasjust peaks wõima järeldada, et sellele see ja see waimsus, seesugused kindlad waimu omadused ja iseäraldused wastawad. Aga missugune on see wastawus, seda ei ole tänini weel saadud täisi kindlaks teha, vähemast enamuses juhtumisi; ainult mõne üksiku asja poolest ollakse enam vähem ühisele arwamisele jõutud. Nõnda nähtawasti selle poolest, et suure kaswuga tõud, kuidas eelpool esitatud, on üleüldse energilisemad, ettewõtlikumad ja, ühtlasi piker-guse pääkujuga olles, kalduwust awaldawad igalpool juhtiwat ja walitsewat osa etendada. Statistika waral on see peaaegu ümberlökkamata tõeks tehtud. Kuid muude kehaliste tunnuste kohta ei ole wõidud nii kindlaid järeldusi teha. Ainult tugewast koonust ja ninast wõidakse ehk tõenäolisusega

sama ütelda, et nad agarust, teguwõimu ja energikust awaldawad. Ja see selgub juba asjast enesest. Juutide tugew nina, nagu üleüldse kõikide semiitide oma, on kahtlemata nii sama tõuline kui inglaste tugew koon. Ülepää tuleks küll seda järeldada, et tugewasti arenud orgaanid ühtlasi mingi waimu wõimsust ja põnewust peawad wastama, esinegu see põnewus, tugewus siis esimese tähtsusega liigetes wõi wähema tähtsuselisis.

Wastuoksa peaks samuti wõima mingi tõu waimu toodete järele mingisugusid järeldusi lausuda selle füüsilise olukorra kohta. Greeka lugulaulude meelsusele wõib muidugi ainult kindlasti antropoloogiliselt määratud tõulaad wastata, nagu me ka Kalewala meeoleu järge enesele tahtmata Karjala metsatagusid wanu kangelasi esitame, kes on nii sama looduslikult wõrsunud nagu nende primitiivne ümbruskultuuri puudutamatuses. Ja kesk Araabia ja Heebrea luule õhkuwat palawust näeme tahtmata täiswerd, tugewasti pigmenteeritud semiidi energilised näojooned. Kuid, siiski, need wastawused, kui peenelt ja siduvalt need teekski, jääwad ometi liig üleüldiseks, et nende pääle wõiks midagi üleüldismakswat, üleüldispädewat ehitada. Me saame esialgu ainult sellega leppida, et kindlasti nende kahe tunnuste rea wahel wastawusi on, kuid missugused on need wastawused enamatel juhtumistel, sellest peame lahti ütleva. Ainestik järelduste tegemiseks on esialgu liig wähene.

Üks asi on sellegipärast tähtis, see nimelt, et nii sama nagu kehalised tundemärgid aitawad mingi antud tõu iseäraldusi kindlaks määrata, nii sama seda waimsedgi omadused aitawad teha, wõi õigemini üteldes, need sademed, mis tõu waimsus annab. Mingi rahwa, wõi laiemalt wõttes, tõu tundma õppimiseks ei ole siis mitte üksi tähtsad selle füüsilised ja nii ütelda asjalised tõendused, waid üleüldse kõik, mis see on tootnud oma waimuga, mitte üksi tõu kehaline ehitus kõigega, waid ka selle tõu soetatud teod, ajalugu kõigi sündmustega, kodanlik, majanduslik, riiklik ja ühiskondlik elu kõigis nähtusis, nii samuti selle luule tööd,

kirjanduslikud ja teaduslikud teosed, kunsti tooted, nagu selle tõeline, reaalne ja selle ideaalne, aateline, mõtteline elu omade püüete, aspiratsioonide, hälbimuste ja unistustega; wiimastesse projitseerib tõu tulewiku kajastus nagu nägemata sädelusse, mille kaudu pärast tõsine elu hakkab walguma, kujusid wõttes ja tõeliseks muutes selle, mis enne unistus ja aimamine oli näidanud. Selles mõttes on kõigil ideelistel asjadel tõu tundmiseks nii sama suur tähtsus, kui mitte weelgi suurem, kui tõsistel, reaalistel asjadel, sest et tõug ise neisse omad kõige sügawad mõtted kajastab.

Kuid me wõime nüüd küsida: milles awaldub siis õige see, mida oleme hakanud tõuks kutsuma? Nagu eelmisest ehk on selgunud, oleme pooliti ütlematagi wastanud: kõiges, mis rühm ühte kuuluwid isikuid on loonud, mis mingi kindlate pärandatud omaduste tagawara koguna esineb, ja tawalisesti rahwa wõi rahwuse omana tutaw on. Täiendamisi wõime lisada, kuidas see awaldamine sünnib, mis moodi esile tuleb ja nähtawaks, ilmseks saab. Et asi selgem oleks, wõetagu mõned näitused.

On wõidud sagedasti tähele panna, et iga rahwas ise moodi wäliste juhtumiste kohta reageerib, seisukoha wõtab, olgugi et tingimised teisel puhul lähedalt samasugused on, kui nad teiselgi puhul on olnud. Igatahes, et see wahe, mis kahe eri rahwa seisukoha wõttes ja tegudes nähtawale tuleb, hoopis suurem on kui see, mida wäliste tingimuste ja olude lahkumineku arwesse wõiks panna. See ongi loomulik. Igal rahwal, mis teatawat kindlaks kujunud tõugu edustab, on pääle wälimiste tingimuste, mis küll õige sagedasti üsna püsiwad, kuid sellest hoolimata wõiwad muudetawad olla, weel terwe kogu sisemisi eeltingimusi, eeldusi, liikumise algeid, idusid, mis lugemata põlwede poolt pärandusena kokku on kuhjatud, mitme sugu põlwe aegu selgunud, kokku liitunud, ühtlasteks süsteemideks ja nii moodi püsiwateks muutunud ja mis alati seestpoolt küsimuses olewa rahwa wõi tõu tegusid juhiwad. Need sisemised tõu warad on nagu haldjad, esiwanemate waimu-

kandjad, ja edustawad tōu waimujōu, rikkuse ja õnne taga-
 warasid, määravad säält järeltulijate saatust ja elukäiku,
 kuhjavad neid õnnega ja menestusega, wõi õnnetuste ja
 fataliteetidega, umbes nii sama nagu me seda üksikute
 isikute juures näeme, kus isikuliste, individuaalste oma-
 duste aluse samuti perekonnalisel ja ühistõulisel karaktrid
 ümbritsewad nagu raamina. See on wana tuttaw asi, et
 inglane mingi ühise õnnetuse kohta teist moodi reageerib
 kui prantslane; isegi wõiks ütelda, õnnetused Inglismaal
 ilmuwad teisesugustena kui Prantsusmaal — Panama
 skandaal oleks Inglismaal seesugusena wõimatu olnud nagu
 Boeri sõda Prantsusmaal ei tea mitu segadust oleks jõudnud
 esile kutsuda, kuna ta Inglismaal waewalt suutis ühtegi
 juhutada. Edasi wõiks ütelda: kui Poolamaal, Poola riigi
 languse aegu, teine tõug oleks olnud, mitte slaawlased,
 waid näit. germaanlased, oleks selle õnnetuma maa
 saatust hoopis teine olnud: Poola riik oleks kindlasti kestnud
 edasi, lagumata. Nii sama wõiks ütelda, et mõeldagu prants-
 lased wõi wenelased Suur-Britannia asukateks, siisgi, neist
 ei oleks kunagi kogu maakera koloniseerijaid ja maailma
 merede walitsejaid wõinud saada, lihtsasti sel põhjusel, et
 neil kõik sisemised eeldused selleks oleksid puudunud. Sest
 neid ei omandata enam takka järele, waid nad peawad olema
 korra ennewanasti saadutena ja siis nad kestawad häwitamata
 pärandusena edasi. Ja nii tuleb küll ütelda, et iga rahwas
 on oma õnne, saatuse sepp, ka kui suure tähtsuse me muidu
 geograafilistele, kliimatilistele, majanduslikuile ja muile,
 ühe sõnaga füüsilistele tingimustele annamegi. Wiimased isegi
 on saadud, nii palju kui walik üleüldse wõimalik, selle
 järele, missugune sinna wõi teise maale asunud rahwas oli.
 Tugewad ja teguwõimsad rahwad on ikka mere rannad ja
 saared enesele elupaigaks walinud, stepi eluga harjunud
 rahwaid on alati rohurikkad arumaad enese poole meelitanud,
 nagu ungarlastega lugu, ja nõrgad, turwatumad, kaitseta tõud
 on alati teiste keskele kiilututena pidanud teiste jalgu jääma.
 Iga tõug on ise enese kohta waliku teinud, omade kalduwuste

järele, mida algusest saadik ta püsiwaks kujunud iseloomu omadused on olnud määramas. Ja selle järele on siis kogu ajalooline saatus kujunenud päikesepaisteseks wõi warjupoolseks, muidugi ainult selle peetusega, et ümberhindamised ikka wõimalikud on, kui seks eeldusi leidub. Mis näib hiilguse tipul olewat, wõib langeda ja teadmatusesest wõiwad samuti uued wõitjad esile kerkida. Sest ajalugu ei ole weel lõpuni elatud, ja mis täna ei ole wõimalik, wõib seda homme olla.

III. Tôug ja indiuiduaalsus.

Mida enam mingi rahwa edustajatel ühisid jooni, seda selgunum on tõug, sest need jooned, mis selgetena erinewad, on korduwad, ega ole juhulised, nad esinewad päranduslikkuina, ja on seega tõulised. Ja neid wõibgi olla seda enam, mida enam rahwas oma kokkupaneku elementide poolest ühesugusem, ühtlasem on. Et seesugusid ühisid mingi rahwale omasid jooni kätte saada, on inglane Galton järgmist menetlust, meetodi tarwitanud. Ta walmistas päälekuti tehtud ja nii ühte liidetud 100 fotograafilise üleswõtte abil fotograafia, kus nõnda üleüldine rahwa tüüpus pääle oleks kujunud. Nii ongi talle korda läinud igast rahwast täiesti iseloomulikku füsiognoomiat, tegumoodu saada, õige äratuntawate eriliste joondega. Ja mis weelgi huwitawam — see ühiskuju on seda selgemate joondega, mida selgem ja eraldatawam mingi rahwas oma tüüpuses on olnud, muidu igapäises elus, see on, mida enam ühisomadused, tõu omadused ja karakterid wälja on kujunenud, kristalliseerinud. Nõnda saadi siis palju selgemad kujutused inglasest kui sakslasest ja sellest taas paremad kui prantslasest, kelle wiimase üleswõtte jooned õige laiale hälwiwad.

See nii saadud ühisfüsiognoomia, rahwaomane ühiskuju annabgi kätte selguse kraadide järele tõu omaduste koonduse astme, ühtluse astme, mis ühtlasi iga ühteliitunud

tõu väärtuse mõõtja on. Ja selle ühisiognoomia ühtluse ja eheduse suurus on nagu tõu aadluse märk iga rahwa tõu ilmetes. On ometi üleüldiselt tuttav, et kõik selgunud tõud harukordselt hästi münditud, terawasti rahwusliku füsiognoomiaga on, nii inglased, juudid ja jaapanlased, kuidas eelpool oleme näinud. Iga rahwas kannab nii siis omas rahwuslikus tüüpus oma wälis hindajat, oma jõu ja väärtuse mõõtu.

Wõiks nüüd arwata, et mida enam selgunud on tõulised omadused ja karaktrijooned mingi rahwas, seda vähem jääb maad isikulistele, individuaalistele kalduwustele. Kuid asjalugu ei ole sugugi nii. Otse selle wasta. See, et inglastel näit. nii palju hästi selgunud ja kristalliseerinud jooni, see on, et inglaste rahwuslik tüüpus õige selge, see ei takista inglasi sugugi olemast kõige suuremate individuaalistega. Euroopas on olemas rahwaid, kus üksik isik, hoolimata kõigist ilmsist ühistest joondest, mis tal suure rahwa koguga, ometi tarwitseb rahwaga kõige vähem sarnasena esineda, — omadus, mis üleüldse hästi selgunud, wäljaseletunud tõugude juures tawaline. Need on inglased, põhjagermaaniid ja hispaanlased. Otse wastapidine on olukord prantslaste ja teiste wäga segitõuliste ja ebaühtlaste tõugude juures. Siin wõib isik küll sagedasti suurele rahwahulgale palju enam sarnane olla kui Inglismaal, kuid ühtlasi on tõulised iseloomu jooned nii laiaili pillatud, nii segased, hälbinud, et raske on neid ülepeä kindlaks määrata. Kuna inglane ja hispaanlane hästi münditud tõu tunnustega, teeb prantslane tõu poolest ebaehtsa mulje, samuti nagu suur hulk muidgi Euroopa sisemaa rahwaid, kus arenematus, ühenduses noorusega, ja hulgapärasus nii mõjub, et isiku waewalt suurest kogust lahutab, just sellepärast, et tõulised jooned on wäljaselgumata, kristalliseerimata. Wiimast nähtust wõiwad küll ka muud kõrwalised risti läbilõikawad asjaolud suurendada, igatahes täiendada. Kuid pääasjalikult peab seda tõus eneses peituma, kõige muu kiuste.

Leidub siis omadusi, mis korra omandatud, isesugusis oludes ja isesuguste mõjude alustena enam kaduma ei lähe, vaid edasiantawaks, pärandatawaks saawad, kui nad on tarbeks kuhjatud, tarbeks suured ja kaugele arenud; teadagi, nii et nad edasi minnes küll wõiwad wähe teiseneda, kuid siiski teatawa piirini, omi esialgsid karakterid kaotamata, wäliste mõjude tõttu, olgu need nii waldawad kui iganes. Sest tõtt ütelda, ei ole küll midagi püsiwat selle päikese all, ja kõik on ainult relatiivselt wõetuna ja mõistetuna õige. Nii moodi on siis olemas rahwaste keskis omadusi, mis mingi rahwale, eri aegadest hoolimata, olulistena püsiwad, ja need on, kuidas nägime, selle rahwa tõulised omadused. Need omadused on seletatawad kas were omadustena, mis esiwanemilt pärandatud, wõi segamiste tagajärgedena teiste rahwastega ja tõugudega, ristluse kaudu saadud, wõi, teiselt poolt, nad wõiwad olla omandatud ka kaua kestnud waliku kaudu seespool rahwa wõi tõu enese piirisid.

Neid tõupärasid omandusi, nende nähtawale tulekuid käsitab laiemas mõttes koguline hingeelu, milles need ühtlastena ja ühistena mingi ühiskonna wõi rahwa edustajatele esinewad, lugemata waheldades. Rühm wõib aga muiðu sisaldada isikuid eri liigist wõi eri teisendusest, millel omad erilised lahkuminewad jooned ei tarwitse puududa, ilma et see ometi kogu nähtust eksitaks. Sest igal maakonnal wõib pääle ühistõuliste ja rahwuslikkude midagi oma, erilist olla, ühiste karakterijoonde kõrwal, mis eelmiste olemasolu pärast ei tarwitse siiski puududa, nagu oleme näinud. Wõib rahwaid olla, millel individuaalsed karakterijooned on arenud, kuid mille seas, sellest hoolimata, rahwuslik, tõuline ühtlus ometi waldaw on, nagu näit. inglaste juures.

IV. Tõug ja ümbrus.

Teatawasti on olemas teadus, mis elu tekkimist ja saamist algrakukesest kõige kõrgemate kujudeni esitab, see on bioloogia. Ja edasi on kujude saamise kohta terwe rida

teooriaid, millest kõige kuulsam Darwini ja Lamarcki oma on, nii kutsutud ewolutsiooni õpetus kujude saamisest arenemisest waliku, selektsiooni kaudu. Olgugi et Darwini õpetus wähe teisendatud kujus uusdarwinismina edasi jätkub, on ta pädewus kõike seletada siisgi suuresti kahtluse alla kistud ja ta puudutamatus wankuma löönud. Teataw osa teadusemehi on tast taganud ja nii on hakatud uusi teid otsima. Selle tagajärjel ongi rida uusi teooriaid kujude arenemise kohta sündinud. Kõige kuulsam nende seast on hollandlase Vlini oma, wõrdlemisi wastne, mis tõugude muutust järskude üleminekute, hüppuste kaudu on arwanud wõiwat tõeks teha mitme taime juures. Kuid huwitaw, uued tõud on kindlaks, püsiwaks saanud wast siis kui nad sama ümbruse mõju alla on saanud jääda edasi arenema. Muidu on ka samasugusid huwitawaid tähelepanekuid wõidud loomade gi seas märkida.

Küsimuse inimese põlwenemisest kõrwale jättes — asi, mis teaduse maailmas nii ägedaid, sagedasti mitte üsna teaduslikka waielusi on tekitanud — wõib kindlaks pidada seda arwust, mida mööda inimene, kogu omast pärastpoolistest lahkuminekutest hoolimata, ometi ühest tüwest on saanud. Üleüldse ollakse uue ajal ikka enam ja enam selle poole kaldumas, et inimene nii hästi oma tõu kui oma kultuura elementide poolest sama algupära on, kuna ühtlasi laenu tähtsus inimlikus edenemises päew päewalt ikka waldawamalt esile on kaswanud, teaduslikus waatluses. Lahkuminekud, mis hiljemini ilmuwad, on wõinud hõlpsasti eri arenemise ajajärkudel sündida, nagu seda igal ajal on wõidud tähele panna, kus kohased tingimused on leidunud. Isegi see tõug inimesi, mis Ameerikas juba kiwiaegse kultuuriga on walitsenud ja selgeid punanahkadele omasid jooni awaldab, peetakse meie kontinendilt sinna läinuks, kogu oma säälse esialgse kultuuriga. On loomulik, et säääl, kus kultuura kestwus kauaaegne on olnud ja kus rahwaste läbikäimine on olnud tihedam ja segamine selle tõttu ärahoidmatum, on loomulik, et säääl ka algupärased

eelajaloolised korrad rahwaste ja tõugude lademikus palju vähem läbipaistwad on — asjaolu, mis tõugude liigitamise raskeks, nüüdiste tõugude algelementidesse lahutuse aga otse võimatumaks teeb. See ongi mõnele poliitilisele teadusemehele wõi wõhikule ja asjaarmastajale wõimalikuks teinud kogu tõu küsimust meeletumaks targutuseks tembeldada ja teda siis täiesti olematuks maha salata. Kõik lahkuminekul nüüdiste inimeste tõugudes — need on küll nii ilmsed, et siin üksigi salgamine ei aitaks — oleksid seda mööda ainult ümbruse imekiiresti töötawa mõjuga seletatawad, koguni nii kaugelt, et paari põlweaga juudist, itaallasest wõi olgu kas wõi jaapanlasest Põhja-Ameerikas tõsine yankee saaks. Ollakse juka muidu liig kalduwad kõike üleüldiselt ümbrusega seletama, wõi olgu siis ka ainult majanduslikkude tingimustega. Juba see, kui palju sõnu, ümbrus ja majanduslikud olud, kuuleb tarwitatawat, on küllaltgi kujutaw. Kus ei kõneldaks ümbruse wõi olude kõike wõi wast mõjust. Igalpool kuuleb ümbruse mõjust, olgu see kirjandus, kunst, kaswatuseteadus wõi mis ala tahes. Wõi samuti teiselt poolt jälle majanduslikkudest oludest, otse tüütuseni. Mis kõik ei seletata selle maagilise sõna ühendusega. Erandita kõik. Ja nii ei jäeta teistele nii sama tähtsatele teguritele vähematgi paika asjade rakendikus. Kuid inimene on ju asjade wõi weel enam sõnade petetaw. Kui üks kustgi kätte saadakse, siis ollakse sõge selleni määrani, et teisi enam ei nähta. See on nii inimlik, see waatlemise ja seletamise ühekülgsus, pea-aegu paratamatu, saatuslik, kõigist püüetest hoolimata. Teataw majanduslik õpetuse wool on isegi nii kaugele läinud, et pääle aineliste mõjude kõik muu eitatakse, olgu need nii tõelised kui tahes, ja nõnda on kõik ainult ümbruseks muudetud, millest olgu missugused imelikud asjad iganes imekiiresti wõiwad esile puhkeda. Kuigi ümbruse teguri leidmine üks tähtsamatest teaduslikkudest seletuse wiisidest on, mis kunagi üles leitud, ometi ümbruse ainsaks teguriks asetamine on üks nii sama suurdest eksitustest, mis kunagi inimese ühekülgsuse poolt maailma saadetud. Tähtsat osa,

kui tahetakse, esimese järgulist osa asjade saamises eten-
dades, ei wõi ega jõua ümbrus tegurina siisgi kaugeltgi
kõike seletada, sagedasti kõige tähtsamatgi mitte. Et asja
lihtsaks teha, lubatagu küsida: kuidas wõiks ümbrus näit.
teise liigi puu seemnest teise liigi puu kasvatada, wõi
mõnest looma liigist teise soetada. Keegi ei julgeks
ometi seda wäitma tulla. Wõib olla see leitakse naljakas?
Muidugi õigusega. Kuid wõib olla, et sellele ka eelmise
seletusewiisi kohaselt kõrwale põikaw pääsutee leitakse,
wõib peaaegu kindel olla. Ka kui nüüd oletab, et kõik loomad
samast kujust oleksid põlwenud — see mida weel nii
ilmselt ei wõi kinnitada, asjade — olijate kuju, mood, nii pea
kui ta korra pikkade kristallisatsioonide ja isesuguste
päriliste kuhjamiste kaudu on saadud, astub tegewusse ja,
ümbruse mõju, kui suur tahes, ei wõi enam nende endist
algupärast laadi kaotada, ka kui mööndab, et kõik teata-
wad muutused läbi elab — wõi olgu siis, et kuju muu-
tumine täielise asja häwimisega sünnib. Tõsi, ümbruse
mõju, kui ta kaua kestew ja kindlasihiline, wõib suuri ja
imelisigi muutusi aegu saada, kuid ta on sellegipärast
kaugel sellest, et kõiki muutusi wõimalikuks teha. Jääb
ometi teataw piir, millest ümbruse mõju üle ei saa, tehtagu
mida iganes — ja see piir on asjade enese sisaldusest,
nende sisemisest laadist, wõib ütelda, nende tõust määratud.

Iseäranis kergesti wõiwad wärwi warjundused ümbruse
mõjust teiseks moodustuda. Seesugusid katseid on wõidud
mitmeti loomadega toime panna. Kuid mitte üksi looma-
dega, waid ka inimestegi wärwi aineid wõidakse kergesti
ümbruse mõjuga seletada. Nii leidub neegrid, kes punased,
werewa wärwiga, imeks pandawalt sama karwa kui nende
asunud maapind, mis raua oksüüti sisaldab; pääle selle
leidub teisi, kes rohekad, maa wärwi ainete karwa. Ja see
on küll üleüldiselt tuttaw, kuidas loomad selle maa karwa
omandawad, mis neid ümbritseb; et nad näit. kõrwes
kollakate warjundustega on ja jääde, lume wahel walged j. n. e.
Kuid meil ei tarwitse niigi kaugele minna. Näikse, et see

osa punakat ruuget jume, mis iseäranis meie lõnapoolistele elanikkudele omane, õige selle maapinna sarnane on. See on kahtlemata maapinnas leiduwate wärwiollustega seletataw, ja, mis weelgi enam wäärdiw, see ei esine mitte ükski inimestes, waid ta on nii samuti karjalegi omane, mis punawat karwa leetelistelt maadelt pärit. Imelikul wiisil leidub sama lõnapoolistegi lätlaste seas — siin ei ole mõeldud seda punakat wärwi, mis lätlaste keskel nii sagedane ja mis suurde tõusegamiste tunnistus on, waid seda ruuget jume, pigmenti, wärwilaadi. Seda oleks ekslik tõu wõi pärandatawana raassi omadusena waadelda, see on lihtsasti maapinna ainete nähtawaletulek, lihtne ümbruse ilmne mõju pigmenteerimises. Ka muidu wõib ümbrus inimese wälimuse kohta silmapaistwatgi mõju awaldada, näituseks kaswu kohta. Inimese nagu looma kasw wõib wahelduda seda mööda, kas maapind soopärane, lubjarikas wõi mägine maa, kus mineraalid üleüldse wähe leidub. On nimelt tähele pandud, et Prantsusmaal neis kohtes, kus pind mineraalidest kehwa, inimesed ja loomadgi wõrdlemisi kõhetud, kidurad ja wäikesed on, ja ühtlasi nõrgad; tagajärgi arwatakse wõidud isegi keeles, murdes tähele panna. Selle wastu leidub mineraalidest rikkail mail tugewat, suure kaswuga eluwõimulist tõugu. Mägismaal samuti nagu soopärasil mail on inimesed nagu loomadgi wõrdlemisi wäikesed, just mineraalide kasinuse tõttu. Toidu tähtsus kaswu kohta on salgamata, peaaegu üleüldiselt tunnustatud, kuigi mitte täiesti kindlaks tehtud. Metsrahwad, kes suure osa elust pool nälgides mööda saadawad, on üleüldse wäikese kaswuga, kerged, nõdrad, kebja kondiga, sagedasti ühtlasi terawate peende meelde ja kunsti osawusega, kuna põlluharijad rahwad üleüldse enam tüsedad, tugewad, ka lombakamad on — loomulik, et töölaad, wähem nõtkust ja elastitsiteeti küsiw, end awaldamata ei wõi jääda. Ümbrus, selle määratawa eluwõisiga, awaldab oma mõju rahwa füüsilise konstitutsiooni pääle, ja selle tagajärjel ka waimu laadi, hingeolu pääle, nagu wiimane, wastamisi asetataw osa inimest üleüldse eel-

misest, ja eelmine wiimasest näikse tingitud olewat. On kõneldud kõrwe tõugudest ja metsa tõugudest, siis tõugudest, mis kõrwe liiwikutel oma elu mööda on saatnud kesk ühetoonilist põletawat palawust ja üksluisust, kaugete ergawate ja selgete taewarandadega, mille kohal päike halastamata heledusega selged järsud äärjooned weab, üksikud kauged oasid nagu saared harwadena siin ja säääl kesk samalaadilist liiwikut, liiwamerd, mida kamel käib omas nõudmatuses, elu alal hoides, ja kus öö tulekul pää kohal põhjatusest imeselgete tähtede hiilgus särab wõluwa iluga. Selge õhk, selged äärjooned, elawa looduse puudus, määratud kamelite karjad, samuti tähelised ööd oma wägisi tähelepanekut äratawa tuikamisega — kõik see ühenduses isesuguse nomaadi, beduiini eluwiisiga, kes ainult oma mõistusega ettekawatsusi rõõwimiseks soetab, on pidanud hoopis teisiti inimese pääle mõjuma, kui põhjamaade metsarikkad maad omad warjatud taewaste ja hauduwate hämarustega, millesse kohutawad warjud ebamääraselt walgusid. Teisiti on siis pidanud olema lugu põhjapooliste metsa tõugudega, kesk igitumedaid soid ja soopärasid metsamaid, niiskete uduste ilmade, wähese kahwatu walgusega, lühikestel sügise ja talwe päewadel, alase temperatuuriga ja pakaste külmadega, mis winnutab ja paneb kõik hanguma. Ei kusgi selgeid terawid äärjooni, kõik on udusse looritud, samasugune ähmane ning ebamäärane, samasugune hall, wärwitu äärjoondeta, ühtlane läbipaistmatus. Ei saa taewasgi näidata omi ilusid silmi, kui ainult harukorral, eelwalitsew wärw on hall ja selle warjundid, puuduwad heledad, rõõmsamad toonid, lõbusad ja kerged, kõik on diskreet ja tagasihoidlik, ei ole wärwi ilu, ei ole wormi ilu, kõik on hauduw, tardunud, meelisklew, peaaegu nõreline. Ja alalised tumedad metsad oma salapärase eluga, oma alati silmapaistwa wõrsumisega — kõik, see on omane, ühelt poolt inimese meelt müstilise poole kalduwaks tegema, teiselt poolt nagu loodud seks, et tas loodusetunnet, şeda ainult põhjamaalase pärilist, looduse elulise kaswamise

mõistmist süwendama, ja inimese ümbrusest kui millestgi orgaanilisest arusaamist sügawaks tegema. Need on omadused, mis põhjamaalisele metsa tõule igapäised ja mis lõunamaalase juures seesugustena peaaegu täiesti puuduvad. Sellest põhjamaalase enesesse suletud, sissepoole pöördinud, kinnine, sügaw mõtte- ja tundeelu, mis end raskesti väljendab, kujutuna ja wärwituna nagu ümbrus kõigega, mis teda piirab, ja selle asemel lõunamaalase täielise wormi meel, kaju selgus ja kindlus, wärwiilu, kõikide wäliste ilmete tagasihoidmatu sädelus, aga teiselt poolt ka sisemise põhja õhukus, läbipaistwus, hõredus — tunduwa puuduseni, wähe-
 mast põhjamaalaste silmadega waadelduna. Ja see wastakus tuleb nähtawale kogu waimu ja meelega laadis, ja kõigis awaldusis, igalpool, usus, kunstis, luules, kirjanduses, mõtteteaduses ja teadusesgi. Missugune wahe leidub, tõe-
 poolest, mõlemate tõugude soedete wahel, kui küsimus on põhjamaalisest ja teisest lõunamaalisest, ja missugune sarnasus ja samasugusus, kui jutt üksikute lõunamaalaste wõi jälle põhjamaalaste sünnitustest, kõigest mitmekesisusest hoolimata. Ja sagedasti ei tarwitse lõunamaalaste seas lahutada kõrwe tõugu, juutisid wõi araablasi muist: teatawad omadused, mis juutide juures leiduwad — kaugelt küll mitte kõik — ilmuwad karakteritena itaallastegi waimulaadis, korduwad hispaanlaste juures, olgugi isesuguselt teisendatuina. Nii selgus, wäline hoolikus wormist, mõttekujutuse tulisus, ergawus ja eretawus, mõtte terawus ja waljus, ühes sagedasti ilmuwa tunde kuiwusega, kogu mõistusepärane harutamise wiis j. n. e., kõik omadused, mis neid lõunamaalasi ühendawad ja põhjamaalasi neist lahutawad. Ja kui palju wõiks samasugusid karakterid, kõikide lahkuminekute kiuste, ometi sakslase, inglase, skandinaawlase, wõi isegi meie Lääne-Soome tõu waimulaadis leida, ka kui küll wähe-
 eraldawate joonde hulk sugugi ei tarwitse wäike olla. Meilgi on sellest Põhja waimust kõneldud Dr. J. Luiga poolt, ja teatawa õigusega, olgugi et asja meie harjumust mööda on ehk wähe liig müstiliseks ja uduseks tehtud ja hämarasse

kujutatud. Oma tõepõhi on sel ometi olemas, ka kui kõik ei tarwitse sellega kokku langeda, mis eespool esitatud. Eri taewawöötide all, erisugustes kliimades on tõesti isesugune waimulaad, mõistuse liik, ühe sõnaga, isesugune waimsus tekkinud, mis aastatuhandid, sadu aastatuhandid juba tagasi on olnud ja edasi kestab. Wõiks ütelda: nagu wesi teatawates kuuinuse astetes isesugusena wõib awalduda, nii näib inimese elunähtustes esile tulew looduse jõud, ise tingimustes, oma erilise kuju, isesuguse awalduse, wäljenemise moodu omawat. Ja mis oleksgi loomulikum kui see.

Ilma pikema kahtluseta wõib ütelda, et mitte üksi õhustik ja ilmastik oma waheldawusega inimese pääle ei mõju, waid koguni puhtasti see maapind, maa kuju, kus ta asub. Meil on juba sellest kõnet olnud, kuidas see rahwaste ja tõugude füüsilises wälimuses esineb. Kuid see ümbruse mõju ei ulata mitte üksi füüsilise kogu kohta, see ulatab waimsegi inimese kohta. Üteldakse, hispaanlasel olla midagi samasugust kuiwa, kalget, walju, kui sel kalgel kuiwal kõrgelmaal, kus ta asub. Jah, kõigiti, ka soomlases ja skandinaawlases leidub samuti kalgust, mis nende maapinna iseloomu kõleda graniidiga meele tuletab. See ei wõi juhu-line olla. Wenelase lodewus ja lopsakus kõige oma waimse laokili olekuga, selles on kahtlemata midagi samasugust iseloomutumat lamedat ja laia, kui sellel mustamullasel maapinnal, ilma mägedeta, ebatasasusteta, kus idaslaawlaste suur enamus asub. Mäetus, kaljutus, kiwitus, see üleüldine tugewama maapinna ehitusaine puudus, lühidalt maastiku kondikawa äraolek teeb, et see laad samuti rahwa hinges puudub, mis pehme ja lõdw ning loid on, ja kus tugewamad elemendid peaaegu olematud. Ja ma arwan, me ei eksi, kui ütleme, et meil Eestisgi kõige iseloomulise mitte küllalt selgesti nähtawale tulek, silmapaistew iseloomu ilmumise puudus, keskpärasus, terawate lõikawate joonde äraolek, lamedus ja lagedus samuti maapinna ühetaolisusest, lagedusest, kiwi ja selle moodustuste puuduse tagajärjel on tekkinud. Wäline maailm, otse füüsilise liikumisena,

sunnib sisemise enese järele liikuma, harjutab wiimast enese moodude järele, ja annab lõpuks sellele oma erilise iseloomu, sest nii wäline kui sisemine inimeses on ümbrusega energiliste awalduste kaudu seotud. Kõigiti ei saa salata, et kõigel inimest ümbritsewal mingi kajastamise wõimu sissepoole ei oleks. See mis siis wasta wõetakse, heitib hinge, kristalliseeritakse, seletatakse ja saab mõjuwaks inimese kohta — midagi ei lähe looduses kaduma. Mitte üksi kliima omade iseäraldustega, kuiwuse, niiskuse, selguse ja hämarusega, mitte üksi elamise wiis, mitte üksi maapind omade lõpmata waheldustega — teeb ju stepp rahwast iseenesest nomaadi ja hääd põllumaad suudawad wähegi edenemise wõimulise rahwa kõita — waid üleüldse kõik, mis kuidagi mõeldaw, wõib inimese arenemist teisendada. Kuid seda kõike ainult teatawate piirideni, mille ikka tõug, sisemiste wõimaluste kandja määrab. Sest kõigil lahkuminekutel, olgu need, mis tõugu, mis saamise laadi wõi iseloomu tahes mõeldud, on omad paratamata kindlasti ettemääratud wastawõtted, ja neid piirawad tõu wõimised. Teine tõug reageerib asja kohta eri moodi kui teine, asetab end mingi juhtumise kohta hoopis lahkuminekult. Olgu küsimus sõjast, mingisugusest segadusest wõi missugusest hulgapärasest hingeelu awaldusest tahes. See on nii. Prantslase ülespidamine saaks inglasele samal juhtumisel otse wõimatu-maks, nagu ka prantslane merehädas wõtaks teised moodused olla ja toimetada, ja eestlane talitaks teisiti kui lätlane, ja sakslane taas teisiti kui inglane. Need on mitmele korrale tõestatud asjad, mida nüüd ei tarwitse hakata enam tõendama. Aga siiski, kõige tähtsam — see on ka loomulik — on igalpool mingi jõu kangestamises, kuhjames, kristalliseerimises ometi see asjaolu, missugune on see algkuju, millest kristalliseerimine, wähe haawalt wäljenedes, oma alguse saab, missugune on algeline jõu kogumise punkt, millest arenemine pikkamisi puhkeb ja harguma hakkab, nii pea kui muidu tarwilikud tingimused on täidetud. Rõhutasime juba waremalt selle asjaloo tähtsust.

Kõike ei seleta siis ümbrus, on palju, mis väljaspoole seda seletuse moodu peaks langema, mis seletamatuks jääks. Ja wiimast võib seletada tõu isesugune mõju, mõõtmatu suur ja kaugele küündiw läbi aasta tuhandete, või õigemini ütelda, algusest pääle, nii kaua kui mingi liik inimesi juba isesugusena ühtsusena põhjuskujus on olemas olnud, otse kui mõne taime seemnesse häwitamata ja moondamata peidetud jõud, hoolimata välisest ümbrusest.

Sellepärast ongi tarwe tekkinud orgaanilise arenemise seletuseks, ümbruse kõrwale, mis sagedasti enam moonutawat, teisendawat, pääliskaudist muutumist aegu saab, uus tegur, uus seletusmood tarwitusele wõtta, nimelt see, mida tõuga tähendatakse.

Nõnda on olemas kaks püüdu, mis looduse mehaanikas nii tähtsad on, teine keskpaiga püüdmine ja teine keskpaiga põgenemine. Ümbrus oleks enam tasandaw, sarnastaw, seega tsentripetiiwne, teine — tõug, mis eneses mingi olija edenemise ja arenemise wõimalusi kannab — tsentrifugaalne, ennast laiali laotada püüdw, keskpunktist esile tungiw. Ja nüüd on loomulik, et kui me ühe neist jõududest samaks jätame ja teise muudame, näituseks ümbruse, ja tõu ometi samaks jätame, et tagajärg siis mitte sama ei ole kui siis, kui wiimase muudame ja esimese jätame, teiste sõnadega, et kui me itaallase Ameerikasse wiime, tagajärg mitte sama ei ole siis kui ameeriklase Itaaliasse wiime või itaallase kogu ni ameeriklasega kõrwu Ameerikas töötama paneme.

V. Tõugude saamiselu.

Tõugude sündimist on sagedasti maakordade sündimisega wõrreldud ja kogu teadust tõugudest mingi inimeliseks paleontoloogiaks kutsutud. Ja õiguse poolest, sarnasus on väga suur. Nagu maakera pind sadu ja tuhandid aastaid kestnud ja nüüdgi töötawate sisemiste ja wälimiste wägede ja jõudude alusena on sündinud ja edasi sünnib, uute kordade tekkides, wanade murenedes, teiste kordade

läbi murdudes wõi jälle teiste segamisi minnes, wee wõi tule töötusel, nõnda on lugu rahwastegi maailmas. Looduse suures laboratooriumis, kus leiduwad algjõud salapärastena sel wõi teisel teel oma isesuguse kaju wõtawad, ei ole nähtuste hulgas põhjasmõttelist wahet. Ja see wahe, mis meile silma paistab — ka laadipoolne, kvalitatiivne — ei ole muud kui astmeline, graduaalne. Üks looduse nähtus on enam lihtne ja läbipaistew, teine enam keeruline ja raske-mini seletataw, mõni koguni läbitungimatuseni kinni kaetud uuriwale silmale. On tuttaw, mis moodi maa koor pikkade waewaliste kogumiste ja kuhjamiste wõi jälle wõimsate wägiwaldiste ringutuste kaudu wee ja tule abil on saanud. Korra wajub maapind ühest kohast, teise jälle tõuseb; osad maakera pinnast satuwad wete alla, ja nende pääle heituwad salapäraustes sügawustes uued korrad, teised osad ülenewad harilikust tasapinnast, olgu pikalase joonega wõi järsu tõusuga, maa sisemise wulkaanilise tegemise tagajärjel — kuhjawad end, käändiwad mägedeks, mida lumesajud, wesi oma tasandawa ja murendawa mõjuga uuesti hakkab madalamatesse kohtadesse kandma. Igalpool looduses walitseb püüe ebatasasusi luua, ja siis kui need sündinud, neid uuesti tasandama hakata.

Tung tasakaalu poole ja teiselt poolt, sellest üle jõudes, lahkuminekut, eristamist sünnitada, need on need kaks sagarat, mille najal kogu tegewus looduse suures töökojas liigub. Ilma teiseta saaks teine tung oma eesmärgi kätte, ja siis oleks kas igawene laialeminek wõi ühesugune kujutus. Nagu kõik looduses, nii on inimeste kogud omas kujunemises samasuguste seaduste alused. Pikkade aegade jooksul kogub looduse wägede tujukus kuhugi rahusamasse paika, mille geograafilised olud nagu mingi bassääniks, aldaks on loonud, selle wõi teise inimeste rühma, küllalt suure, et sellest suguharu, hõimkond, rahwas ja tõug on wõinud sündida. Looduse olud, kogu ümbrus, üleüldse, kogu olemasolu tingimused, enesele tarwilikka wõimalusi leides, püüawad sellesse erisugusesse massi, mis siingi pärandus-

likkude kaldumiste piiris liigub, mingi järjestust, mingi selgimist tuua. Algab tasakaalu kätte püüdmine, kristalliseerimine, milles protsessis mitte üksi see tähtis ei ole, missuguste looduse tingimuste alusena see ühteliitumine edeneb, waid weel enam, wõi ainagi mitte vähem, ka see, mis ainetest heitiw ja selgiw mass on kogutud. Tarbed, wajadused, see on, looduse, ümbruse nõuded tekitawad püüdeid jõukogumiseks selles wõi teises sihis — sellest alaline tegewus, harjutus, pingutus sinna poole; teised jõud kuhjatakse wähehaawalise kogumise teel, luuakse ikka enam koomale ja terawamaks, silmapaistwaks, teised kui tarbetumad osad tegewuses jääwad laokile, kängu, ja kaotawad oma tähtsuse jõu ökonomias. Aga, ainult sääll wõib kaswamist olla, kus idu selleks leidub: mitte millestgi sünnib mitte midagi — sellest see tähtsus mis kristalliseeriwal ainekogul on — sest selles on teine maailm, maailma wõimalusi areneda, kaswada, kuid ühtlasi maailm isenesest nii sama ühekülgne, wõi wõrdlemisi ühekülgne, kindlatesse raamidesse piiratud nagu kõik looduses. Sest loodus isegi on wõimatu kõiki mõeldawid wõimalusi kokku kuhjama, wõimetu teatawatest piiridest üle saama, end ära wõitma.

Nõnda on arwatawasti inimese tõud sündinud, mitte üksi eelajaloolisel ajal, waid weel ajalooliselgi ajal. Ja kui tahetakse, neid sünnib meiegi päiwil ja saab ehk tulewikusgi sündima, ehk küll teiselt poolt peab ka selle wäite piirama selle tähendusega, et mida enam inimesesugu aja poolest edeneb, seda raskemaks näiwad uute tõugude sündimised saawat. On nii kui püüaks tasakaal end küllalt pikas ajajärgus püsiwalt üliwõimuliseks teha, samuti nagu seda wõime tähele panna maapinna tekkimise käigus, kus järsud murdumised ja mullistused pikkamisi ikka enam ja enam on taltunud. Otsekui ilmuks wanus, see on, lõpulik tasakaal, wanus omade kindlaks kujunud reeglite, omade selgunud, kristalliseerinud ja kangestanud maailmawaadetega, oma seisukusega, mis püüab nooruse meeletuste ja walla-

tuste asemele, kus jõu awaldus wõib sagedasti jõu raiskamisena tunduda, liikumatuse ja tardunud kindluse seada. Mis korra kujunud, kangestab pärastpoole, ega ole enam wõimuline oma endist kerget paenduwust tagasi saama. Ja miks ei wõiks inimesesoo kujunemises korra seesugune tagasitulemata pööripäew olnud olla.

Tõugude saamiselu on mõeldaw geneetiliselt, põlwenemismooduliselt, see on, et tõud algusest pääle wähehaawalt seesugusteks on arenud, kui me neid nüüd tunneme. See geneetiline soetumine, sündimine, moodustumine on wõinud olla kas geograafiline, maateaduslik wõi ökonoomiline, majanduslik, see on, et moodustumise kohta olid mõjumas kas maa looduslikud tingimused, mille all mõista tuleb maapind, looduseümbrus, ilmastik jne., wõi taas majanduslikud tingimused, siis tingimused, mis sündisid elatuswiisist, elu moodudest jne.

Üleüldse ollakse ses arwamises, et kogu inimeste mitmekesisus on ühist algupära, mida õpetust seepärast ka monogeneetiliseks nimetatakse; selle wastand on poltogeneetiline, õpetus, et inimesed eri algupära on. Aga olgu selle küsimusega kuidas tahes, kõigiti on tõugude saamine, moodustumine mõeldaw sündinuks nii kutsusud isolatsioonijooni tsentrites, eralduskeskkohtades, wäheste troppidena, rühmadena, millest siis eri tüüpused oleksid arenud. Differentseerimine, eristumine oleks sündinud ümbruse järele, kus kliima nagu sest tingitud erutused oleksid esimeses kohas mõjunud; selle kõrwal oleksid olnud loodustingimused, loomastik ja kaswustik ning wiimaste tingitud elumoodud, oskused, tehnika wahendid ja elatuswiisid. Ja need kõik ei oleks wõinud mööda minna sügawid mõjusid järele jätmata. Sest elu karjasena oleks olnud üsna midagi erisugust kui kalastajana wõi põlluharijana. Ja ses punktis oleks siis majanduslik saamiselu kokku puutunud inimesloolisega, antropoloogilisega. Maapind ühes sellest järgnenud ökonoomiliste tingimustega oleks aidanud erilaadilist inimese liiki, tüüpust luua ja kui see korra sündinud, oleks see

taas omamoodu hakanud kõigi välise tingimuste pääle tähtsasti mõju awaldama. Neis olukordades oleks pidanud sündima see tegewuslik koosolek kehaliste ja waimu omaduste wahel, mis eri tõugudes pärast kindlana esineb — see oli aeg, millal elutingimused kogu ulatuses nii sügawasti wõisid pääseda organismi arenemise pääle mõjuma, kuna sisemiste eelduste piir ometi õige wähenene oli, seks et wälise ümbruse mõjule wastapidist tegewust wasta seada. Kujunemiskäik wõis küll ainult pikkamisi edeneda, nii moodi, et nii hästi wälimine kui sisemine kujuwõtmine eksitamata samas sihis edasi sai minna, ikka kaswades ja kindlamaks muutudes ilmete poolest.

Selle kohta ei olda kindlad, kui wana inimese olu aeg maa pääl on, kas ta juba tertsiäärsel wõi alles kwartäärsel ajal on olemas olnud. Kõige alamalt arwates jääks ikkagi seda aega terwega 250—500,000 aastat, millal inimesesugu seks oleks saanud areneda, mis ta praegu on. Ja selle aja ulatuses on pidanud siis aset leidma ka tõugude moodustumine.

Jääks aga weel küsida, kas on wõinud tõud saada selektsiooni, waliku kaudu, see on, et paremini kohastatud eriliste omaduste kandjates tõu tunnused pikkamisi oleksid kuhjunud, wõi sündis eristumine kehaliste muutuste kaudu ümbritsewate loodustingimuste otsekohese mõju all. Küsimus nii wõi teisiti on raskesti, peaaegu waewalt wastataw.

Mis kindel, on see, et juba enne diluuwiumi, jääaega, kogu werelahulisi inimeserühmi on leidunud. Neid wõiks asjakohaselt algraassideks, algtõugudeks kutsuda. Kes teab ei erinenud need tõud weel mitte nii mitmeharuliselt, nagu pärastpoolsed, nende jatkajad, wõi õigemini, nende iseseiswate segude ühteliitumiste edustajad. Suur osa nende algtõugude iseloomulisi lahkuminekuid ei wõigi otsekohestena olla edasi pärandunud, sest enamus nüüdsid tõugusid on ristluste kaudu nende algtõugude wahel moodustunud, kes teab, pääle mõningate primitiiviste looduse-

tõugude, wõi mõne harwa üksiku puhta haridustõu, mis oleks saanud haruldaselt isoleeritud oludes asuda ja areneda, kokku puutumata muudega. Ollakse üleüldse kindlas arwamises, et algraassisid enam palju ei ole. Sest kõiki kultuuratõugusid peetakse segamiste saaduseks. Wõidakse enama wõi wähema tõenäitlikkusega isegi ajapunktisid esitada, millel see wõi teine Euroopa tõug omas nüüdses kujus on saanud. Ja nii on lugu ka meie rahwa tõuga, wõi laiemalt wõttes Lääne-Soome tõuga, mille saamise ajaloost eespool pikemalt tuleme kõnelema. Nüüdsed tõud on eriraaside ainete kokkuliitumise wõi jaotumise teel saadud, nii et erilised ained pikkamisi kokku sulasid ja siis ise uuesti mingisuguseks algelemendiks selgusid ja kristalliseerisid.

Raass on siis kord olude mõjust sündinud, edasi-soetamise kaudu, ühesuguste wäliste tingimuste edasi püsides kindlaks kujunud ja kindlaks saanud ning omade tunnuste poolest seesuguse seisukuse omandanud, et tagantjärele looduseümbrus ja erilised elutingimused enam ei ole jaksanud selle olulisi karakterid teisendada ega moondada. Tõug on nii moodi oluline püsiw elu tüüp, mis kogu elu arenemise kaudu maa pääl teatawatesse kujudesse on kristalliseernud, selgunud.

See oli siis teatawal wiisil inimkonna lapseas, millal tõud moodustusid loodusümbruse, kliima, maapinna, elatuswiisi j. n. e. mõju alustena, siis kui inimesesugu weel pehmekujuline, wahataoline, arenematu mass oli ega olnud omandanud oma isesugust kindlasti münditud ilmelaadi, nii et wälised mõjud sügawasti teisendawat tegewust moodustatawa kogu pääle wõisid awaldada.

Et pärastpoole sugukondade ja hõimude keskel esinewad isikulised iseäraldused wälja ei saanud areneda hõimu wõi sugukonna üleüldistest ilme ja tegumoodu piiridest, liig kaugele, seks mõjus kaasa, pääle arenemise võimaluste wähesuse takistawa mõju, hõimu wõi sugukonna üleüldine niweleeriw wastategewus, mis teatawad isiku-

lised parandused edasisoetamise kaudu poolitas ja nõrgendas ja kõik iseäraldused lõpuks tagasi wiis sugukonna wõi hõimu enam vähem ühiste tunnusteni, tundemärkideni. Sest teisipidi oleks wõinud arenemine nii mitmekesiselt laialiseks minna, et waid wäikesed indiwiduaalsed üksiku-pärased rühmad oleksid järele jäänud.

Et nii hästi ümbrusel üksiku kohta, ja seega siis ka hõimkondlastel isiku kohta, kui samuti ümbritsewal loodustingimustel kogu hõimkonna, rahwa ja tõu kohta suur moodustaw mõju on olnud, ei ole sugugi salatawal; wõiks koguni lisada, see mõju on seda tagajärjekam olnud, mida noorem, vähemini wäljakujunud mingi hõimkonna iseloomujoonde, karakterite kogu on olnud — seda mööda suurenew seda enam, mida kaugemale esialgsisse oludesse tagasi minnakse. Pärastpoole näikse kuju wõttew jõud, nagu looduskonnas nii ka inimeses, tihenenud, kangestunud, mille tõttu wälised mõjud palju tõhusamad pidid olema, et seda mõju saawutada kui waremalt.

Kahtlemata on küll mõõdukal kliimal, teatawate looduslike mehaaniliste seadustega, — wõib olla, et just tähtsus aegade ja ilmade ning soojusolude waheldusel oli — wäga suur mõju haridusekohaste wõimete wäljaarenemiseks Põhja rahwastes olnud, kuna lõunapoolne liig suur soojus rojutawalt ja laisaks tegewalt on pidanud mõjuma, nagu äärmise põhjapoolse maa walguse ja soojuse puudus tuimaks ja apaatiliseks wõi elutumaks muutwalt.

Korra sündinud, moodustunud on tõu tunnused püsiwad ja tõug kindlasti määratud, wõimaluste piiride poolest; ainult kergesti märgitud teisendused wõiwad wõimalikud olla kauakestwate tõhusate wäliste mõjude tagajärjel. Ja kui suur wõibgi olla lahkuminewus tõugude iselaadi poolest! See on imesteldawasti suur, ilmne, selge. Palju jääbgi ühist eurooplase ja mõne eskimo wõi Tulemaa asuka wahel, ühisnimelisest hoolimata! Eurooplane awaldab elawat sisemist elu, waimuterawust ja tahtejõudu, ülepää teatawat waimulist üleolekut, mida kusgil mujal ei leia,

ja selle ülemise inimese liigi kõrwal on neeger loid oma waimsuse poolest, juba nagu sünnipärase laiskusega, ja indiaanlane kange ja painumata, lage waimsest elastitsiteedist, nõtkusest. Ning kuidas tunnuksegi mongoolane kuiw, tarretanud, meelegukjutuseta, tuim omas tundetuses!

On mitmelt poolt, kuidas eelpool nägime, kindlaks tehtud, et waimsed sisemised tunnused ennast mingisuguste anatoomiliste, wäliste tunnustega lasewad siduda, iseäraldustega keha ehituses, mis ühteseadmist waimu ja hinge awalduste wahel, ja seletamist siiski weel ei ole osatud kogu laiuses ette wõtta ega tõendada. Et aga sarnasid korrelatsjoone hingeliste ja kehaliste tunnismärkide wahel leidub, on ilmne. Juba enam arenud suursugusem näo-mood oletab waimu, ajude suuremat tegewust, sisemist edenust ja kultuuri. Ja sagedasti on wõimalik näo järele ütelda, mis ametkonda wõi seisusse keegi kuulub. Psüühiline, hingeline indiuidualiteet on tingitud ajude olust ja see taas kogu rühma, seisuse, ametkonna, rahwa ja weelgi enam tõu, raassi kvaliteedist, millisusest. On küll tõsi, et see indiuidualiteet, mida enam alamatele kihtidele läheneetakse, seda enam enese erilisuse poolest kahwatuks saab. Kuid et see täiesti isegi alamates kihtides ei kao, näitab eri raasside kõige alamate kihtide tegumoodude wõrdlus. Wahe jääb, kõigest näojoonde wahesest arenusest hoolimata, ometi püsima, suurena, ülesillutamatusena. Ajude lahkumine tuleb ajude kesknärwikawa erilisest arenemisest otsida, selle arenemise sihist ja arenemise astmest, ja wiimaste iseäraldused tingiwad näoawalduse ja ilmete lahkumineku, mis inimese sisemist maailma, waimu ja hinge oma wäljaspoole isesuguselt peegeldab. Ja nõnda wõib ütelda, et, mida enam ajud arenud, seda enam tuleb see ka wälispidi nähtawale, — missugustes näojoones ja kuidas, selle tõlgitsemine on küllalt raske, kuid et see kõik tõlgitsetaw, ses ei ole kahtlust olemas.

Ei ole siis sattumus, et eurooplaste kõige kõrgem arenud olek inimkonnas ühtlasi näoilmete ja kogu wäli-

muse kaudu oma tõu suursugusust awaldab, oma pika-päisusega, otsenäosusega; kuna alamate tõugude alam väärtus juba nende näost ja tegumoodust wastu wahib. Kujutatagu enesele seks mõni mongoolane Aasia sisemaalt wõi liiati mõni neeger Aafrikast ette. Missugune wahe, juba wälimise nägimise järele otsustades, peab ajudes ja selle ehituses, struktuuris olema. Ja isegi rahwad, mis ometi palju lähemal seisawad geograafiliselt ja hariduslikult, kuidas wõiwad needgi weel tunduda sagedasti metsikutena ja wõhiwõõrastena, kui küsimus on teise tõu seisukohast teise oma wasta.

Mõned, kes tõu tähtsust ülepää eitawad, ütlewad, et rahwad kõik ühesugused on, omade oluliste omaduste poolest; et tarwitseb ainult aega ja wõimalusi anda, siis luua haridus täielised inimesed ka kõige madalamatest, kõige vähem haritud ja arenud tõugudest, olgu nad neegrid wõi eskimod, wõi isegi bushmenid. Oletatagu, et asi nii on. Aga kust tuleb see, et rahwad, kes kõige paremates tingimustes leiduwad, ometi kultuuri sademid ei ole suutnud anda, nii neegrid, kes aastatuhandid Egiptuse wõimuka hariduse naabruses on elutsenud, midagi säält omandamata. Wõi miks on nii haletsemise wäärilised need Lõuna-Ameerika wabariigid, mis peaaegu täielises anarhias, korralageduses oma elu edasi kiratsewad, kõigist häist tingimustest hoolimata, wõi samuti need neegririigid, mis wabastatud orjad Haitis ja Liberias on asutanud. Need on kõige wiltsamad pilkekujud riigist ja igast ühiskondlikust korraldusest kõige selgem tõendus, kuidas tõug tagasi peab langema enese loomupärasestesse wormidesse.

Mingi tõu eluawaldused on fataalsed, saatuslikud, sest et nad weres peituwad ja oma laadi ja omaduste poolest siis ebahäwitatawad on. Aga, see ei taha sugugi ütelda, et mõni tõug täiesti igast edenemisest ja arenemisest wälja oleks suletud, waid ainult seda, et see arenemine tõu enese weetud, tõmmatud piirides wõib ja peab sündima. Sest enesest ei saada wälja, tehtagu mida iganes.

Nüüd on ime, et just põhjapoolsed tõud, karedest kliimast ja ebaedulistest oludest hoolimata, ometi kõige kõrgemale hariduse astmele on ülenud.

Kes teab ehk just selle ebasõbraliku looduseümbruse tõttu, mis on alati wäsimata ja kestwat tööd nõudnud, inimese jõudu ikka põnewuses hoides, seda laskmata loiduda. Kuid see kõik ei oleks küll midagi aidanud, kui selleks tõu omadustes enestes sisemisi wetrusid ei oleks leidunud, mis iga haridusliku tegewuse wõimalikuks on teinud. Me wõime ka näha, kuidas, otse ümbruse kiuste, tõu omaduste tugevus isegi sellele wastu tõrkuwa ümbruse wõib ümber luua, nagu see on sündinud Põhja-Euroopas, tänu põhjapoolse tõu aktiwiteedile, tegewuslikkusele, mis kõigest üle saab. Jõud wõib waid säääl harguda, kus tal mingi idud on olemas. Juba see, et omaks tegewuseks ala otsitakse ja leitakse — tugewad ja aktiivsed tõud, nagu korda on läinud tõeks näidata, on alati mere ääre tunginud, sest et see nende tegewusele lahedama ruumi wõis awada — see oletab sisemist jõudu ja annab tunnistuse tõu jõulise wäärtuse kohta. Seda wõime ka oma tõu kohta ütelda: mitte ilmaaegu ei tunnud muinaseestlased tungi mere ääre pääseda; ja et nad sinna asetused ja jõudsid asetuda, see peaks meid kõigiti austuse tundega nende wasta täitma. See ei olnud mitte sattumus. Sest midagi ei ole juhtumisi, kõik on ikka paratamata wajadus. Kui midagi eales, siis annab see asi kõige kindlama tõenduse meie tõu wooruste kohta. Ainult nüüdne põlw, waadaku, et nii sama ausasti jõutakse oma jõudu maksma panna, kui esiisad tegid, keda nende sisemise jõu tagawara siia kallastele tõi, läbi kaugete laante ja kõrbede. Kui meil kunagi jaksataks nende tegusid hinnata, sest me oleme harjunud nii sagedasti wõõraste ja wastuoksa silmadega asju waatlema.

VI. Tõugude jaotus ja hindamine.

On loomulik, et eri maailma osade elanikkudes ilmuw silmapaistew lahkuminek omane on olnud warakult teaduse-

meeste tähelepanekut wõitma ja liigituste tegemise inimese soos ette wõtma. Ja kui sarnasteks inimesi peaksgi, wõimatu on ometi olnud seda wahet mitte näha, mis neegri indiaanlasest, Aafrika asuka Ameerika asukast lahutab, nii samuti kui wiimase mongoolasest, austraalasest, wõi teiselt poolt eurooplasest, ja eurooplase kõigist muist. Kuna Euroopa elanikkude ja Lääne-Aasia, Europaga naabruses olewate Aasia osade, samuti Põhja-Afrika rahwaste wahel salgamata üleminekud walitsewad, edustawad nii eraldatud kontinentide kui Austraalia ja Ameerika rahwad kindlasti iseseiswat inimese tõu laadi, nii sama kui suur hulk Aafrika asukaid ja Aasia rahwaid, kellel lähemat kokkupuutumist lähete maailma osadega ei ole wõinud olla kui ainult ehk õige kauges mäletamata muinasajas. Sest kus läbikäimine on olnud wäliste maadega suletud, sääl on iseäraldused alati saanud paremini kujuneda ja kujunutena püsiwateks jääda. Selles mõttes on wõinud saared üksikuis maailmaosades sama etendada kui kindlasti piiratud kontinendid, kuna mõlemil juhtumistel on wäliste mõjude wasta kaitsetud oldud.

Neilt niisugusilt suletud kontinentidelt, saardelt ja poolsaardelt, mis nagu inimese jõu iseäraliseks moodustamise paigaks loodud, tuleb üleüldse kõikide hästi kristalliseerinud tõugude ja rahwaste algkodu otsida. Ja mis rahwastesse puutub, siis tõendab seda õige selgesti inglaste ja jaapanlaste insularity, saarsus, nagu semitiidegi arwatawa esikodu paigutamine Araabia poolsaarele. Ka hispaanlaste nii terawasti lõigatud iselaad on tänu wõlgu Hispaania rahwa suletule ja kindlasti piiratud kodumaale Iberia poolsaarel.

Nagu me nii oleme näinud, ei ole siis olemas tõugusid mitte üksi maailmaosade, kontinentide järele, ka kui need eraldused küll kõige suuremad ja silmapaistwamad on, waid igal kondinendil, kus see küllalt geograafiliselt liigendatud ja osadeks eraldatud, wõib esineda inimese tõu alajaotusi. Seesugusid wahesid tõu poolest üksikute maaosade asunikude seas leiame Aafrikasgi, ehk küll wõrdlemisi wähe, samuti Aasias, juba suuremas määras ja enne kõike Euroo-

pas, mis, nagu teada, üleüldse üks mitmekesisematest maaosadest geograafiliselt on. Ja ülepää ei ole kahtlemist, et tõugude mitmekesisus mingisuguses wahekorras geograafiliste oludega leidub. Teiste sõnadega, ei ole eitatataw, et algupärases tõugude sündimiseloos just geograafiline eraldus inimesesoo differentseerimise, eristumise kohta liikideks on mõjunud, ja et kui inimese algupära monistiliselt käsitab, siis tõugude sündimine suuresti just esialguse geograafilise ümbruse mõju all on arenud, — seda, olgugi et päranduslik lahkuminek, millest differentseerimine iduna on wälja kaswanud, kogu omas tähenduses alale jääks.

Tõugude jaotus on palju wanem kui tõu küsimus selles kujus, nagu teda meie päiwil mõistetakse.

Oleme eelpool kõnelnud sest jaotusest, mis alati instinktipäraselt oma ja wõõra wahel on tehtud, olgu wõõra were omajate nimeks *g o i m*, nagu juutidel, wõi *b a r b a r u s*, nagu greeklastel ja roomlastel.

Esimene teadusepärase jaotus inimeste liikide wahel on samast ajast kui loomade liigitamine tõugudesse ja sugudesse, mis kuulus Rootsi loodusteadlane Karl Linné (1707—1778) a. 1735 ette wõttis omas teoses *Systema naturae* (Looduse järjestus), waewalt ehk aimates seda tähtsust, mis sel jaotusel pidi olema pärast-poolse teaduse kohta inimesest.

Linné jaotab tõugusid järgmiselt:

1) Ameeriklane. Punakas, koleeriline, püsti seiswate, mustade, sirgete ja paksude juustega, awarate sõõrmetega; nägu täis tähnisid, lõug habemeta. Kangekaelne, rahulolew, waba; labürindiliste liinidega maalitud; walitseb kommetega.

2) Eurooplane. Walge, sangwiiniline, usin, kollakate, käherate juustega, sinikate silmadega. Kergesti liikuw, terawameelne, leidlik; kaetud kehamöödiste riietega, walitseb seadustega.

3) Aasialane. Kollakas, melanhooliline, wisa. Mustakate juustega, pruunide silmadega. Juhm, hiilgusearmastaja, ahne. Laiades riietes; walitseb arwamistega.

4) Aafriklane. Must, flegmaatiline, loid. Süsimustade juustega, õige libeda, siiditaolise kehaga (kui samet), lai nina, pundunud huuled; naesed hotentottide põlledega ja inetute nagu rippuwate rindadega. Kawal, laisk, ükskõikne. Walitseb meelewallaga.

Aastal 1795 ilmus sakslase Joh. Friedrich Blumenbachi raamat *De generis humani varietate nativa* (Inimesesoo sünnipärasest lahkuminewusest), kus esimest korda pääluu mõõt kõige muu kõrwal tõu eraldawaks wahendiks wõetakse, mida mööda saadakse: kitsapääälised, keskmisepääälised ja laiapääälised. Muidu on ta jaotus ligi samasugune kui Linné oma, ainult selle wahega, et ta weel wiienda rühma leiab, nimelt Malai tõu, mille tutwustamiseks Inglis purjetaja Cooki reisid olid mõjunud. Lahkumine on sellesgi, et Blumenbach esimest rühma walgeks ehk Kaukasuse tõuks nimetab, Aasia tõugu Mongooli tõuks, Aafrika oma etioopiliseks, millesse oleksid tulnud kuuluma kõik rahwad allpool Sahara liiwikut. Malai tõu hulka luges Blumenbach muidu weel Austraalia asunikudgi. Kaukasuse tõu nimetus oli tulnud sellest, et loodusteadlane sattumisi ühe kaukasuslase päämöödu kõige eeskujulikuma oli leidnud. Lõpuks on tähendusrikas seegi olnud, et Blumenbach Aasia tõu hulka ka eskimod ja laplased ning soomlased luges, mis ajast siis soomlasi ja sellega ka eestlasi on hakatud Mongooli tõulisteks lugema. Hiljemini on neid jaotusi jätkatud üksikasjalikumalt, ilma et siiski ses esialgses jaotuskawas, mis Linnést pääle käidawal on, oleks teisendatud; muutused, mis ette on wõetud, on täiendused olnud wõi jälle teisiti rühmitamine suurematesse osadesse, isesugustest waatekohtadest.

Nii on huwitaw see jaotus, mis Gustav Klemm on ette wõtnud ja mida wõrdlemisi hilja aja eest ameeriklane Brooks Adams omas teoses „Tsiivilisatsiooni ja Languse seadus“ tabawa terawusega uuesti on tarwitusele toonud, ajalooliste sündmuste hindamises.

Klemm jaotab tõud aktiivisteks ja passiivisteks, tegevateks ja loitudeks. Aktiiviste tõugude hulka kuuluksid põhjapoolsed ja Wahemere tõug ja nende segu, passiivsed selle wasta oleksid mongoolid ja neegrid. Eelmine rühm sünnitab walwaka tõu, mis lisaks weel karaktriseeritud on isesuguse waimse ja kombelise üleolekuga. Ei wõi salata, et selles ülemal antud jaotuses suuresti asja sisemist olemust on tabatud, sest et wäärtusi tõe poolest ainult jõu awalduksi mööda wõidakse hinnata. Klemmi teooriat, kes ühtlasi üks esimestest tõu uurimise põhjendajatest, on pärast hulk tõuteadlasi jatkanud, mehed seesugused kui Gobineau, Lapouge, Ammon, Chamberlain, nagu eelpool oleme näinud.)

Lähedalt samasugune jaotus, kui Klemm ja ta pärastpoolsed jatkajad on tõugude kohta annud, on Brooks Adamsi oma. Ta eraldab kõik wõimalikud tõud samuti kahte päärrühma: meelekujutuslikku ja mõistuslikku rühma ja seda teeb ta pääasjaliselt majanduslikust waatepunktist. Ta toob mõlemate kohta weel lähema füsioloogilise seletuse. Eelmine rühm, majanduslikult passiivne, käsitab lõuna-eurooplasi ja slaawlasi, teine, majanduslikult aktiivne, Anglosaksi tõugu ja Germaani tõugu üleüldse.

Umbes samasugune kui Klemmi jaotus on Gobineau ja pärast Ammoni, Chamberlaini ja Lapouge'i oma. Teguwõimsaks peetakse Indo-Germaani tõugu, mida arjalasteks kutsutakse, kelle poolt kõik inimesesoo suurtööd tulnud. See Arja tõug on mõnede juures, nagu Gobineau ja Chamberlain, identiline, samane põhjapoolse Germaani tõuga, kes Põhjast laiale rännates igal pool, kuhu ta on jõudnud, kultuura suurtöid ja riiklikku korraldust on soetanud, edustades üleüldse inimesesoo ideaalist, suursugust tüüpust, mille kõrwal muud tõud alawäärilistena esinewad, kätte saamata seda kõrgust ja waimsust, mis eelmistele omane. Igaüks neist edustab mingi wäljakujunud ebakohta, paha külge, mis äärmises kujus takistab haridust nii kõrgele saamast kui see põhjapoolse tõu juures wõimalik. Nii Aasia tõug tuimust, liikumatust ja mõttekujutuse waesust,

mis takistuseks on inimelikkude suurtegude ja kõrgema kultuura loomiseks, Aafrika must tõug taas werejanu ja metsikust ühes waimse laiskusega, mis neid alandab ja loomadele lähendab. Ameerika punanahk olla küll mitmeti liikuwam ja suursugusem, kuid awaldada jälle üleaurust halastamatust ja painumatust, waimu kangestust ja roidunust jne. Ka muud Ühis-Euroopa tõud on põhjapoolse tõu kõrwal, mis Germaani laadilisega sama, vähem wäärilised, kui mitte alawäärilised kultuura loomise mõttes. Nii romaanlased ja slaawlased, keda mõnede juures tõu olemuse poolest lähes-teksgi peetakse. Nad olla üleauruse tundelisuse inimesed, waja mõistust, ega omada seda tasakaalukat realiteedi ja meelekujutuse, mõistuse ja tundmuse harmoonilist ühendust, mis Põhja tõu juures leidub. Olles nii moodi waimselt tunde poole arenud, on nad ühtlasi formalistilised, loogilised, mille wasta germaanlased loowa mõttekujutuse seawad. Selle oma tundelaadi tõttu on nad ühtlasi naisikud rahwad, lastele hingeliselt lähemad, ei oma täismehe küpsust ega moraalist ülewat jõudu, on wõimetud kangelastegudeks, ohwerdusteks ja inimlikuiks suurtegudeks, sest et neil kõrgem mõistus elust puudub, samuti eneseusaldus ja tõsine jatkuw kestwus ja julgus asjade täidesaatmiseks: nad on närwilised, ärewad ilmaaegu, rahutumad segaduste tegemisteks, kisawad ja käratsewad, enam sõnade kui tegude inimesed, tühja tuule tallajad ega mitte asja toimetajad ja üleüldse palju enam degenererinud kui põhjapoolsed rahwad, kus kõik suuremas kawas esineb, nii ka inimene looduse nähtusena, suuremana, paremana kristallina.

Ei saa eitada, et seda jaotust, kuigi see ka mitmeti liig üleüldine ja sagedasti ülepiiriline kogu omas muiduses liialises ebamäärasuses, ometi oma reaalne, tõeline asjade olukord ei oleks wastamas; loomulikult, kui kõik järel dustena tehtud liialdused maha arwame. Selle jaotuse alusena leidub tõe poolest ebakaheldaw tõsiasjade tähelepanek, et põhjapoolne tõug, tulgu selle tõu iseäraldus muidu kust iganes,

eduliselt lõunapoolistest lahku läheb ja et suurem osa seda põhjapoolist tõugu Germaani oma on. Sellest kõik eelpool esitatud järelduslauseid ja laialine, otse fantastiline teooria selle tõu ülesannetest inimkonna ajaloos.

Mis muidu aga inimeste laadi jaotuse kohta tõugudesse puutub, siis peame laialisemat erinewust geograafilise põhjusmõtte järele otsima, nagu esimesed tõugude liigitajad Linné ja Blumenthal seda ka on teinud — millega sugugi öeldud ei ole, et see põhjusmõte ikka tõu kohta määravaks jääks, ka pärast seda kui tõud ajalooliste sündmuste kestes paigast teise nihkunud. Nii moodi võidaks siis saada nii kaugele, et võimalik oleks iga tõu tähtsust olematuks teha ja tõugu, tõu nobedat muutwust kinnitades, puhtasti geograafilise teguri wahelduwaks funktsjoniiks tembeldada. Aga, kuidas oleme näinud, seda ei wasta sugugi tõeline asjade olukord. Kui me inimeste tõugude jaotuse näeme sagedasti geograafilise jaotusega ühte sattuwat, siis tuleb see sellest, et tõugude moodustumine muinasajal tõesti tähtsal moodul geograafiliste mõju alusena on sündinud ja teiseks, et tõugude laiale lagunemine nende maateaduslikkude piiridega enamil juhtumistel on pidanud leppima, kus see wõi teine tõug algupäraselt eriliseks on saanud kujuneda oma tunnuste ja omaduste poolest. Et see aga tõu kaugele ulatawat tähendust vähematgi ei takista esinemast, selle tõenduseks on anglosaksoonide maailmaline kolonisatsioon ja wõimsus igalpool. Muidu aga leiame eraldi wäljakujunud tõugude algkodud küll just säält, kus geograafiline isoleeritus, eraldatus seks kõige enam edulisi tingimusi on soetanud. Nii inglaste oma Suur-Britannia saarelt nagu jaapanlaste omagi saarestikust, skandinaawlaste kodu Skandia poolsaarelt nagu hispaanlastegi oma Ibeeria poolsaarelt, mida Pireneod lahutawad muust Euroopa mannermaast; ja lõpuks arwatakse üleüldiselt, et õige tõuliselt wäljakujunud semiitide esikodu samuti Araabia poolsaarelt tuleb otsida. Me näeme siit, et geograafilisel teguril inimese liikide saamise arenemises suurtähtsuslik mõju on pidanud olema. Ja see jaotuse

põhjusemõte, mis eespool on selgunud, on olnud otse wääramata, kui on olnud küsimus tõugude jaotusest kontinentisid mööda, mis kohe esimesena ilma wastuwaidlemata on wõidud ette wõtta. Raskem on siis, kui kontinendid isoleeritud ei ole, waid üleminekuid awaldawad ja kuidagi ühtlased on, nagu Euroopa ning Aasia ja Aasia ning Aafrika, wiimased wähesemal määdul. Niisugustel juhtumistel on alati kerge olnud igasugune edasi tagasi walgumine inimliste masside keskel, nagu seda ajalugugi weel teab kindlasti tõendada. Ja nii moodi leiame kõigesugusid paigalt nihkumisi ja ülemineku astmid, segalaadilisi nähtusi, kuna woolamine ühest aldest, bassäänist teise geograafiliselt on hõlbutatud olnud.

Seesugusid tõuliselt huwitawid geograafilisi alasid tuleb otsida Euroopa idapoolsest osast, Euroopa ja Aasia wärawate suust Urali ja Kaspia mere wahelt nagu samuti ka teispool neid wärawid Aasia poolelt, mille tähtsust küll stepilaadiline maapinna iseloom suuresti on wõinud nõrgendada, wõi kes teab, teiselt poolt edendada, kuna stepp liikumiseks kergemid wõimalusi oleks pakkunud. Teine sarnane ja kes teab palju tähtsam ala on olnud Wäike-Aasia, mida Euroopast ainult kitsas Bosporus ja Dardanellide wäin eraldab. Nii teises kui teises kohas on pidanud algaegadest saadik tõulisi läbikäimisi, teine teisesse tungimisi ja päälekuti heitimisi sündima. Kes teab mingisuguseks kokkusaamise paigaks on ehk esiaegadel samuti Hispaania kitsast Gibraltarist lahutatud poolsaar wõinud olla, enam ehk Aafrika poolt tulewile rahwa laenetustele lahti olles, nagu me neid teame ajaloolisel ajal weel sündinud. Teiselt poolt on jälle Siinai poolsaare kaudu lahtine Niiluse jõe org alati Aasia poolsid rahwaid ja asutust wastu pidanud wõtma, kuna teda muust Aafrikast lisaks laialised liiwikud on eraldanud. Ka osa kaugemast Aasiast, nimelt see osa, mis Wäike-Aasiaga ja Kaukasuse mäestikuga Euroopale läheneb, on hõlpsasti wõimalusi pakkunud algpäraste rahwaste ja tõugude edasi liikumiseks ja ühte saamiseks.

Seda mööda ongi loomulik, et me neis paigus tõugusid wõi tõe teiseid leiame, mis wõimatu on otse Euroopa, Aasia wõi Aafrika omade hulka rühmitada, mis aga kuidagi wiisi nagu wahe pääl seisawad ja segatunnusid edustawad.

Me saame nii moodi kogu rea Euroopa laadilisi tõugusid — need näikse omade tunnuste poolest Euroopa omadele lähemad olewat kui Aasia wõi Aafrika tõugudele — mis kõike tõenäitlikkust mööda otsustades siiski puhtad ei ole, waid hulga iseäralisi, mitmeti Aasia ja Aafrika raassidega ühisid iseloomu jooni omawad, ilma et nad seega siiski tarwitseksid selgumata hübriidid tõud olla. Nad wõiwad otse selle wasta õige kristalliseerinud ja eristunud inimeste liiki edustada nagu semiidid. Need tõud oleksid, kes teab, Põhja-Aasias tatarlased, mingisugusena wahelülina euroopapooliste Soome-Ugri tõuliste rahwaste ja juba puhtasti aasialaadiliste mongoolide wahel; Põhja-Aafrika Niiluse jõe orus muistsed egiptlased, nii kutsutud hamiidid, Aafrika poolne euroopalaadilise inimese tüüpuse teisendus ülewalitsewate eurooplase taoliste tunnustega — seegi õige kindlaks kujunud tõug, ja lõpuks Arabia liiwikuilt laiale lagunud semiitide samuti õige terawasti münditud kõrwe tõug, nagu tatarlased stepi tõug on olnud. Neist wähepoolistest tõugudest kuuluks Tatari-Türgi raass kõige lähemalt põhjapoolse tõe kõrwale omade wälistegi tunnuste poolest. Sest kuigi see raass walwakajuukseline, pikapäine ja kõrgekaswuline ei ole, on ta pigmentatsiooni ja mõne muu tunnismärgi poolest sellele ometi kõige lähem: walwakad warjundused tatarlaste seas ei ole sugugi haruldased, walwakaid juuksid ja halliwärwilisigi silmi esineb sagedasti; muu seas teatakse Čingis-khanist, et tal hallid silmad on olnud. Egiptuse tõug on sellewasta lähem lõuna-euroopalisele tõule pigmentatsiooni — see on isesugune maa karwa pruun — ja mõne muu asja poolest, kuigi ta selgesti wäljakujunud tõuguna täiesti oma iselaadilist tegumoodu awaldab: nii isesugust suurt ümmarguste joondega pääworm tugewasti arenud kulmu kaaruse ja ninaga.

Mitmeti näikse see tõug sugulane olevat Semiidi tõuga, mis meile juudi omastest näojoonest, eraldi selle pigmentatsjoonist ja energilisest ninast tuttav. Palju iselaadilisemad näikse eelnimetatute kõrval need tõud, mis Väike-Aasias, Persia kiltmaal ja Põhja-Indias, eraldi suurde jõgede Induse ja Gangese jõgikonnas Euroopa laadi taolist inimeseliiki edustavad. Wiimaste maade asukate seas on perslased ja neile lähesed indlased, keda ühe nimetusega arjalasteks kutsutakse. Väike-Aasia muude rahwaste kohta on weelgi raskem kindlust saada, kuhu rühma need kuuluvad, kas semiitide või euroopapooliste wanade tõugude hulka. Mõnelpool loetakse suurt osa neist nii kutsutud kushiitide hulka, kellest ka armeenlased teatawate semiidilaadiliste omadustega oleksid haarunud. Wiimased awaldawad tõepoolest lähesid Semiidi laadi kehalisi tunnuseid ja samuti waimu omadusi, ja ei ole sugugi wõimatu, et osa semiitisid warastel aegadel omilt kodumailt Põhja poole oleksid walgunud ja tähtsat osa Eel-Aasiast täitnud, pääliskorda sünnitades ehk sellele tõule, esiraassile, mille edustajatena Sumeri Akadi semiitidest eriline tõug weel Assüria ajaloos esineb. Mis perslastesse ja indlastesse puutub, siis näikse need suguharud, Põhja poolt arwata asti üle Kaukasuse mägede edela poole tunginud, enam bastardrahwastena, äbarana tõuguna esinewat, ajaloolistest aegadest pääle. Ka hindud, kuigi wiimaste juures raassipuhtust eraldi kaitsew kastiasutus on sündinud ja tugewaks saanud; võib olla just selle hädaohu pärast, mis bastardeerimisest ähwardas tulla ja osalt oligi tulnud. Kes teab tuleb suur osa seda wedelust, mis eraldi indlaste ja pärast perslaste juures ilmub, just kaugele läinud weresegamise arwesse panna, kui sellel mitte ühtlasi kliimaatilisi seletusi ei leiaks, mis vähemast osalt on wõinud mõjuda nende rahwaste wiletsate elujuhtumiste pääle.

On muidugi loomulik, et selles eelpool antud suurejoonelises tõugude liigituses kogu vähemid alajaotusi on wõimalik teha. Teadagi on wahe ilmseks suur jaapanlase

ja hiinlase wahel, nagu selle ja mongooli wahel wõi lõpuks tibeetlase wahel, kes omal kiltmaal täiesti erilaadiliseks tõuks on saanud kujuneda. Samuti ei ole, teadagi, kõik Aafrika neegrid ühesugused, ei wäliste ega sisemiste tunnismärkide, karakterite poolest. Sudani neeger, pikk, wõimukas, läheb lahku kääbusest hotentotist wõi bushmanist, nagu wiimased jälle Bantu neegritest, kelle hulka sõjakad kafrid kuulwad. Ja küllalt tuttaw on seegi, kui suur wahe punanahkade wahel walitseb, kõnelemata juba aztekide ja kultuuri hõimude lahkuminekust. Ka on malaid, seegi meretõuguna hästi wäljakujunud raass, mitmelaadiline ja suuresti lahkumineu Austraalia neegritest, kelle hõimlasteks neid eksikombel on tehtud. Kuid meid ei huwita seda korda see jaotus nii pikalt, ja see wiiksgi liig laiale. Me piirame aine selle jaotuse esitamisega, mis meile tähtsate Euroopa tõugude seas walitseb, ja eraldi selle tõu seisukoha harutamise, mille hulka ka Soome sugu ja seega Eesti rahwas kuulub.

Mitte liig kaua ajaloolises ajas tagasi on punkt olnud, kus suurem osa Euroopa rahwaid on sündinud, moodustunud. See on suur rahwaste rändamine IV a. s. p. K. Sest Euroopa rahwad, peaaegu kõik, on selle keskaegse rahwasterändamise saadus, tolle rahwaste mõlle, anarhia oma, mis Kesk-Euroopas otse kõik leidunud rahwaste korrad paigalt sundis nihkuma wõi segamini minema, kõik kindlad kujud ja ilmed nagu käepühkimisega häwitas, uute segunähtuste sündimiseks kõik asiaadid ja eurooplased, barbaarid ja wanad haritud rahwad omade jäänustega ühte sagarasse heitis.

Ka meie tõu lõpulik wäljakujunemine on selle suure rahwaste lainetuse wiimane kauge rõngas, rahwaste tallermaa äärismail, wastu Põhja-Ida. Kuid sellest pikemalt eespool.

Kuid weel enne meie aegu on Euroopas sündmusi ja liikumisi olnud, mis need raassid on moodustanud, millest kõik nüüdsed ajaloolised Euroopa tõud ja rahwad on tekkinud. Sest nii wäljakujunenud tõu tunnuste poolest kui mõned Euroopa rahwad, nii näit. inglased, hispaanlased wõiwad olla,

nad on siiski kokkupandud, ristlemise kaudu saadud tõud; häd wõi halwad omade omaduste poolest seda mööda, kuidas algosad on olnud ja kuidas ristlus juhtunud. Ja tõesti, eelajaloo uurijatele ongi korda läinud tõeks teha, et segamisi juba kiwiaegiste inimeste maailmas on esinenud. Tõugude wahed on juba sel ajal kindlaks tehtawad, lahutatawad, muidugi nii palju kui puudulised ainekogud seda lubawad kinnitada. Ja kui inimese jälgi juba tertsiäärsest ajast arwatakse leitawat, kindlasti aga kwartäärsest ajast, saaks inimese arenemise aega vähemast 150,000 aastat, määratu ulatus selle ajaga wõrreldes, mis on meile ajaloolisena tuttaw. Missugusid suuri muutusi arenemise joonel ei wõiks sisalda see ajaulatus, missugusid muutusi ja waheldusi!

Nagu lausutud, on wõidud järele näidata, et Euroopa tõugude algtüüpused juba jääajast pääle esinewad, kindlatena. Sellega ei ole muidugi öeldud, nagu jatkuksid esiaegade tõud nüüdistes tõugudes edasi: oleme selle kohta ennemalt juba seletanud, et need tõud enam esialgsed, esitõud ei ole. Aga, kuigi nõnda, see ei takista ometi, et põhjustüüpused oleksid püsinud. Wõib olla, et selles mõttes kaasa on olnud mõjumas mitte üksi geograafiliste tingimuste jätkuwus, waid osalt koguni tõu puhastamise protsess, mille juure kirjutuse lõpus tagasi pöörame.

Nüüd jaotatakse kõik Euroopas leiduwad tõud järgmiselt, ja see jaotus on enam vähem üleüldiseks saanud. Kõige esite Põhja-Euroopa tõug, *homo europaeus*, pikapäine, dolihokefaalne, walwaka jume, suure kasvuga, ettewõtlik, julge, praktilik, teguwõimus, peene mõtte ja tundeladiga, kindel, ustaw, karakteriga, rikka sisemise kujutuswõimuga, individualistiline, müstiline ja sagedasti fantastiline, tõug, mida õigusega mõnelt poolt Põhja tõuks on hakatud nimetama. Selle tõu edustajad oleksid skandinaawlased, inglased, suur osa sakslasi (iseäranis põhjapoolsed), ühe sõnaga kõik germaanlased, wõib olla ka ehk enamus wanu gallasi ja neid põhjapoolsid hõimusid, mis esiaegadel Lõuna poole on tunginud, Greekamaale ja Itaaliasse, enne ajaloo-

listel aegadel ja hiljemini, sünnitades sääl nende maade herooilise, kangelasetaolise elemendi. Teise rühma moodustab Kesk-Euroopa tõug ehk — *homo alpinus* — lühikepäine, pruun, keskmise kaswuga, rahulik, töökas liik inimesi, kuid ilma hoota, enam konserwatiivne, alalhoidlik, kui ehk uuenduste püüdja, sest et see julgust nõuab, ühe sõnaga mitte nii eduwõimuline, kui sõjakas wägilasetaoline Põhja tõug, kõige juures aga enam tundelise kui mõistliku meelelaadiga, tujukas, süsteemitu, pehme, loiupoolne ja hulgapärane, loogiline, kehwa mõttekujutuse poolest, enam formaalne kui sisemise waatlusemooduga, kõiges wähe tasakaalukas, enam intellektuaalne kui karaktriga tõug, ühe sõnaga enam silmapilkse meeleolu kui kindla põhjusmõtte inimene. Siia kuuluwad enamad Kesk-Euroopa rahwad, suur osa roomaanlasi, prantslasi, osa itaalasi, lõunapoolne ala germaanlasi ja waldaw enamus Slaawi rahwaid, nende hulgas poolakad, tshehid, wenelased ja mõned muud. Lõpuks teeb kolmanda liigi Lõuna-Euroopa tõug ehk *homo mediterraneus*. See on pikapäine, õige pigmenteeritud, pruun, kuid ühtlasi kabedate liigetega ja lüheda kaswuga, õige kontsentseeritud tunde awaldusega, äkkwihane, äärmiselt silmapilkne, samuti wäga markeeritult wälispidine, formaalne, närwilik, äge, tuline, kihkjas, rahutu ja ühtlasi loid, inertne, anarhiline, wastandus põhjapoolsele indiividualistisele, mässuline loomu poolest ja ühtlasi tööwaenuline, sündinud soldat, rööwel, anarhist, fanaatiline ja werehimuline, metsik.

Selle rühma moodustawad hispaanlased, kõige puhtamas kujus, wäljaselgunud tõuguna, ja vähem puhtalt lõunapoolsed itaalased, muidugi kohalikkude üleminekute ja seguomadustega maakondade järele.

Muidugi on raske just nende suurejooneliselt weetud liigituste alla kõiki Euroopa rahwaid mahutada, sest et need sagedasti palju keerulisemate tunnismärkidega wõiwad olla, ühendades eneses palju lahkuminewate rühmade segiomadusi, kõigesuguste üleminekutega, mida kerge ei ole piiritleda

ja kindlaks määrata. Nii näituseks albaanlased wõi greeklased, kes, üleüldse Kesk-Euroopa tüüpust edustades, mõnepidi wõiwad lõunatõugu meele tuletada. Samuti on lugu lõuna-slaawlastega, serblaste ja bulgaarlastega, kes etniliselt paljugi lahku lähewad, mis küll wõimalik on sellega seletada, et bulgaarlased eneses teatawid Tatari laadi omadusi sisaldawad. Ei ole siis wõimalik alati seda kolmeks jaotust igalpool maksma panna, kuid pääjoones wõttes wastab see siiski mingi olewast erinewust üleüldises Euroopa rahwaste ja tõugude kogus.

Weel küsitawam on lugu sarnaste tõugudega kui Soome-Ugri tõug, mida Blumenbachi aegadest walesti on hakatud lihtsasti Mongooli tõu hulka lugema, hoolimata sellest, et nii wälised kui ka sisemised tunnismärgid vähematgi kindlat tugikohta seks ei ole pakkunud, nii ilmselt kui seda peaks oletama järelduslauseid tehes. Palju enam on Soome-Ugri tõus euroopalise inimese liigile iseloomulisi keha ja waimu omadusi, mis kogu küsimuse Soome-Ugri tõu Mongooli tõu hulka kuulumisest üleüldse kahtlaseks teeb, kui mitte koguni ümberlükatawaks.

VII. Soome-Ugri tõug.

Soome-Ugri tõug, mis ses kujus nagu ta olewastes rahwastes edustatud, palju lahkuminekuid ja suurigi lahkuminekuid sisaldab, olulisi ja raskesti ühendatawid, ei ole ühegi eelnimetatud Euroopa tõu hulka otsekohe loetaw, kuid weel vähem on ta seda Aasia tõugude hulka. See tõug on samuti põhjapoolenagu — *h o m o e u r o p a e u s* — walwaka jumeline, kergesti pigmenteeritud, walgete warjundustega — tunnistus pikalisest Põhja ilmastikus olust — kuid erineb eelmisest mitmeti. Kõige päält ei ole soomeugrilane, nii palju kui wõib järeldusi teha, nüüdiste teadete põhjal liig pika kaswuga olnud, waid keskmise, kes teab, esiaegadel metsastajana olles, koguni wäikese kaswuga,

kabedate liigetega, nagu seda osa Soome-Ugri hõimu ostjakid ja woguulid, ehk küll wiimased teatawani degeneerinutena tõsist asjaolu ei wõi enam kujutada, näikse paljastawat. Eespool saame selle kohta üksikasju esitada, laiemalt. Teiseks ei ole enam wõimalik pääindeksi kohta ka lõpuliselt ütelda, kuna selle asja poolest nüüdiste soome-ugrilaste seas suur mitmekesisus ja otsekohene wastakusgi walitseb. Kuna Siberi hõimud woguulid ja ostjakid dolihokefaalid, on Wolga poolsed, mordwalased, tsheremissid, Permi rahwad ja waldaw enamus läänesoomlasi, see on soomlasi, karjalasi, wepsalasi, wadjalasi, eestlasi ja samuti liiwlasti midagi keskmist, mesokefaalid, pääle kõige rannapoolsemate, kus silmapaistew dolihokefaalsus walitseb, nii Soomemaal kui meil Eestisgi, nagu laialt ka liiwlaste keskel, kahtlemata. All järgnewad wõrdlused kaswu suuruse ja pääindeksi kohta wõiwad seda kõige paremini walgustada ja ülewaatlikuks teha.

Järgmised arwud, mis kaswu ja pääindeksi kohta käiwad, on saadud Denikeri teosest *Les races et les peuples de la Terre*. — Maailma tõud ja rahwad. Alla 1 m. 60 loetakse wäikesteks, 1600—1649 mm. sünnitawad alla keskmist, 1650 mm. — 1699 mm. — üle keskmise ja 1 m. 70 ja üle — pikad.

Kaswu järge kujunewad Soome-Ugri rahwad järgmiselt:

Möödetute arw.	Rahwa nimi.	Suurus.
99	samojeedi Euroopa ja Aasia p.	1555
210	ostjaksi	1581
126	woguuli	1591
100	permlast	1618
119	wotjaksi	1619
1200	magyari, Ida poolt, szekl.	1619
1200	tsheremissi (neist 1141 nekruti).	1627
2252	mordwalast	1639
77579	magyari, nekruti	1646
259	Skandin. laplast	1529
25	Wene laplast	1555

Möödetute arw.	Rahwa nimi.	Suurus.
437	Wene karjalast	1642
100	eestlast	1642
115	Soome karjalast	1680
80	hämelast	1682
1489	soomlast, hulgas 682 nekruti .	1713
100	liiwlast	1736

Edasi olgu tähendatud, et dolihokefaalidena, pikapäis-tena esinewad, kes alla 77 ja 75 — kui kooljad, 77—79.₆ ja 75—77.₆ moodustawad wastawalt rühma allpool pika- päisid, 79.₇—81.₉ ja 77.₇—79.₉ mesokefaalid ehk kesk- päised ja 82—85.₂ ja 80—83.₂ sünnitawad rühma allpool brahükefaalisid ehk lüdidapäisid.

Soome-Ugri rawaste kohta saame seda mööda järg- mise tabeli:

Möödetute arw		R a h w a n i m i .	Pääindeks elawil.	Pääindeks kooljatel.
elawid	kooljaid.			
106	37	ostjakki	79. ₃	74. ₃
129	18	tsheremissi	79. ₃	76. ₈
55		magyari szekleri	81. ₄	
126		wotjakki	83. ₈	
100		permlast	82. ₀	
30		sürjäani	82. ₂	
168		mordwalast	82. ₂	
17		wepsalast	83. ₃	
20		laplast	83. ₅	
152	15	samojeedi	83. ₇	82. ₄
226	40	magyari	84. ₅	82. ₃

Neist tabelitest näeme, et samojeedid, samuti laplased, keda mõnede poolt antropoloogiliselt eri rühma loetakse, on väikesekaswulised, nagu samuti see osa Soome-Ugri rahwaid, mis Ugri haara moodustab ja mille hulka woguulid ja ostjakid kuuluwad. Alla keskmist on Permi hõimud, samuti magyariid, tsheremissid ja mordwalasedgi, nagu ka osa Lääne-Soome hõimu, osa Wene karjalasi ja jaolt eestlasi.

Muidu kuuluvad soomlased, Soome karjalased, hämelased ja eriti läänesoomlased samuti kui liiwlased ja kahtlemata eestlased suuremas enamuses pikkade rahwaste hulka. Me wõime siis kokku wõttes teha selle üleüldise tähelepaneku, et kasw suureneb, mida enam Lääne poole tullakse, wäljawõtte teewad laplased ja osalt ka ungarlased, ja et teiseks kaswu poolest kõigiti suur erinewus walitseb. Omal kohal selle põhjendusest pikemalt. Mis taas pääindeksi arwude kohta, siis näeme siingi sama lahkuminewust. Kuna Siberi hõimud woguulid ja ostjakid üleüldse dolihokefaalidena esinewad, woguulide arwud on tabelist ära jäänud, kaswab pääindeks seda mööda, mida enamini Lääne poole tullakse. Wäljawõtte teewad tsheremissid oma 78.³ ja samuti magyarid 81.⁴, mis dolihokefaalide poole kalduwad. Allpool brahükefaalisid on samojeedid, kelle pääindeks 83.⁶. Nii moodi on suur enamus Soome-Ugri rahwaid enam dolihokefaalide poole kui brahükefaalide poole. Lääne pool, kus segamine Põhja-Germaani laadilise pikapäise tõuga oletataw, kahaneb see uuesti dolihokefaalseni, mis eriti Soome ranna maakondades ja Eesti mere äärsis osades üle walitseb.

Mis pigmenteerimisse puutub, siis käib see käsi käes teiselt poolt kaswu wähesusega, ostjakid ja woguulid on üleüldse kõige tumedamini pigmenteeritud Soome-Ugri rahwad, kui ei taheta hulka samojeedisid ja laplasi lugeda, olgugi et põhjapoolsed, ja see pigmendirikkus kahaneb seda mööda, mida enam Lääne poole tullakse; wõib aga kaswada lõunapoolsesgi sihis, nii ungarlaste juures ja paiguti wahemal, ja siis näikse olewat küsimus mingisugustest segamistest, wõrdlemisi hilistel aegadel, teisetõulistega. Üleüldistes joondes wõttes wõib siiski ütelda, et walwaku kaswab, seda mööda, kui pikkusgi eneneb. Ja see sünnib, nagu eelpool nägime, sihis: Idast Lääne poole, nähtawasti ometi rippumata pääindeksi suurusest, mis näikse eri teed käiwat, waheldudes muude asjaolude järele.

Ei ole kahtlust, et selles paigalises ja rahwapärases lahkuminewuses osalt maateadelised, ühtlasi kultuuri-

ajaloolised põhjused peituvad, kuid teiselt poolt kindlasti ka etnilised, rahwateaduslikud.

Me ei leia siis Soome-Ugri rahwaste juures seda kindlasti wäljalausutud ühtlust, mis me oleksime ehk oodanud. Kuida seda seletada, saame eespool nägema.

Et aga Soome-Ugri rahwad, hoolimata kõigist lahkuminekutest, nii tähtsatesgi tõu tunnustes, kui pääindeks ja kasw iseenesest on, ometi antropoloogiselt teatawa ühtluse sünnitanud, eraldi esinewa inimese liigi, tõu moodustawad, selle kohta ei jää kahtlust, kui kõigi nende rahwaste omadusi ja tunnismärkisid, mis Soome-Ugri keelkonna sünnitawad, lähemalt hakatakse kõrwtutama ja wõrdlema, ja kui kõik lahkuminekud lahutakse, mis ajajooksul uute rahwa tõugudega kokku puutudes, selles wõi teise rahwa poolt wäljast on juure saadud, olgu kuida moodi tahes.

Soome-Ugri tõugu, kuidas eelpoolgi oleme lausunud, tuleb üleüldise laadi järele otsustades, põhjapoolseks tõuks pidada. Seda tõendab Soome tõugu rahwaste üleüldine ülewalitsew walwaku, millest on ka tulnud, et mõned antropoloogid, Põhja-Wenemaal nii suures määras walwakat, wõrdlemisi suurekaswulist tõugu leides, selles on tahtnud germaani-laadilist inimese liiki näha, mis sinna oleks sisse rännanud Skandinaawiast. Kuid see on ülearune, ja häwib ise, kui asjade tõsist olukorda lastakse kõnelda. Mida see kinnitab, on see, et Põhja-Wenemaal juba ammustest aegadest põhjalaadiline walwaku tõug walitsew on olnud.

Ja see tõug ei ole wõinud taas muu olla kui tõug, millest Soome-Ugri rahwad, mis ühtlasi kindlasti piiratud keelkonnagi sünnitawad, on pidanud saama, olles kes teab wõrdlemisi üks wanematest tõugudest, mis Euroopas leiduwad. Missugust geograafilist piirkonda tuleb selle tõu sünnipaigaks ja saamisealdaks lugeda, on raskem ütelda. Wahest maad, mis jääaegadest saadik wabad on olnud sel suurel legendikul, mille nüüdgi Wenemaa sünnitab, kõigiti kusgil lähedal Urali mägilinnale, kust ka ajalooliste aegade koites selle nimeliste rahwaste algkodu tuleb otsida.

Nüüd püüdes Soome-Ugri tõu tunnused lähemale harutusele võtta, tuleme katsuma seda teha samas järjekorras kui waremalt: enne kehalised, füüsilist laadi tundemärgid ja wast sedamaid psüühilised, waimsed.

Eelpool oleme juba kahte tähtsamat kehaliste tunnuste reas puudutanud, kaswu ja pääindeksi. Nüüd jääksid käsitletavaks muud, nagu keha osade moodud ning laad ja suhted, mis kogus võetuna täielise inimelise nägemuse, väljanägemise moodustawad.

Kõige päält on tõuliselt tähtsad, pääle pääindeksi, pääosade wälimus ja laad. Nii nina, mis kogu tegumoodu tähtsasti võib teisendada. Üleüldiselt võttes võib ütelda, et Soome-Ugri tõug sellegi poolest mingisugust keskmist tähendab: nina ei ole eriti suur, pikk, tugew, ega samuti lai, lame, nagu see mongoolastele iseäralik, waid keskmise suurusega, nii pikkuse kui kõrguse poolest, siiski nõnda, et üleüldse kõik ninad kerge nõgususega kõige sagedamini esinewad, sellegi poolest kõige enamini Lääne-Aasia tõugu, tatarlasi meele tuletades, wõi Euroopa rahwaste pool idaeurooplasi, leedulasi j. m. Muidu ei ole aga õiged ninad, wõi kergesti kumerad, nagu see enamasti Euroopa tõugude juures, sugugi haruldased, iseäranis Lääne-Soome rahwaste keskel, nimelt säääl, kus tõulisi segamisi läänepooliste tõugudega kõige rohkem on wõinud juhtuda. Nii meil, nagu Soomesgi, läänepoolsis osades maad, wõi samuti ungarlaste keskel, Kesk-Euroopas. Sellegipärast võib ütelda, et eelnimetatud laadi nina mood palju üleüldsem on, kuna seda ühtlasi mingi jämeda poolsem joonestik iseloomustab, iseäranis otsa ümbruses ja nina juure paigus. Muidu võib õige mitmesugusid wahekujusid esineda.

Samuti on lugu ka silma mooduga, selle kuju ja üleüldise ilmega. See ei ole iseäranis suur, wäljapaistew, kuid ta on palju lähem üleüldisele eurooplase silmale, kõikipidi, kui sellele silmale, mida Mongooli tõu omaks peetakse ja mida meil on tuttavaks saanud hiinlase wõi jaapanlase juures imetleda. Soome-Ugri rahwaste silma laadi karak-

teriseerib keskmine suurus ja asetsemine sügawas silma augus, mis idapooliste rahwaste juures ühtlasi õige sagedasti kolmenurgeline on, nagu ka Türgi-Tatari rahwastel, ilma et silm siiski pilusilma ilme omandaks. Teise nimetuse puudusel wõiksime seda silma laadi ludusilmseks nimetada. See liik silma ei ole ka nii haruldane läänepooliste Soome rahwaste seas, kus küll muidu õige suuresilmalisi isikuid wõib näha, mis millegi asja poolest lääneeurooplasest ei erine. Ja ülepea wõiks ütelda, et silma laad lääne-soomlasi waewalt tawalisest eurooplasest Läänes ja Põhja-Euroopas eraldaks, nii moodi on wahe tähtsuseta. Et siingi läänepoolsus suuremat sarnasuse astet awaldab, ei ole kahtlemist. Silma wärituse, wärwilaadi kohta olgu nii palju öeldud, et üleüldse kergesti wärwitud toonid kõige sagedamad on: halli warjundused kunni hallsiniseni wõi heledad hallkollakad üleminekud kunni kollakaspruunini. Selle poolest ei ole Soome-Ugri tõug lähene, kes teab, just nii läänepoolsele Põhja - Euroopa tõule, kui iseäranis Lääne-Asia tõule, mille hulgas Türgi-Tatari rahwad asetsewad.

Tugewad üleminekud, tugewasti wäljalausunud pruunid, ei ole küll muidu ka nii haruldased, iseäranis mõne kaugema Soome-Ugri hõimu juures, kuid ometi tulewad need wäljawõtteliseks lugeda, koguni selle määrani, et see tumedam pigmentatsioon, nii silmas kui juustes, ise küsimuse üles toob, nimelt selle, et kas ei ole neil puhkudel tegemist hoopis ise antropoloogilise inimise liigiga, wõi teiselt poolt kaugemale ulatanud segamistega tumedama-wärwliste rahwaainete poolt. Nii on ostjakkide ja woguulide, osalt põhja-soomlaste juures tegemist selle tõu edustajatega, mille jätkajatena nüüd weel samojeedid ja laplased ilmuwad, mingisuguse perapõhjapoolse tõuga, mille kohta esialgu muidu palju ei ole teada, mis moodi see Soome-Ugri rahwastega antropoloogiliselt on ühendusse asetataw. Suur osa tumedasilmalisi Wolga ja Permi rahwaste seas saab kõigiti seletuse taas ristlusest ajaloolistelgi aegadel, wõib olla, ka enne seda, lõunapooliste naabritõugudega,

Euroopa wõi Aasia poolistega, mille pigmentatsioon on tumedam olnud. Ka koon, lõug, ots ja muud pääosad ei awalda iseäralist silmapaistwust oma laadi poolest. Kui ka energiline tugew lõug lääne-soomlaste seas ei tarwitse haruldane olla, ei wõi ometi ütelda, et koonu tugewus oleks Lääne-Soome sugu rahwastele iseloomuline, nagu see tunnus wõib olla omane mõnele muule tõule, ja seda weel vähem idapooliste soome-ugrilaste seas. Nende hulgas ongi palju kängu jäänud tõugu ja see teeb otsustuste tegemise algupäraste olukordade kohta õige raskeks. Koonu poolest on oletataw mingisugune keskmine. Samuti on lugu otsaga: see ei näi olewat iseäranis arenud kõrguse sihis, kuigi madalatsalised, samuti kui taanduwaotsalised isikud wäljawõtete, atawistiliste nähtuste hulka kuuluwad. Kõigiti näikse oletataw, et Soome-Ugri rahwad lamedaotsalised ei ole, nagu see teatakse wenelastele omane olewat ja nagu seda küll mõne Soome sugu rahwa seas paiguti wõib esineda.

Pigemini on üleüldine kergesti kumer ots, nagu see nüüd tawaline lääne-soomlaste seas, kerge kaldumisega neljanurgelisuse poole, mis kuju poole Soome-Ugri tõu pää mood nagu mõne läänepoolse Indo-Germaani tõu oma näikse wedawat.

Ühe asja pääle wõib siiski iseäralist rõhku panna, selle pääle nimelt, et Soome-Ugri tõu juures sarnad, sasud, põsenukid võrdlemisi silmapaistawalt esile paistawad ja sellega omased on kõnealust tõugu enam Mongooli tõule kui läänepoolsele Euroopa inimeseliigile lähendama. Kuigi see sarnade wäljanemine ei ole iseäranis silmapaistew, on ta siiski õige ühine kõigile Soome sugu rahwastele ja esineb nii moodi tüüpilisena. Kõige wäljalausutum on ta idapoolistes rahwastes — kõige vähem säääl, kus läänepooliste Euroopa tõugudega on kokku puudunud.

Kaela kohta nagu kuklagi kohta wõib ütelda, et see түseduse poole kaldub, igatahes seda saledust ei awalda, mis üleüldse pikkade tõugude juures nii iseloomulisena esile paistab. See on kahtlemata tingitud kehakaswust, kesk-

misest wõi paiguti lähedagipoolsest, sest et kogu Soome-Ugri tõug kaswu poolest keskmiste, kui mitte algupäraselt lühidakaswuliste tõugude hulka tuleb lugeda. Ka muidu näikse misgisugune tüsedus ülepää Soome-Ugri tõu näo ilmet iseloomustawat, kes teab, nähtawasti misgisuguse üleüldise kalduwusega lopsakuse poole, mis seda tõugu ise juba Mongooli tõust lahutaks.

Juukse laadi poolest kuuluwad Soome-Ugri rahwad sirgejuukseliste hulka, nagu Aasia tõud, kuid wiimasest eraldab neid see, et Soome sugu rahwaste juuksed on enamasti peened ja awaldawad kalduwust wähe laineliseks muutuda. Lainelised juuksed, wäheses määras kaharad, peenikesed, esinewad Lääne-Soome rahwaste seas, ja eriti mereranna lähesuses, kus ka muidu oletataw on tugew skandinaawiline aluskord.

Pigmendi poolest, nii juustes, kui habemes, mis tihe ei ole, on samad suhted walitsewad kui üleüldises keha pigmentatsjoonis: ülepää predomineerib walwakus, walge ja kollaka wahelised toonid, ja seda wõib üleüldse Soome-Ugri rahwastele tõupäraseks lugeda. Eelpool on kõnet olnud lääne-soomlaste walwakusest ja nii sama walwakas teatakse olewat suur osa idapoolsidgi Soome-Ugri hõimusid, iseäranis sürjäänid ja mordwalased, nagu ka ungarlaste seas walwakus weel sugugi haruldane ei ole. Lahku lähewad siisgi muist rahwastest woguulid ja ostjakid omade mustade, tumedamawärwiliste juustega, nagu üks osa Wolga ja Permi hõimugi. Ka soomlaste seas — nagu eelpool saame nägema — ei ole juuste tumedus nii haruldane, eriti Ida ja Põhja pool. Mis eestlastesse puutub, siis käib meiegi rahwast läbi tume laik kõigesuguste üleminekutega kunni sügawmustani juuste karwas. Kui mitte algusest pääle ei oleta misgisugust tumedamini pigmenteeritud Soome-Ugri tõu wariatsjooni, teisendust — see ei ole iseenesest wõimatu, kuid, siisgi, ehk raske oletada — siis peame seda tumedapärasust pidama isesuguse tõu segamise saaduseks, teiselt poolt misgi perapõhjase tõuga, mis wäga sügawasti

pigmenteeritud, ja mille jätkajad ehk oleksid laplased Euroopa ja samojeedid Euroopa ja Aasia poolal ja mille kaudu seletuks nii ostjakkide ja osalt ehk ka woguulide tumeweresus — ja teiselt poolt ehk mingi enam lõunapoolsegi tõuga, mis nii sama hästi Euroopa kui Aasia tõug on wõinud olla. Nii on kahtlemata tähtis osa woguulisid ja ostjakkisid, igatahes aga suur osa mordwalasi, tumedawerelisi tsheremissid ja isegi Permi hõimusi loetaw ristluse tagajärjeks Türgi-Tatari rahwastega, mida wara on hakanud Soome-Ugri rahwaste alale lähenema. Samuti tuleb Lääne-Soome rahwaste seas tumeweresust mingisuguse weresegamise tagajärjeks pidada, olgu perapõhjapoolse Lapi tõuga, nagu Soomes, wõi lõunapoolsemate Euroopa tõugudega, nagu idapoolistes ja lõunapoolsis osades. Omas kohas saame seda küsimust weel üksikasjalikumalt puudutama.

Mis muude kehaosade kohta ütelda jääks, on waid oletamine. Sest õige kasiin on seesugune aineistik, materiaali kogu wähenene, mille pääle wõiks wähegi kindlamini toetada. Ainult ungarlaste ja soomlaste kohta leidub üsna loodetawat materiaali, eestlaste kohta käiw aineistik on kehwapoolne; weel wähem on seda muude Lääne-Soome rahwaste kohta, pääle ehk liiwlaste, keda selle pärast on usinamini uuritud, et nende keelilise häwinemisega raskeks saaks nende antropoloogilistgi tüüpust kindlaks määrata. Pääaegu olematu on aineistik Wolga-Kama Soome sugu rahwastest ja samuti Siberi hõimudest, kes, primitiivsematena, wõi wäga priwitiiwistena, teaduslikult õige huwitawid tõeasju wõiksid esitada omas inimelises moodus.

Wõiks ütelda, et Soome-Ugri tõug kehaliselt, füüsiliselt nähtawasti tusedate tõugude hulka kuulub, keda karakteriseerib üleüldine liigete tugewus ja raskepärusus, muskulatuuri wõimsus ja kalduwus lopsakuse, paksuse poole. Seda wõiks ütelda kogu Soome-Ugri tõu kohta, pääle ehk seesuguste rahwaste, mis primitiivisteks metsastajateks-kalastajateks on jäänud, nagu woguulid ja ostjakid, kes ühtlasi kokku puutudes wõõra laotawa mõjuga tugewid

degeneratsiooni märkisid awaldawad; wõi, üleüldse, pääle seesuguste hõimude, kes halbades oludes peawad elutsema, ja kõige muu kõrwal weresegamise kaudu iga loodusterwe instinkti on kaotanud ja häwimise poole kalduwad.

Hulk sarnast elementi tulebgi Soome-Ugri tõust antropoloogiselt lahutada, nagu oleme näinud, ja hoopis isesugusse seisukorda seada.

Aga, kõigest hoolimata jääb siiski mõeldawaks, et see tüsedus ehk algupärane ei ole olnud, waid pärastpoole omandatud teisest elatuswiisist teise üle minnes, primitiivsest metsastus-kalastusest põlluharimisele. Nagu teada on nüüd enamus Soome-Ugri tõugu puhtasti põlluharijaid rahwaid, kuid nad on eelajaloolistel aegadel metsastaja-kalastaja tõug olnud nagu woguulid ja ostjakid weel meie päiwil.

Seda wõiksid mõned tüsedust eitawad koguawaldused ja ometi kogu Soome-Ugri tõu kohta omaks tõendatud tunnismärgid weel nüüdgi meele tuletada.

Sarnaseks nähtuseks tuleb pidada, et ekstreemiteedid, käed ja jalad, kõnealusel tõul wäikesepoolsed on — see on nimelt eraldi eestlaste kohta kindlaks tehtud — tõu omadus, mis soome-ugrilasi Mongooli tõule lähendaks, mille iseloomuliseks tunnismärgiks just wäikesi käsi ja jalgu peetakse. See wõiks olla pärandus metsastus-kalastuse elatuswiisist, mis harilikult kaasa mõjub liigete keppjuse, käte ja jalgade kabaduse pääle, kuna seesuguses elus enam wäledust ja osawust nõutakse kui tüsedust ja raskust, mis põlluharijale nii tarwilik ja mis wiimase kohmakaks ja ebaliikuwaks teeb. Kuidagi moodi näikse tõuline olewat Soome-Ugri rahwastele ka õlakus, tugew õlgade arenemine, ilma et sellega siiski nii käsi käes oleks käinud rinna ja sisemiste orgaanide, kopsude arenemine. Wõib olla, et tõuliseks samuti tuleb jalgade wõrdlemisi nõrka ehitust pidada, mis nii eestlaste kui soomlaste ja muude idapoolsemategi rahwaste seas esineb. Kes teab on selleks ehk hilisemad geograafilised tingimused, lagedad, mäetumad maad ka kaasa mõjunud. Sellest oleks osalt seletataw Soome-Ugri rahwaste

ebakindel kõnnak ja waaruwus. See kõnnak, raskepärane, vähe ettepoole raskesti liikuwate käe liigetega, on wähe-
mast ühine nii eestlastele kui soomlastele, ja isegi ungar-
lastele.

Mis pigmentatsiooni, wärituse, wärwilaadi kohta ihu-
kees, siis ulatab see wahasest, määrdinud kollasest walwa-
kani ja isegi roosakani. Esimene on tawaline Ida pool
ja üleüldse säääl, kus tume juuste wärw esineb, wõi kus
tõug kangujäämise tõttu oma algupärase jume on kaotanud.

Nii on see iseloomuline ostjakkidele, woguulidele, kuid
paiguti ka tsheremissidele, mordwalastele ja wotjakkidele ja
isegi Lääne-Soome rahwastele idapoolsis osades, kus degene-
ratsjoon kaugele on edenud, nagu meil Setumaal ja Soome
Karjalas, wastu Wenemaad. Üleüldse wõib ütelda, et mida
enam Lääne poole tuleb, seda enam muutub ka ihuwärw
walwakamaks, ja ranna lähesuses omandab ta selle jume
roosakuse, mis nii iseloomuliseks peetakse Põhja-Germaani
tõugu rahwastele, eriti rootslastele, olles ehk osalt mere
kliimagi mõju.

Juuste wärwioludest oleme eelpool esitanud, mis selle
poollest tähelepanekuwäärilist teatakse. Juuste nagu habe-
megi kohta wõiks seda tähendada, et nende wärw kõige
sagedamini ühisena esineb, ja et tumedus juustes ka
tumeduse habeme karwus tingib. Ka silmade wärwist
oleme omas kohas kõnelnud, ja seegi näikse kaasas käi-
wat üleüldise suurema wõi wäheha, walmakama wõi
tumedama wärwilaadiga, mis mitte üksi rahwaste wahel ei
waheldu. Olud sellepoolest wõiwad muudelda ka üksiku
rahwa seas, kas maakondade kaupa, wõi sporaadiliselt, kuid
eespool saame nägema.

Waheaste füüsiliste, kehaliste ja waimuomaste tun-
nuste wahel moodustawad füsioloogilised, elutegewuslikud
iseäraldused, mis samuti kui eelmised wõiwad lahku minna
tõugude järele. Kuid waewalt wõib neist selle kirjutuse
ühenduses kõnelda, sest et igasugused tõendused weel selle
poollest täiesti puuduwad. Ja see on seda kahetsetawam,

et need füsioloogilised just kõige enam füüsiliste ja waimuomaste tunnuste wastawuse küsimust wõiksid lahendada.

Meile jääks nüüd järele waimsed tunnismärgid, mille waral peaksime püüdma selgeks saada seda waimulaadi, mis Soome-Ugri tõugu üleüldiselt ja erite selle kõige enam arenenud edustajaid, soomlasi, eestlasi, läänesoomlasi karakteriseerib ning neid ühendab ja muist teist tõugu rahwaist eraldab.

Raassid erinewad temperamentide poolest. Ja temperament, waimulaad oma korda ei ole tingitud muust kui tõulistest omadustest, omadustest, mis sellele wõi teisele tõule iseloomulised. Temperament ei olegi muud, kui iga tõu iseäraliste, selle omaste, nähtuste, awalduste laad, see on, see üleüldine, mis mingi rahwa üksikud tõu omadused seob ja ühendab, mis neile nagu eeltingimuseks on. Temperamendi järele leidub rahwaid flegmaatilisi nagu inglased, soomlased, sangwiinilisi nagu prantslased, koleerilisi: hispaanlased. See tundelaad, erinedes tõugude järele, näib olewat tingitud ka kliimast ja temperatuuri oludest. Energia küllus ja põlewus selgeteäärjoonedega lõunamail tekitab hoopis teist laadi hingelisi olusid kui energia puudus külmal põhjamaal tumedate ja hämarate ning fantastiliste ilmetega.

Ei ole ime, et ülesleidused ja kunstid Lõuna poolt on pärandunud, kus meelekujutus ja tundelaad üleüldse konkreetlikum, ainelisem on; ja see on eelmiste asjade saawutuseks tingimata tarwilik. Põhjamaail selle wasta awaldub waimne jõud otsustamise ja mõtlemise sügawuses; samuti mälu kestwuses ja pikas, kuid sügawasti küdewas tundes, sest põhjapoolses ilmastikus wõrsub ja küpseb kõik pikkamisi, kuid kaswab just seda wisamaks. Kõik jõu awaldus on enam sissepoole kogutud, kontsentreeritud, kinnine, wisa pinnale tulema, kuid seda seisukam, kuna see lõunamail mööda pinda joonib ega kunagi põhjadeni ei näi ulatawat. Kõik on wälise küljes ja esineb näitlusena, mänguna, nagu ei tea missuguse püsimate läbematuse tõttu. Wiimane tundelaad on ülepea lõunamaalastele omane,

kuigi tõugude järele waheldusi esineb. Ta on omane nii kutsutud Romaani rahwastele, enne kõike prantslastele, samuti Slaawi tõugudele. Muidugi wõib sellel tundelaadil omi isesugusid astmid olla, rahwaste iseloomu järele waheldudes. Nii on hispaanlane kahtlemata koleeriline iseloom, prantslane puhas sangwiiniline, wenelane kui slaawlane on mingisugune teisendus, kokkupanus sangwiinilisest ja melankoolilisest. Flegmaatiline tundelaad, kui üleüldse põhjamaine, on omane põhjapoolistele tõugudele, nii germaanlastele ja Soome-Ugri tõule, kuhu soomlased ja eestlasedgi kuuluvad. Siingi esineb teisendusi, astmid ja üleminekuid. Kahtlemata on wahesid, märgatawidgi, inglaste, skandinaawlaste ja sakslaste wahel, samuti kui germaanlaste ja soomlaste wahel, olgugi et läänesoomlased germaanitaolised rahwad on, mille hulka ka Germaani elementisid enne ajaloolisi aegu ja pärast ajaloolistel ajal on sulanud. Sellest tuleb ka see, et me suure osa neid omadusi, mis germaanlaste omaseks peetakse, ilma muuta Soome tõulegi rahwapärasteks wõime kujutada. See on: iseloomu üliwõim intellektuaalsuse üle, kogu tunde astmik seesugusena on meil ühtlane Germaani rahwastega, kõik meie usulised, ühiskondlikud, kombelised ja kõlwulised käsitused on sama laadi germaanlastega. Sellest see, et Germani tõug meile alati on tundunud lähene olewat ja sellest see, et kogu Soome tõu omapärane algeline kultuura lähedalt germaanitaoliste kultuurade rühma liitub. Selles mõttes wõime ütelda, et me waimselt ja hingeliselt palju enam läänepoolist kultuura ühtlust omaks tunneme kui idapoolist, mida wenelased edustawad. See ühtluse tunne meil läänepoolega ei ole mitte tekitatud üksi ajaloolise ühtluse ja kultuuraliste pärandustega, waid weelgi enam tõuliste sidemetega, mis esiaegadesse näikse ulatawat. Tundelaadist, mis tõulisest alusest eeldatud, oleneb kogu muu ilmumine, kõik ühiskondlikud tunded, kombelised ja enne kõike usulised, arusaamine, kogu waimu ja mõistuse laad, hinge laadi kõrwal.

Sellest tuleb see, et erilise tundelaadiga rahwad igaüise moodsa asja otsustab. Inglise ja prantslase aetumine mõne küsimuse kohta, põhjust ja tagajärge selatades, on alati eriline, lahkuminek, sagedasti otse wastakas. Kui prantslasele, ta pääliskaudsuses, sellest küllalt, et ta paljaid asju (les faits individuels) teab, abstraktsjoonidest, üldistamistest kõrwale hoides, suhteid alati algeliselt lihtsaks tehes, siis talitab inglase otse selle wasta, ja weel rohkem, otse abstraktsjoonidesse uppudes, teeb seda sakslane. Teine mõtlemisewiis esineb enam abstraktilisena, teine enam konkreetlikuna. Ja kuna esimene liik mõtlemist üleüldse naistele omane ja seda ka muidu naiseliste tundemärkidega rahwad tarwitawad, wõib seda õigusega naiseliku tõu omaks lugeda, teine, selle wastane on omane iseloomuga rahwastele, kellel loogika kõiges tugewam, nii teoreetlikus kui praktilikus tegewuses, just tänu suuremale abstraherimise wõimele, ja need rahwad on mehiste tõugu rahwad.

Ei ole kahtlust kõikide tõenduste waral lausuda, et me eestlased wiimaste hulka kuulume, nagu kogu Soome-Ugri tõug üleüldse. Selle wastu kalduwad meie lõunapoolsed naabrid lätlased enam naiselikkude rahwaste hulka, oma suurema intellektualismiga, kuid vähema iseloomuga, kõnelemata wenelasist, kes oma pehmusega ja iseloomutusega ühe kõige naisikuma tõu hulka kuuluvad. Nende juures puudub karakter peaaegu täiesti, mille tõttu ka kõik isikuline wäljapaistwus wõimatuks ja sellepärast ka sallimatumaks tehakse. Wiimsisgi asjus liitume jällegi läänepooliste rahwaste, germaanlaste hulka, omade tõu tunnustega ja leidume wastakal seisukohal idapoolistega, kes meile otse diametraalselt wastamisi lõikawad, olemuse poolest.

Waimsuse poolest wõib Soome-Ugri rahwaid karakteriseerida järgmised iseloomujooned, mis selle tõu kahtlemata Põhja tõu juure, enam kui mingi muu tõu juure liidab, seda enam, mida läänepoolsemad sellesse tõugu kuuluvad rahwad on; koguni nii, et üsna läänepooliste ja põhjapoolse germaaniaadilise tõu wahel waewalt eraldawid tunnismärkisid jääb.

Kõige päält temperament. See on nagu kõigil põhjapoolistel tõugudel pikaline, aeglane, enam külma, selge mõistuse temperament kui elawa liikua tunde oma. Soome-Ugri rahwad on üleüldse enam flegmaatilised, mis kogu tundelaadi, meelemoodu ja mõistuse awaldust iseloomustab ja millega kõik waimu omaduste iseäraldused on tingitud. Selle temperamendi tõttu läheneb Soome-Ugri tõug enam mõistuslikkudele, aktiivistele tõugudele, kui meelekujutuslikkudele, kerge ja waleda tundeawaldusega ja äkki toimetawa mõistusega, see on, nagu öeldud, Põhja tõule, millele seda, kuidas nägime, ka mõnesugused wälised sarnasused, nii wärwilaad, walwaku, ja muud tunnused lähendawad. Oma waimsuse poolest kuulub Soome-Ugri tõug, seda mööda, mõistuse rahwaste hulka, kes kogu omas olemises ja tegevuses suurt mõõdutunnet, kaaluwust, sügawat järelemõtlemist awaldawad, ega tunnete mõjualustena talita. Wiimased omadused ongi nõrgemini arenud, need ei löö kergesti nähtawale, waid jooksewad suletutena, kinnistena psüühe põhjalustena woogudena. Üleüldse karakteriseerib kogu tõugu selle tõttu teatawat laadi tuimapoolsus, nagu see ka omane igale Põhja tõule. Et emotsioonid rasked on sündima, on meelekujutus nõrgemini arenud, seda tõendawad kõikide Soome-Ugri rahwaste waimsed sünnitused, enne kõike rahwaluule. Meelekujutus on kuiw, wärwidest kehwa ja õhuke — predomineerib mingisugune kiretus, ja see ei lase tunde woolu ega selle tagajärjel kujusid ja wärwisid liialt ühte punkti tiheneda, waid jagab nad ühtlaselt, ühetasaselt kogu asja kohta. Emotsioonide raskuse tõttu puudub kogu tõul teataw erkus ja liikuwus, kergusest kõnelemata, mis ainult wäljawõrsumisena esineb.

Tunnete laadi sarnaselt on mõistusgi, mitte erk, elaw, kergesti käsitaw, waid raskepärane ja selle tõttu sügawasti küdew, püsiw ja tüse. Ühe sõnaga üteldes, eelitsewad kuiwad mõistuse pooled tunde poolde üle, see mis raassile aktiivsuse annab ja teda enam tegewate tõugude hulka lubab lugeda.

Tahtmise laadi poolest on Soome-Ugri tõug nagu kõik sellelaadilise temperamendiga Põhja tõud püsiwa, sitke ja wisa tahtega, mis ettewõetud eesmärgist ei tagane, olgu raskused kui suured. Ta on tugew ja suure inertsiaaga, mille tõttu algused küll rasked, kuid töö läbiwiimised kindlad. Selle temperamendi tõttu puudub sagedasti initsiatiwi wõime, kuid töötajana on see tõug suure ulatusega ja tühjenematu, keda, nagu see tunderahwaste seas, alalised tujud ei juhi. Ta on üleüldse raskepärase, kuid sellepärast just tiheda tahtmisega, mis korra liikuma panduna kindlas sihis edeneb. Sellepärast on ta omades tegudes ja kogu omas olekus tõsine ja enne kõike järjekindel, ta ei luba seda, mida ta ei tee, on ühe sõnaga iseloom, enam karakteri kui waimukuse inimene. Oma karakteri tõttu wõib see tõug sagedasti paenumata, wähe diplomaatiline olla, kes igale poole ei liigu, kuhu, silmapilku tabades, oleks tarwis; asjaolu, mis sagedasti puudus wõib nägida, kuid lõpulikult seda siiski ei tarwitse olla. Puudus on aga kahtlemata kangekaelsus, nagu ta nii laialisena Soome tõu juures esineb, see tahtmise paenumatus ka kõige wähemate ja tähtsuseta asjade juures, mis tundeliste wigadega, kiusu ja õelusega, kadedusega ühenduses tõsiseks karakteri paheks on wõinud areneda, nagu näituseks eestlaste keskel. Karakteriga tõug olles on Soome-Ugri raass tugewasti individualistiline, samuti kui kõik põhjapoolsed metsa tõud, see tuleb punasena joonena kogu Soome-Ugri rahwaste elus nähtawale, kuna isik primitiivistes, algupärastes metsamaa oludes takistamata on saanud erilistes sihtides palju paremini areneda kui lõunapoolsed tõud, kes põlisest wanast ajast tihedates rühmades koos on elanud. Soome-Ugri rahwa elu wiis metsastajatena on kahtlemata pidanud sellele tugewa põhja pannud olema.

Sellepärast puuduwad Soome-Ugri tõu juures — mitte sinna loetuna ungarlased, kes tugewasti wõõraste tõugudega on amalgameeritud — sotsiaalsed woorused, suurema ühteliitumise, läbikäimise ja ühisolemise tarwe. Soome-Ugri tõugu rahwad on kõige wäheemas määras sotsiaalsed, kõige wähe-

mini sotsialismi, tsentralisatsiooni poole kalduvad, olgugi et nii mitme Soome-Ugri rahwa juures veel perekonnaline korraldus täielises patriarhaalsuses maksmas on. Ka suurde külakondade esinemine ajaloolistel aegadel eestlaste ja mordwalaste ning muude Soome-Ugri tõugu rahwaste seas ei kõnele selle wasta. Isiku tahtjõu wõimsus ja harjumine alati enese pääle lootma, on need põhjused, mis Soome-Ugri tõugu rahwaste individualismi seletab. Ja iga õige arenemine Soome-Ugri tõu seas wõib ainult sellelt pinnalt wäljamineu olla, mitte tsentralisatsioonist, nagu see slaawlastele samuti kui romanlastele kui mitte karaktriga rahwastele omane on.

Mõistuse järjekindlus ja tahtjõu üleolek on üleüldse Soome-Ugri nagu iga teise põhjatõu waimne suurus. Ekslik on seda otsida tundelise poole awaldustest, meekekujutusliku alalt, kunstist ja kirjandusest. Selle tõttu on Soome-Ugri tõug ennemini kutsutud tegema, juhtima ja walitsema, kui ehk waimsel alal tundelise ja meekekujutusliku poolega hiilgama. Ja huwitaw, Wene ajalugu, nii palju kui teda üleüldse antropoloogiliselt uuritud, näikse seda lauset tõendawat. Mitte wäikewenelased wõi veel wähem walgewenelased ei olnud, kes kutsutud olid Wene riiki looma, waid suurwenelased, see põhjalikult Mordwa hõimudega amalgameeritud slaawlaste hõimkond, kes Dnjepri jõgikonnast Wolga keskjooksu maale tungis, arwata V aastasajast. Kogu suurwenelasele iseloomulised omadused, mis teda kõige poolest hõimlastest lahutawad, on just need, mis ristluse teel soomlastelt on saadud, suurem tahtjõud, wisadus ja püsiwus, suurem tüsedus ja rõhuwus kogu olemuses. Juba oma wälise tüüpuse poolest läheneb suurwenelane mordwalasele. Kogu suurwenelase enam münditud tahtelise karaktri kindlus ja samuti kaupmelelikud anded, milleks kokkuhoidlikkus ja kasinus tarwilikud, on pärandus Soome-Ugri tõult. Isegi wõimuste seas esineb meile ajalooliseltgi tõendatawid mordwalasi nagu patriarh Nikon, see kogu Wene ajaloos tõesti silmapaistew karakter, kunni kangekaelsuseni, mis ta lange-

misele wiis. See on nii eriline Mordwa tõule iseloomuline karakteri joon, mis alati edasi püsises selle rahwa on hoidnud wenelastega kokku sulamast, kunni wiimased otse wägiwaldsid abinõusid tarwitusele on hakanud wõtma, et selle tüseda iseloomuga rahwa kangusest jagu saada. Wene kroonikad teawad sellest küllalt kõnelda. Ja kas ei leita sama karakteri kindlust ja tahtmise wisadust kõikide Soome-Ugri tõu edustajate ajaloost, nii palju kui meile sellest on tuttawaks saanud, olgu see ungarlaste, eestlaste wõi soomlaste seas sündinud.

Majanduslikkude wooruste seas wõiks Soome-Ugri tõule enne kõike kokkuhoidlikkust üheks omaseks jooneks pidada. Iga saadus, wõit hoitakse alal, olgu see nii suur olnud kui tahes, peaaegu kangekaelsuseni. Me leiame seda ka oma rahwa seas; setukeste keskelgi on seda suures määras. Selle poolest ei ole wenelastel wiimaste kohta mingisugust mõju olnud. Me leiame samuti eelnimetatud omadused soomlaste, Permi rahwaste ja mordwalastegi seas. See on teataw konserwatismiga ühendatud majanduslikkus. See on nii wäljakujunud, et ta isegi puuduseks on wõinud muutuda, selle suurema meelekujutuse ja liikuwuse äraoleku tõttu, mis eelpool ütlesime Soome-Ugri tõule omase olewat. Sellepärast on Soome-Ugri rahwad waranduste kogud olnud, ilma et nad oleksid kawatsenud neid laialisemalt liikuma panna, neile sagedasti nõutawat ja tarwilikku hoogu anda.

Ja huwitaw: Soome-Ugri rahwaste alal ei ole kunagi kaubanduslikka suuri tsentrumid tekkinud. Wõi õigemini üteldes, neid on küll tekkinud, nii muistne Bulgar Wolga kesk-kohal ja Nowgorod teise kaubanduse tee lõpus, kuid need on — imekspandaw küll — teishõimuliste poolt wälja läinud, kes koguni sisse on rännanud, et uute maade kaubandust enese kätte kiskuda. Wäga wõimalik, et see kaubanduslik passiwiteet osalt Soome-Ugri tõu allajäämise põhjust eelnimetatud kohtades aitab seletada. Soome-Ugri hõimud ei ole märganud jõu tagawara kokkukuhjamise abinõusid

käima panna, nagu selleks omade tõuliste omaduste poolest paremini kohased türklased-tatarid, stepi hõimuna, ja slaawlased, pärast seda kui need oma liikuwuse ja püsimatuse Soome-Ugri kokkuhoidlikkusega olid ristelnud. Sest ka alles Nowgorodis ja Moskwas on wõinud see Wene kaubandus täielisele õitsemisele puhkeda, siis just soomepärastel aladel. Ja nii näib ka mujal Slaawi omaduste kokkupuutumine Soome laadi omadustega just kaubanduslikud wõimud esile kutsunud nagu meil setukeste seas ja soomlaste keskel Karjalas, rahwad, mis Soome hõimkondade hulgas kõige suuremid kaubanduslikka wõimud näikse awaldanud. Teiselt poolt on küll wõimalik, et sürjäänide kaubanduslik osawus mitte kokkupuutumisest wenelastega, waid palju wanemast ajast pärit on, nimelt kokkupuutumisest bulgarlastega Wolga käänu kohal, nüüdse Kasani paigus, VIII ja IX aastasajaga alates. Ka seegi waimne kokkupuutumine näikse annud paremid resultaatsid kui harilikult.

Üleüldse karakteriseerib Soome sugu rahwaid üleüldine flegmaatilisus, aeglus mõttes, otsustamises, tegewuses. Kuid see on flegma, ilma apaatiata, loidusetu, sagedasti ühendatud kangekaelsusega, aina sitkuse ja wisadusega. Edasi iseloomustab Soome-Ugri tõugu alaline rahulikkus; tunne on pikaline ja pikka mõjuw, kuid ühtlasi sügawasti, üksnes wiha wõi huimastawate wägijookide mõjul taltsutamata jõuga esile murduw. Nagu kõik põhjapoolsed tõud on Soome-Ugri tõug eriti sissepoole käändinud, kaldub meelisklusele ja haudlewale mõtlemisele, on melankoolne, tumemeelne, sagedasti tusane nagu see taewas wõi looduseümbrus, kus ta omad päewad weedab. Selle oma waimulaadi tõttu on soome-ugrilased üleüldse väga usulised, mille mood paganuses shamanism, ristiusus sektantlik eksaltatsioon on. Kogu Soome-Ugri tõugu karakteriseerib selle tõttu ülepää mingisugune shamanistiline looduse müstika ja sügaw salapärane usulisus, mis kõik Soome sugu rahwad eriti, laplased ja Ugri hõimud kuulsaks on teinud, nõidadena. Kui ka ei wõi ütelda, et Soome sugu

rahwastel puuduks meelekujutuslikkust, tuleb siisgi ütelda, et Soome-Ugri tõu meelekujutuse laad väljenduslik, selge, kunstipärane, wormiküllane ei ole, waid see on pigemini väga tihe warjunduste ja joonde poolest, kuid siisgi hämar enam kompleks, kui selge, terawasti piiratud, enam peeneilmeline kui selgejooneline — asjaolu, mis sellest tuleb, et Soome-Ugri rahwaste tunde mass nii kergesti liikuw ei ole, waid raskepoolne, suure inertsiaga, enam kauema ja kaugeemale ulatawa kestwusega, mitte nii tihendatud, kui pika-hooline, pikalise joonega.

Sellest järgneb mõistuse laadi iseäralsus, mis enam kuiwem, kahwatum ja üleüldisema jooneline on kui karwapäälne, selge iseloomuga, väljenduslik, enam tüse kui sädelew, efektkas, enam sisuline kui formaalne, üleüldse selle sarnane, mis nii kutsutud Euroopa Põhja tõu waimsid tunnused iseloomustab. Wõiks üteldagi, et kõik Soome-Ugri tõug selles mõttes palju enam mõistuse kui tunde inimesed on, palju enam mõtte, idee, aate inimesed, kui wälise kuju, kunsti inimesed, enam wõimelised teaduslikule asjade käsitlusele kui kunsti omade. Tundelaad ühes tugewa mõistuslikkusega tingib selle, et Soome-Ugri rahwastel palju enam sisemist tunnet ja, enne kõike, karaktrit, iseloomu on kui waimu, waimukust, wäljapoole sätendawat waimu elawust ja kunstimeelt. Aga, kuna iga rahwa elu saatuses püsiwad, kaalukad wäärtused otsustawad on, ja seda on iseloomu kindlus, kindel meel, ja waimukus silmapilksena ja kergena on vähem wäärtus, siis on Soome-Ugri tõugu rahwad wõrdlemisi hääs seisukorras: kogu nende rahwaste töökus, mõistlikkus, korra armastus, ustawus ja muud omadused tulewad sellest. Ja tundelaadi tingitud mõistuse tugewuse tagajärjel on järgnenud praktiline eluhindamine, mis tuleb tahtmise jõu kindlusest ja püsiwusest.

Selle pärast on Soome sugu rahwad üleüldse wõrdlemisi ainelise elukäsitusega, enam aktiivist tõugu, kui passiivist, meelekujutuslikku. Seda tõendawad üleüldised tähelepanekud, mis Soome-Ugri rahwaste kohta teatakse:

kokkuhoidlikkus ja majanduslik instinkt on igal pool hästi arenud, pääle rahwaste, mis looduse astmele on jäänud nagu woguulid, ostjakid, kes lisaks ka õige langenud hõimud on. Ja et päälegi Soome-Ugri tõul kui üleüldse põhjapoolisel tõul mõistuslik waimulaad tugew, üleüldse laiem kauge-male ulataw kawatsewus, süstematiseerimine, üleüldistamine, järgneb sest tugew kombeline põhi — kõlbuse mõiste wäljakujunud olu, kuna seda tahtmine reguleerib ega mitte tuju, tingitud elawast meelekujutusest. Sellest ühiskondlik instinkt, koduse tunne, sõnapidawus jne., mille wõimalikuks teeb püsiwam mälu, meeletuste pikalus ja selle tõttu sügaw tõhusus. See kõik annab iseloomule, mis tugewasti kindlaks kujunud, mingisuguse kainuse, korralikkuse, wõiks peaaegu ütelda, kuiwuse wõi waljuse, mis omane on panema elu pääle tõsiselt, kes teab, peaaegu traagiliselt waatama. Sellest see, mis elurõõmsad, tujukad slaawlased soomlastele ette heidawad, tussasus. Sellest ka kõik need positiivsed ja wäärilised omadused, mis Soome sugu rahwaid ülepeä karaktriseeriwad, töökus, meelekindlus, rahulikkus, korralikkus, mõõdukus, majanduslikkus, mida hõlbutab usinus ja säästwus ja mida ei eksita liig elawad tundmused ja meelehalgatused, edasi loodetawus, ustawus, tõemeel, olemata siisgi lihtsameelsus, ja üleüldse tugew isiku tunne ning indiwiiduaalsus, mis sagedasti liig suureks tungiks üksilduse poole ja eraldamiseks wõib minna, nagu seda kalduwust ka esialgne elatuswiis metsastajana on pidanud edendama. Eelnimetatud omadused wõiwadgi sagedasti liiale arenedes puudusteks saada: meelekujutuse aeglus pikaluseks, liikumatus, tuimuseks, mõistuse kainus kuiwuseks, puisuseks, kangeduseks, tahtejõud kangekaelsuseks, kiusuks wõi jonniks ja meelelaadi wigadeks nagu kinnisuseks, salalikkuseks, umbusalduseks, kadeduseks ja muiks eitawiks nähtusteks hinge elus; kokkuhoidlikkus — ihnuseks ja sellega kaaskäiwiks omadusiks, mis suurejoonelisemat edenemist omased on takistama ja lõpuks kombeline külg — kitsarinnalisuseks, ahtameelsuseks, sallimatuseks ja walju-

seks, wõi koguni halastamatuseks. Wäga wõimalik, et mõned neist külgedest osalt ongi takistamas olnud mõnede Soome-Ugri rahwaste arenemist suuremateks, kui me neid tunneme. Need omadused kõik, nii hästi jaatawis astetes kui eitawisgi, annawad kogu muljena Soome-Ugri tõu kohta järgmise kujutuse, mis iseäranis wõõrastele on silmi paistnud ja tuttawaks saanud: tõsine, sagedasti tumemeelne, tagasihoidlik, waikne, peaaegu argana nägiw ja nagu saatusele allaheitlik; eluawaldustes ja olekus ning kõnes tasane, ilma suurema elawuseta, milles wähe naeru ja lõikawust, energia terawust, kuid tegewuses rõhuga, kestwusega ja hirmus wiha puhkude aegu, mis tulewad pikka, aga suure hooga, üleüldse mingisugust flegmaatis-melankoolist temperamenti, tugewasti konserwatiivne ja raskesti uuendustele wõidetaw, üleüldse wähese uudishimuga, mis apaatiagi, ükskõiksus wõib nägida, meelisklew, kinnine, sagedasti kangekaelne, isegi julm wõi jonnikas, mitte ilma kawaluseta ja julge tarbe korral.

Nüüd weel mõned arwamised oletatawad Soome-Ugri tõugu rahwaste tõulise arenemise ja erinewuse kohta, kuidas seda seletada ja üleüldiselt mõista.

Soome-Ugri tõug on pidanud — warased ja hilised segamised maha arwatud — üleüldse põhjapoolse, lisaks metsatõu omadusi edustama, siis ülepää walgete wärwide ülewalitsemist, nõrgapoolist pigmentatsiooni j. n. e. Muidu kogu ja konstitutsiooni poolest on pidanud esialgne Soome-Ugri tõug nii kutsutud metsastajate tõugude hulka kuuluma, omade kehaliste tunnuste poolest: arwatawasti wähepoolse koguga, kergete ja nõtkete liigetega ja kebja kondiga, nagu kogu elatusmood ja eluwiis seks tingimused löi ja püsiwatena hoidis. Pärast, kui Permi ja Mordwa ajal, siis arwates 1000—500, e. Kr. mingisugune eluwiisi ja geograafiliste tingimuste muutus, salgamata paremuse poole, tuli, on pidanud tõu kehaline laad wähehaawalt ehk järele munganema, kohastuma. Karjakaswatuse ja põlluharimise ilmumiseega omandasid kehalised ilmed saleduse asemele

enam түsedust ja tugewust. Wõimalik ka, et jatkuwad ristlused lõunapooliste naabritega — kui suurel määral, jääb küsitawaks — kehalise konstitutsiooni kohta oma jagu mõju awaldasid ja kuna naabrid karjakaswatajad olid, siis omaltpoolt selle tüüpuse wäljaarenemiseks kaasa mõjusid, mis Permi rahwaste ja enne kõike Mordwa rahwa ning tsheremisside seas üleüldine, walitsew on. Kuna Permi hõimud weel suuremat түsedust ei awalda, wõimalik, et sellepolest koguni maapinnal ütlemist on olnud, on mordwalased ja nende lähem hõimkond silmapaistwalt түsedad, tugewa kondikawaga, õige eluwõimulised, isegi lopsakad — tüüpused, mis suurwenelaste seas sagedasti esineb. Kahtlemata paremad geograafilised ja sellega majanduslikud tingimused, millesse mordwalased ja tsheremisside suguharud ühes ühissoomlaste esiisadega jõudsid, pidid aastasadade kestes kosutawalt mõjuma, nii et mordwalased tsheremissidega, oma numeerilise arwu kõrwal, nüüdgi üheks jõulisemaks Wenemaal asuwaks Soome-Ugri hõimkonnaks tulewad lugeda.

Ugri haru Soome-Ugri tõust, mille hulka ostjakkisid Obi ja Irtõshi jõgikonnas, Siberis, ja woguulisid, Urali mägestiku weerdel, Siberi ja Euroopa poolel, kuuluwad, karakteriseeriwad järgmised tunnused. Kõige päält peetakse ostjakkidele oma-seks musti silmi, hõredaid musti juuksid, mis lühikesed, waibunud rinda, pikki käsi; woguulisid iseloomustab taas hästi ehitatud kehakasw, mis on keskmist suurust, nagu tabelitest eelpool on selgunud; silmade karw on ruuge wõi tume, nina madal ja laiapoolne, sarnad tugewasti esinewad, juukse ja habeme kasw üleüldse hõre ja tumeda warjundiline, musta poole. Omal ajal õige sõjakad metsarahwad olnud — nii teatakse seda wähemast woguulidest XVII aastasajal, millal tihti nende mässusid tuli alla rõhuda, wene-lastel — on woguulid nagu ostjakidgi nüüd Soome-Ugri tõust kõige enam maha jäänud ja degeneereerinud hõimud. Nende nüüdist waimsust, mitte nähtawasti endist, eraldab ise tõugu apaatlikkus, loidus ja lodewus ning hooletus, mis ühenduses

nende mõistuse arenematuslega ja majanduslikkude instinktide puudusega neid hõimlasi nobedasti väljasuremise poole weab. Muidu teatakse ostjakkidest öelda, et nad hääd, ausad, usaldatavad, teenistuslikud, wõõrastele lahked ja ohwrimeelsed on — puhtasti põhjapoolse tõule omased tunnismärgid, kuid, mis, enam passiiwistena olles, ei jaksa neid rahwaid päästa hukatusest, mis wõõras haridus toonud, ühes pahategewate mõjudega. Laiskus ja sellega käsi käes käiw kehwas ning kidurus ja üleüldine wiletsus karakteriseerib Ugri hõimude nüüdist olukorda.

Permi rahwaste hulka kuuluvad sürjäänid, permjakid, sürjäänide lähesed hõimlased, ja lõpuks wotjakid. Sama rahwuskonna sünnitades on eelnimetatud jaotus palju enam geograafiline kui etnograafiline, ja osalt ehk õigustatud ajalooliste saatuste lahkumineku tõttu üksikute hõimude ajaloos, mis mõned paremale järjele on aidanud, teised kõh-nematesse oludesse tagasi tõrjunud.

Kõige paremas seisukohas on selle poolest sürjäänid, üks eluwõimulisematest rahwastest kogu Soome-Ugri tõus. Sürjäänid edustawad puhast soomelaadilist Põhja tõugu. Neid karakteriseerib kõige päält wõrdlemisi tugew, terve kasw, jumekus, mis ühenduses walwaka wäritusega, ja hallid-sinised silmad; ja waimselt — üleüldine ettewõtlikkus, energiline esinemine, töökus, agarus, awanturistlikkus, liikuw, kawal mõistus, mis neid eht kaupmeesteks Põhja-Wenemaal on teinud, kes teab juba muinasaegadest alates. Muidu on neile omased muudgi Soome-Ugri tõu pääasjalikult positiivsed omadused nagu kestwas, südidus, kodutunne, usu-line kalduwus müstitsismiga jne. Nii edusasti ei paista silma wotjakid ega permjakid. Wotjaki iseloomustab keha, mis paenumata, wähe ettepoole kumargili, kogu raskuses kerge wõitu, wähesepoolne, lühikeste kõwerate jalgadega ja nõrgasti arenud rinnaga; üleüldine füüsiline nõrkus ja pea-aegu loidus. Nägu on sarnadega ja wähesepooliste loiult waatawate silmega, mis alati tusased, suu pool awatud lõt-wade allapoole rippuwate huuldega. Juuksed on üleüldse

walwakad, mitte harwa ruuged. Permjakid, kes wenestatud, on tugewasti degenerereerinud. Nad on kõhnad, lahjad, kollaka näoga, ahaste õlgadega, kõhna, pika kaelaga ja lauge arenemata rinnaga, kõwerate lühikeste jalgega; juuksed walwakad, wedelad ja habeme kasw hõre, silmad taewa karwa hallid, wähe wiltu, sügawasti augus. Nina ülespoole, tugewasti wäljenewad sarnad ja üleüldine jumetus annab waatele midagi julma ja ninakat; huuled on õhukesed ja surutud. Naistel ei ole peaaegu kulmukarwi olemas. Aga see ei ole sugugi nii üleüldine nähtus, see on enam kõngu jäänud Permi hõimu tüüpus, sest selle kõrwal leidub inimeste liiki, mis küll lühikesed, kõhnad, siiski tugewad, laiaõlalised. Leidub, pääle selle, kahte laadi tüüpust, teine walwakate juustega, laia näoga, hallide wõi taewa karwa hallide silmadega, kikknina ja ümmarguste lõugadega ja teine tumedate juustega, tumedasti pigmenteeritud pikerguse näoga, pruunide silmadega, otsese kitsa ninaga ja terawa koonuga — need on nähtawasti ristluse saadused Tatari-Bulgari tõuga, mille keskmine tüüpus tumedapoolne kastani karwa. Muidu aga walitsewad üle walwakad, kes algupärast Soome-Ugri tõu laadi näiksegi edustawat.

Waimsuse poolest, pääle sürjäänide, kelles positiivsed tõu omadused üle walitsewad, on Permi hõimud, raskesti liikuvad, tuimapoolsed, ebawilkad, kinnised, sagedasti kangekaelsed, jonnakad, wahest apaatilised ja õelad, tusased, kuid üleüldse mitte ilma mõistusega kunni kawaluseni, kuigi seda meelekujutus nii ei elusta; nad on wõimelised terawateks tähelepanekuteks ja omalaadilise kunstimeelega. Need rahwad on ülepää wähem hääd põlluharijad kui mesilastepidajad, kütid, sepad, ametmehed ja muude seda laadi kutsete harjutajad — selged tõendused, et Soome-Ugri tõug algupärast metsastaja-kalastaja tõug on olnud, põhjapoolne metsatõug.

Mordwalast iseloomustawad, karakteriseeriwad järgmised jooned. Mordwalased on wõrdlemisi suure kaswuga, tugewad kondikawa poolest, terwed ja sitked ja jagunewad kaheks

hõimuks: ersalasteks ja mokshalasteks. Ersa hõim on üleüldse walwakas, hallisilmine, walwaka jume, ümmarguste, wähe wäljenewate sarnadega, põsenukkidega, kikkninaga. Moksha tüüpus selle wastu on palju segasem, ei ole nii ehtne, sest et tugewasti segatud, nii tatarlaste kui wene-lastega, ja ülepää enam lagunud hõim. Nii leidub õige mitmesugusid tüüpusid, alates walwakast ehtsast Soome tõugu tüüpusest, mis Ersas walitsew, kunni tumedate nägudenäi, pruunide silmadega, mis tatarlasi ja tshuwassisid meele tuletawad, ühe sõnaga üteldes — kirju kogu raassilisi ja segawerelisi. Samasugune on lugu Mordwa lähese sugulase hõimkonnaga tsheremissidega. Nendegi tüüpus ei ole enam ühtlane: leidub palju Türgi-Tatari tumedalaadilist tüüpust, mustade juustega ja tugewasti esile ulatawate sarnadega, põsenukkidega nägusid, wildakate silmadega; selle kõrwal aga teisi, nähtawasti puhtamat tõugu inimesi taewakarwaliste silmadega ja walwakate juustega. Ka kõnealune rahwas, tsheremissid, jagatakse kahte hõimu: mägi-tsheremissideks ja niidu-tsheremissideks — mägilased on üleüldse pikemad, tugewama kehaehitusega, sitked, leidwusega, ja jõukadgi, niidu-tsheremissid selle wastu kehwapoolsed ja wiletsamad.

Salgamata Mordwa ajast pääle on pärastpoolne Lääne Soome tõug oma kehalise түseduse pärinud. Ka kui oletame, et need maad, kuhu läänepoolsed suguharud edasi nihkusid, ehk nii wiljakad ega rammusad ei olnud kui Wolga käänu kohased maad. Kokkupuutumise tagajärjel läänepooliste Indo-Germaani tõugudega, millega segamistesse satuti, ei wõinud sel ajal weel kõigiti kujunemas olew Lääne-Soome tõug oluliste omaduste poolest muutuda. Wõimalik, et ristluse tagajärjel mingisugust teisendamist tõepoolest on sündinud, iseäranis ristluste kaudu Germaani wäljaarenud tõuga, mille õige wäljakujunud hõimkonnaga, gootlastega sel ajal kokku puuduti.

Keeleteaduse järele peaks arwama, et kõik nii kutsutud Lääne-Soome sugu hõimkonnad pärast kokkupuutumist

Leedu-Läti tõuga, samasuguse Germaani tõuga läbi on teinud. Kuid see ei näi täiesti karwapäälne olevat: kuna Leedu-Läti laensõnad tõepoolest enam vähem ühtlaselt kogu Lääne-Soome tõu hõimkondade kohta jaotuvad, ei näi lugu Germaani laensõnadega mitte nii olevat. Muidugi, me ei mõtle siin üleüldse kõiki Lääne-Soome tõu poolt kunagi wastuwõetud laensõnu, waid just wanemat, esiaegsemat kihti, mis gootlaste omaks peetakse. Kuid nagu öeldud, needgi ei ole ühtlaselt jaotatud, ei üksikute keelde wahel, ja mis weelgi enam peaks kaaluma, üksikute keelemurrete wahel. Mida idapoolsem misgi keel, seda harwemini leidub Germaani laensõnu. Wepsa keel ei ole neist kaugeltgi nii rikas kui Soome keel ja Karjala murre ligikaudugi nii woodaw kui just Lääne-Soome murre. Samuti ei anna Wadja keel neid sel määral kui Eesti keel ja Eesti keel oma korda nii ohtrasti, kui neid Soome kirjakeel tarwitab. Isegi Eesti murded awaldawad laenude jaotuses silmapaistwid lahkuminekuid: nii ei oma idapoolne ja osalt üleüldse nii kutsutud lõunapoolne murre neid sel määral kui põhjapoolne wõi rannaäärne murre. Wäga wõimalik, et Leedu-Läti laensõnade statistikas ja jaotuses ka mingisugusid wahesid wõidaks kindlaks teha, ehk küll see raskem näib olevat, kui lugu Germaani laensõnadega. Kui nüüd üleüldse laensõnade jaotuse wahes ühtlasi mingi antropoloogilisi lahkuminekuid tõusegamise poolst usaldatakse waadelda — ja selleks näikse ikkagi oma jagu õigust olevat — siis wõiksid keelelised liigitused aidata tõuküsimustgi mitmeti selgitada, iseäranis maakonnalises erinewuses, maakonnalise tüüpuste lahkuminekute eraldamises ja põhjendamises. Kuid enne weel üks küsimus. Misugused on Lääne-Soome tõu iseloomulised tunnused, need mis selle mitte üksi kõigist muid tõugudest ei lahuta, waid teatawani määrani, koguni idapoolistest Soome-Ugri tõugu rahwastest.

Mis mõeldakse harilikult Lääne-Soome tõu nimetusega? Ilmne on, et hulka ei saa arwata laplasi, keda õigusega

isesuguse arktilise tõu jätkajaks loetakse, tõu, millest samojeedidgi arwatakse põlwenud. Tõepoolest awaldawadgi mõlemad boreaalsed rahwad salgamata tõulist sarnasust: mitte üksi, et nad õige käbuse suurusega on, waid koguni oma pigmentatsiooni poolest, mis õige sügaw, tume, samuti ka mitmeti oma waimulaadi poolest, mis Lääne-Soome ja üleüldse Soome-Ugri hõimkondade omast silmapaistwalt lahku läheb. Selle tõu oma on melankooliline wõi sangwiiniline, närwiline, täiesti tundeline temperament meelekujutuse silmapaistwusega, mida teataw haiglane ja fantastiline katkutus iseloomustab. See on siis teatawal moel Ühis-Soome-Ugri tõu iseloomujoonde wäljawõrsumine fantastilise poole, teataw shamanistiline närwilisus, mis inimese tõu omaduste kujunemist lõunapooliste kuumuse kraadide all meele tuletab — peaaegu patoloogiselt tunduw waimsus, mis laplaste were kaudu põhjamaade kirjandustes, Norra ja iseäranis Soome omas omapärasid Lääne-Soome tõu keskel ainulisi müstilisi wäärtusi esile on kannud ja mis samojeedide kaudu ostjakkidegi rahwaluule pääle ei näi mõju awaldamata olnud — see, teiste sõnadega lausudes, waimne patoloogiline kunsti õhutus, mis tuimapoolse Soome-Ugri tõu keskel enam spirituaalisemid, enam hingelisemid ja ebaainelisemid tõu omadusi edustab ja kogu tõu weres segamiste kaudu nagu mingi kunsti ja prohwetliku nägemuse ferment, tõste on mõjunud.

Lääne-Soome hõimkondade hulka loetakse pääle soomlaste ja eestlaste, keda tawalisesti esimese nimetusega tuleb identifitseerida, weel paar idapoolsemat hõimu, wepsalasi, kes karjalaste, Soome idapoolse hõimu kaudu päris soomlastele lähemad, siis wadjalasi — need asuwad Peeterburi kubermangus wähesearwulisena rahwana Kabrio lähedal — kes ülemineku soomlaste ja eestlaste wahel sünnitawad, ja lõpuks liiwlasid, keda meie päiwil weel asub Kuramaal kõige põhjapoolsema neeme Domesnäsi ümbruses, paari-tuhandelisena rahwana. Wiimasid wõib eestlaste lõunapoolseks hõimuks pidada, nagu lõunaestlasigi, ainult selle

wahega, et liiwlased warakult lätlaste sekka tunginutena kogu Eesti tõust enam wõõrdusid ja wähearwulisena wõitja tõuguna wõidetute sekka wähehaawalt ära murenesid, pärast seda kui Põhja poolt enam uusi salku juure ei saanud tulla, mis sündmuste käik iseäranis sakslaste tulekuga Läänemere maile, XII ja XIII aastasajal, juhutati. Ainult nii on liiwlaste kadumine seletataw ja arusaadaw. Kuid kahjuks on kõik kolm nimetatud hõimkonda meie ajal nii kaugele edenud lagumise seisukorras, iseäranis aga wadjalased, et raske on algupärasid tõsisid tõulisi lahku minekujooni pärastpoolistest, sekundäärimest, teiselistest, ajaloo käigu mõjutatuist wälja lahutada.

Wepsalased, wanasti weel Wene riigi rajamise aegu üks tugewamatest Soome hõimkondadest — Wene kroonika kirjutaja Nestor kõneleb muu seas sellestgi, kuidas üks kutsutawatest würtidest Walgejärwele wepsalaste keskele asunud ja Arabia reisijadgi tunnewad teda Wisu nime lisenä — on nähtawasti kõige idapoolsema Lääne Soome tõu lüli moodustanud, mis warakult kustunud merjalaste kaudu, kes Jaroslawi ja Kostroma kubermangus asusid, ühtlasi wahesilla läänesoomlaste ja Wolga-soomlaste wahel on sünnitanud. Wäga wõimalik, et, kui see pärastpoolne mõju, wenestus, mis wepsalasi ümbritsewad wenelased on awaldanud, et kui see nähtawasti alles pinnapoolne, mõju eraldatakse, et siis wepsalaste kehalises ja psüühilisesgi tüüpuses midagi Lääne-Soome ja Ida-Soome, wõi õigemini Wolga-Soome tõu wahepäalist saadakse: keskmise wõitu, enam siiski tuseda poolne kasw, üleüldse walwakate, kuid mitte heledate wärwiwarjundustega, waid kerge kalduwusega wähe kollakate, wahaste üleminekute poole, kes teab ka suurema-arwuline mustawarjundiliste wariantide esinemine, üleüldse enam ümmargusepoolsed wormid nii keha kui pääluu, näo-poolest. Psüühikas selle wastu kõige soomepärase tuseduse kõrwal üleüldse enam loidust, passiwiteeti, kui see ehk Lääne-Soome tõule omane. Ja kuna arwata wõib, et wepsalastes üleüldse amalgameerimine selle tõttu, et nad alati kõige

põhjapoolsem hõim Lääne-Soome rahwaste seas on olnud, wõrdlemisi wähenenud on olnud, nii hästi leedulastega, kes lõunapoolsed naabrid olid, kui iseäranis germaanlastega, kes Lääne poole jäid, siis wõiks oletada, et wepsalaste seas Eesti-Soome aegne tõu tüüpus mitmeti õige algupärasena oleks wõinud ehk alal hoiduda. Tõenäolikkus näikse ka olewat, et Soome idapoolne hõim wereliselt ja tõuliselt õige lähene wepsalastele on, pääle selle pindamoodustawa mõju, mis wenestus kõikide asutuste kaudu nende seas nähtawale on toonud. Ja Soome idapoolsele hõimule peetaksegi järgmisi tunnismärke iseloomulikuks: enam pigmenteeritud, see on enam tumedate warjundustega näo, juuste ja silmade wärwi, mille hulgas tugewasti pruunisid üleminekuid esineb, lühidapoolsemat kaswu, ühtlasi ümmarikute ja täidlaste wormidega, suuremat sangwiinilisust ja kes teab, wähe sagedamini esinewat koleerilikkust, mis küll segamise kaudu wõõra werrega wõidakse seletada, mitte üksi wenelastega, waid ehk osalt laplastegagi, sest neid on nii Laadoga kui Saimaa ümbruses, kaua ajaloolistel aegadelgi weel leidunud. See on Soome ajaloo kaudu üsna kindlaks tehtud.

Muidu on Karjala tuttawad kaupmehelikud omadused samuti ehk mingi waimse wõi kehalise kokkupuutumise teel saadud, olgu siis wenelastega wõi weelgi tõenäolikumalt wanade permlastega, kellega karjalastel, eelajalooliste leiuste põhjal otsustades, näikse warakult tegemist olnud. Nende kiindimise kohta Greeka-Wene usku, iseäranis Rootsi walitsuse aegu, 17. aastasajal ja weel enneminigi, esialgse kristliku misjoni tegewuse aegu rootslaste poolt, ei wõi mitte üksi ajalooline naabus wenelastega mõjunud olla, waid mingisugune tõuline kongenialiteet, kaassugulus. Ka muidu ajaloo alguses leiame samad karjalased peaaegu wabatahtlikus liidus, ühenduses, nowgorodlastega rootslaste ja pärast isegi omade hõimlaste hämelaste ja päris-soomlaste wasta seismas ja wõitlemas.

Wäga wõimalik, et karjalasele weel pääle kõigi muude lahuliste omaduste omaseks tuleb pidada suuremat mee-

kujutuslikku meelt, meelega elavust ja erkust, mis neile Kalewala episoodide kokkuliitmises hää teenistuse on teinud. Pääle selle peetakse karjalast aga ka suureks Don Juaniks, nagu Lemminkäinen, Karjala tõu waimne edustaja, selle kohta kahtlemata tõendus annab. Wäga wõimalik siiski, et see ei ole algupärane joon, waid wenelastelt saadud. Samuti heidetakse karjalastele ette nende suuremat kerge-meelsust ja hoolimatust, wisa töö puudulikkust ja kalduwust kerge, hõlpsa töö poole, kauplemise ja ümberliikumise kirge, üleüldse kergust ja kerglust. Tõenäolikult ei näi see joon algupärane olewat, waid just suurelt osalt wenelaste käest saadud.

Wäga wõimalik, et wepsalased samuti kui karjalasedgi, mingisuguse waimse ja osalt ka kehalise bastardeerimise kaudu suure osa oma algupärast tõu tugewust on kaotanud, ja wõõratõulise ja pahategewalt mõjuwa hapatuse kaudu, lõdwenemise, ärawõltsimise ja kindla degeneratsiooni teele sattunud, nagu suur osa muid Soome-Ugri tõugu rahwaid, kes wõõra tõuga liig rõhuwasse ja sügawale tungiwasse ühendusesse on sattunud, iseenesest omamata seda waimulaadilist wõi arwulistgi kaitset, mis igal rahwatõul peab olema, kui tahetakse püsiwalt wõõrale ja peaaegu alati mürgitawale tegewusele wasta panna. Mitmed karjalaste ja kes teab wepsalastegi omadused, algupäraste tõutunnuste waatepunktist, näikse seda arwamist kinnitawat. Kõigiti on wepsalased wenestuse kaudu Soome tõule täiesti kaotatud, karjalaste kohta ei ole küsimus kindel, sest et praegu mõlemilt poolt, nii soomlaste kui ka wenelaste poolt, asja enese kasuks püütakse õiendada, kogu jõu põnewuse ja kandwusega. Wõistluse tagajärgi ei määra mitte üksi soomlaste wõi wenelaste tahtmine nii palju kui karjalaste tõu enese tahtmine, wõi weelgi õigemine instinkt, see on, kui palju selles oma algupärast terwet leidub wõi kui palju sellesse wõõrast bastardilist on kogunud, aastatuhandeses kokkupuutumises idapooliste naabritega.

Weelgi pahem lugu kui wepsalaste wõi karjalastega, on lugu wadjalastega, muiste tugewa ja wõimsa Wadja hõimuga, keda ainult kõigest mõned tuhanded Peeterburi kubermangus järel on ja kes hiljemini wõi waremini, täiesti degenereerinud nagu nad on, wõimsamate naabrite teelt peawad hāwima. Päälegi on neist liig wāhe järele jäänud, et neist enam wõiks tõsiselt juttu olla, ja need, kes alale jäänud on õige degenereerinud.

Wanasti on wadjalased samuti kui wepsalased õige suure, ja wõimalik, et arwurikka Ida poole küündinud Lääne-Soome hõimkonna sünnitanud. Kogu ala, mis wepsalaste maast Äänisjärwe ja Laadoga mailt kunni Soome laheni ja Peipsi lõunapooleni, nähtawasti isegi teispoole Ilmajärwe, ulatab, on muiste wadjalaste käes olnud. Ja wāga wõimalik, et kogu Pihkwa ja Nowgorodi kubermang tõuliselt just suurelt osalt wadjalastega amalgameeritud slaawipärast wõi koguni slawiseeritud Soome-Ugri tõugu rahwa massi edustab. Kõigiti on aga Nowgorodi ja Pihkwa kaubanduslik ja muu wõimsus wepsalaste, maa algupärase rahwa kulul sündinud. Et see tõepoolest liialdus ei ole, tõendab otsekohe „Wadja wiiendiku“ ja mõne arwatawasti wadjapärase posadniku esinemine Nowgorodi ajaloos. Pihkwa maakonna kohta ei ole seesugusid teateid kindlaks tehtud, kuid see ei sunni ka weel samasuguste oletuste tegemisi eitama. Olgu maa rahwaga tõuliselt kuidas tahes, linnad näikse, nagu see loomulikgi on — slaawlased on üleüldse enam linna tõug, soomlased selle wastu maa tõug — ometi pääasjalikult slaawilised ja slaawipärased olnud olewat, sest ainult slaawiliseks wõib pidada seda mārätsemist ja seda armetut langemist, mis Nowgorodi ja Pihkwa kaubanduselinnade ajaloole, kogu nende wõimu ajal, omane ja iseloomuline on olnud. Muidu on aga ehk siin ja säääl siisgi mõni Soome tõupärane joon ometi läbipaistew. Juba see, et kaubanduslik elawus üleüldse neil mail wõis tekkida, selleks oli soomlase kokkuhoidlikkust ja kogumist ja slaawlase liikuwust waja. Muidu on aga nende kahe teine teisele wõrdlemisi wõõra tõu bastardeerimine just Nowgorodi ja Pihkwa maakonnas

aset leidnud, pääasjalikult siisgi Slaawi omaduste ülewalitsemisega. Sest teisiti ei lase, nagu tähendatud, nende wabalinna elu ennast seletada. Seda iseloomustab enne kõike lõtwus, misga Nowgorod, kõigest omast wõimsusest hoolimata, nii alatult ja häbiliselt Moskwa palju tugewama ja nähtawasti suuremas määras soomelaadilise түseduse ees pidi langema — asjalugu, mis ühtlasi wäga halbu külgi kogu slaawlaste karakteri nõrkuses tõendab. See ei ole kusgi mujal nii ilmselt esile murdunud. Instinktiivselt oma hukatust tundes püüawad wadjalased, kes määndawast suure kaubalinna mõjust weel puutumata olid, ennast päästa wastahakkamiste teel, millest wiimane XIII aastasajas sündis. Kuid see rikkuste näol kogutud jõu tagawara, mis oli Nowgorodi käskida, oli ometi liig ränk, et wadjalastele, ka kui nad kogu massis oleksid talitanud, mida siisgi teada ei ole, korda oleks läinud sellest wõitu saada. Sest pääwiga oli siis tehtud, kui slaawlased Põhja poole oli lastud tungida ja kogu põhjapoolne kaubandus Nowgorodis eneste kätte kiskuda. Mingisugused tõulised põhjused peawad nende sündmuste käigu taga olema. Suurlinna wõim wõis pärast ümberringi laiuwa mõju kaudu ainult saatuslikumate resultaatidega Soome tõu kohta olla, mis ise ei olnud jõudnud ega jaksanud kaubanduslikku wõimu enese kätte kiskuda wõi selle tsentrumi tekkimist omale alale takistada. Sama lugu kordub pärast ka liiwlastega Riia linna ja Baltimaa wälise kaubanduse sündimise ja õidepuhkemise aegu. Nowgorodi ja Pihkwa mõju lahutas ja laotas, nagu seda linnad samastes oludes on alati teinud, maa algupärast tõugu, ühiskonda pikka, kuid järjekindlasti. Maa olukorrad moonutati ise sugu bastardeeriwa ja lahutawa mõju tõttu, imeti wälja ja wajutati alla, moraalselt ja kehaliselt, kuna maast ja selle rahwast paremad elemendid wälja neeldi ja halwad alale jäeti, wõi lõpuks kõlwatamad, rikutud ollused juure woolata lasti. Nii kui linnad, eriti suurlinnad, kõik wäljaimetud inimese ollused wäljaspoole oma piiri lahutawad, nii sünnib midagi samalaadilist ka asunikude massiga

igal pool, kus wõistlust kahe tõu wahel leidub. Ja ei ole mitte juhtumine, et kogu Ingerimaa pärastpoole mingisuguseks Siberiks, inimeste ja ühiskondade heidiste pühkmemaaiks on saanud, hiljemini Rootsi aegu, kus kõige tumedam element ennast kodu on wõinud tunda. Kahtlemata peame põhjusi Wadja rahwa häwimiseks osaltgi Nowgorodi kaubalinna rikkuwast ja läbi ussitawast mõjust otsima, olgugi, et geograafilised ja kliimaatilised tingimused ka oma mõju ei ole wõinud awaldamata jätta. Sellest kõigest leiab selektuse see halatsemisewääriline saatus, mis wadjalastele tumeda ja alatuma minewiku ja nii sama lohutamata tulewiku needuse kaela on toonud. Kas ei ole Narwasgi, osalt wähemast, midagi samalaadilist kordumas?

Kolmas samuti kadumisele walla antud Lääne-Soome hõimkond on liiwlased, keda waremalt nagu muidgi hõimkondi palju arwurikkamalt on olnud. Alles XII ja XIII aasta-sajal, kui sakslaste invasjoon Läänemere maakondade rahwuslikku seisukorda segaduse ja desorganisatsiooni tõi, ulatasid liiwlaste alad Salatsi jõest alates kunni Wäina jõeni wälja, piki mere äärt enam laiema wõi kitsama wöödi sünnitades, kunni Astijärwe piiriäärseni idajooneni. Iseäranis jõgikondade mail, enam Ida poole laienedes, nagu Koiwa jõe orgudes, näikse liiwlaste põline pesapaik olnud. Samuti ulatasid liiwlaste asupaigad mööda Wäina jõe ülespoole kunni Lennewarde ja Askerade linnusteni, mis liiwlaste omad olid. Liiwlasti jaotabgi Läti Hendrik Metsepoole, see on salatsipoolisteks, Idumea, enam Lõuna ja ühtlasi Ida pool lätlaste naabruses olewateks, siis Turaida, Koiwa jõgikonna liiwlasteks, ja lõpuks Wäinajõe liiwlasteks. Liiwlaste asupaigad, mis kiiluna lätlaste alale tungisid, näitawad ümberlukkamata, nagu Yrjö-Koskinen seda esimeseks on tõendanud, et liiwlased wõitja tõuguna lätlaste sekka on asetunud. Kõige rõhukamaks, kaalukamaks wäites on see, et liiwlased kõige paremad paigad, jõgede orud, iseäranis Koiwa wiljarikkad maad ja mere ääred enese kätte olid wõtnud. Ja on küsitaw, et kui Baltimaal rah-

wuslikud olukorrad oma pääd, segamata wäliste mõjude poolt, oleksid saanud edeneda, mis siis põhjapooliste lätlaste aladega üleüldse oleks saanud. Tõenäoliselt wõib seda oletada, et põhjapoolsed Soome tõugu hõimkonnad, eestlased, teispool liiwlaste pääle oleksid rõhunud weel suurema massiga. Seda tõendab nähtawasti Läti Hendrik, kui ta ütleb, et lätlased liiwlaste ja eestlaste poolt üleüldse väga rõhutud olnud. Ja nähtawasti, wähehaawalt ala kaotades, oleksid lätlased eemale siirdunud, nagu see liikumine meie päiwil uuesti on alanud. Kuid mitte üks Põhja pool Wäina jõge ei näi liiwlaste asupaigad leidunud, waid koguni Lõuna pool nimetatud suurt weeteed. Kogu Kuramaa rand, see tõendab, et liiwlaste kolonisatsioon just wett kaudu on sündinud, oli selle Soome-Ugri hõimu alla sattunud. Sest lätlastega wõrreldes on liiwlaste instinkt alati mere poole wedanud, ja nii ei ole siis ime, et peaaegu kõik lätlaste mere sõnastik liiwlaste käest on omandatud. Kogu rand Angerjärwe kaudu Domäsnesini ja säält teis-poole Windawi jõge näikse ajalooliselgi ajal weel liiwlaste käes olnud. Sellest tuleb ka, et liiwlaste nüüdgi weel Kuramaa neeme kõige põhjapoolsemas osas wastu Saaremaad leidub, soode ja metsade taga, mis neid lõunapool asuwist lätlastest eraldab; sääl on neid alale jäänud. Mujalt on liiw-lased pikkamisi, pärast seda kui nende wastahakkamised XIII aastasaja esimesel weerandil luhta olid läinud, küll kõigiti pidanud ümbritsewate lätlaste sekka sulama, tõendu-seks omadest asupaikadest Läti keele isesuguse Taamneeku murde jättes, mis Salatsist lõunapool ja samuti Kuramaa põhjapoolse osas kõneldakse. Karaktriseeritud on see murre, nagu ka nüüdne Liiwi keel, oma isesuguse lühikusega. Põhjused liiwlaste sulamiseks keeleliselt lätlaste sekka — sest suurelt osalt näikse põhjapoolsed lätlased just liiwlastest põlwenud olewat; ja ka muidu peetakse lätlaste eneste seas liiwimaalasi tüsedamaks ja tublimaks kui kuramaalasi, kus Läti tõug algupärasena on alal hoidunud, ja eelmistes ongi liiwlaste järeltulejaid tõu poolt — põhjused sulamiseks

on wõinud õige mitmesugused olla. Kõige päält juba see, et liiwlaste lätlaste sekka olid kiilunud ja põhjapooliste hõimkondadega ei saanud lähemasse ühendusesse jääda, wõi wähehaawalt neist nii kaugele olid wõõrdunud kombeliselt ja kes teab ka keeleliseltgi. Teiseks on ka see mõjunud, et sakslased, kes maale asetused, ja lätlaste kohta liiwlaste osa walitsejana ja rõhujana tõuguna hakkasid edustama, tahtmata liiwlaste edenemist hää silmaga ei wõinud näha, waid neid kõikipidi püüdsid nõrgendada lätlaste kasuks, kes oma iseloomu poolest wähesema ja nõrgema karaktriga olles paremini sulasteks ja käsualusteks paenusid, kui liiwlaste, tugewa waliku kaudu õige wälja arendatud aristokraatlikkude instinktidega. Päälegi tegi see, et sakslased kahes punktis liiwlaste alale asetused, liiwlaste seisukorra päästmatuks. Juba esimese misjoni tegewuse algusel leiame Meinhardi Ükskülas ja Holmis, Wäina jõe ääres ja Teodoriku samal ajal Koiwa jõe orgudes. Ja esimeses kohas tekib sakslaste kaubanduslik keskkohut ja ühtlasi wõimukogumise punkt, Riia linn, ja teisele sõjawäeline leer, ordumeeste pesapaik, mis Wõndu asutati. See maale tunginud wõõraste lähesus tõi tagajärgena kaasa, et liiwlaste kui Soome tõe eelkaitse walli wõim jäädawalt pidi juuritama ja laiali aetama, algjuurdeni, kui sakslased Põhja poole edasi tungida ja oma walitsust kogu Baltimaal kindlustada tahtsid. Ja nii ei jäänud lätlastele kui ainult passiivne osa selle sulatamise protsessi edendamises. Kuida sakslased seda käiku hõlbutasid, kas süstemaatiliselt, wõi mitte, on raske muidu ütelda. Sellest siis tuleb, et ainult kaugemal sakslaste wõimkonna keskpunktidest, nii Kuramaal, kus liiwlaste wõim igatahes wähem pidi olema, kui Koiwa jõgikonnas wõi Wäina jõe ääres, weel liiwlaste täna päewani on wõinud püsida, aga mitte mujal. Koiwa ja Wäina jõe äärsil mail pidid sakslased katsuma liiwlaste waehtada, mitte üksi wõimukandjatena ja maal talitawate isandatena, waid nii samuti eelõigustatud kaubandusliku liikumise wahendajatena; liikumise, mis enne sakslaste tulekut liiwlaste käes pidi olema.

See kaubandusliku tegewuse kaudu koguw jõud, mis mööda Wäina jõge muinasaegadest saadik oli liikumas, saigi siis nähtawasti selleks wahendiks, mille abil Saksa wõim üleüldse neil mail kindlustati ja mis pärismaalastele, sest et nad selle kõik olid lasknud wõõraste sissetungijate kätte minna, nii fataalseks, saatuslikuks muutus. Ainult selles walguses saawad käsitatawaks meile warased ajaloolised käigud Baltimaal.

Liiwlaste, selle eestlaste lõunapoolse hõimu ajalugu, mitte ilma hiilguseta, millest aga meil nii tume aimamine järelkajana jäänud, on kõigiti õige õpetlik juhtumine, õpetlik näitus enne kõike meile, sest et ta just meie oma tõu were kulul on toime pandud. Tänini ei ole me sellest nähtawasti siisgi selle wõrra õppinud, kui seda oleks pidanud tegema. Mis liiwlaste hõimu tõu tunnuste kohta, siis on see lõunapoolne Eesti-Soome suguharu, üleüldse, samade tunnustega kui eestlasedgi; wõib olla ainult selle wahega, et kogu tõug mingisugust waljemat walikut edustab, kõigiti sõjamehelises mõttes, mis wanasti walikuga ülepää sama tähendaw oli. Lahkumine, mis liiwlaste eraldi omased, mitte üksi antropoloogiliselt, waid ka muidu, muilgi aladel, on nii wähesed, et neid muuks kui sugharuliseks ei tule lugeda. Üleüldse oli liiwlaste ja eestlaste wälimus wabaduse eest peetud sõdade aegu weel nii lähene, et sakslased Turaidas kord kogemata liiwlasti, omi selleaegsid liitlasti, põgenewateks eestlasteks wõisid pidada ja maha tappa. Samuti on seletatawawad wahed, mis muinasasjades ja matmises ja muis kombeis siin sääl näikse esinewat. Ka mingisugusid muid eranemisi wõi teisendisi mõne asja poolest näikse kõigiti leiduwat. Üleüldse näiwad liiwlaste ehk enam pikema kaswuga olnud, osalt ka dolühokefaalimad, kõigiti tumedamini pigmenteeritud. Kogu poolest on nad tugewad ja hästi ehitatud olnud, nagu seda nüüdgi weel Kuramaa liiwlaste kohta wõidakse tõendada. Üleüldse on Liwi hõim elujõuline, elite rahwas olnud, milles degeneratsiooni tõendused täiesti puudu-

wad. Ja nagu eellausutust ehk isegi on selgunud, ei tule selle hõimkonna kadumist milgi tingimisel kõdunemisest wõi sellesarnasest otsida, waid see on seda laadi, kui germaanlaste wähearwuliste hõimude häwimine Romaani rahwaste sekka keskajal. See on suursuguse hõimkonna häwimine, kahtlemata tõuliselt palju tühisema naabri madalatesse ridadesse ja sellepärast seda haletsetawam meile, kelle poolt see ära on lahkunud ja kelle kulul see kaotus sündinud.

Jääwad Lääne-Soome tõu edustajaks enam wõi vähem üksi kaks kõige tugewamat, arwukamat ja eluwõimulisemat rahwast: Põhja pool lahte soomlased, ja Lõuna pool eestlased. Tõtt ütelda, nagu kogu Lääne-Soome tõug weel esimestel aastasadadel K. s. paigu üks ühine ja ühtlane rahwas on olnud, kõige rohkem suguharuliste lahkuminekutega, nii on soomlased ja eestlased seda weel enne IV aastasada p. K. s. kõigiti olnud, samase ühise rahwa sünnitades, vähemast läänepoolne osa soomlasi ühes loetud. Sest alles sel ajal on läänesoomlased meie maalt omisse nüüdsisse kodudesse rännanud. Idapoolne Soome hõim, karjalased wõiwad küll waremini, idapoolist teed tulles Laadoga ümbrusest, olla ühisest massist lahku löönud, arwatawasti samal ajal, wõi wähe hiljemini, kui wepsalased ja wadjalased, kelle rändamine nüüdistesse asukohtadesse — seegi nagu muud rändamised jõge mööda — wähe hiljemini ehk on sündinud. Wahelüli eestlaste ja wadjalaste wahel on mõne asja järele otsustades lõunaestlased, enne kõike, setukesed ja wõrulased, osalt ehk ka põhjatartlased, Kodawere pool, wõi weelgi enam Põhja poole, moodustanud, kui need keelelised ühtlused, mis nimetatud keele murrete wahel walitsewad, tõesti hiljemini ei ole sündinud, mis siisgi raske on oletada.

VIII. Soomlased.

Soomlasi ja eestlasi lahutab siis ligi $1\frac{1}{2}$ tuhande aastane eralolemine, nii hästi antropoloogiliselt kui ajalooliselt — wahed, kui neid wõidakse keele ja muude lahku-

minekute järele otsustada, ei ole siiski kuigi suured. Nii püsiwad näikse päranduslikud kalduwused, tõulised omadused, tunnused olnud olewat. Kuna soomlased oma geograafiliste ja muude tingimuste tõttu on saanud palju alalhoidlikumad olla, kui alati palju rohkem euroopaliste sündmuste jalus leidunud hõimlased Lõuna pool lahte, siis on seda mööda õige asjakohane soomlaste waral püüda neid tõulisi tunnuseid kätte saada, mis enne kõike muinas-eestlastele ja ühtlasi ehk muinas-läänesoomlastele on oma sed olnud.

Soomlased, kuidas ütlesime, wõiwad mitmesuguste põhjuste pärast neid paremini alal hoidnud olla kui eestlased. Juba Soome asetsemine enam kõrwal ja teiseks alati vähemini asunud ja wõrdlemisi wähe kultuuralisemana püsinud maapind ei ole wõinud ajalooliste sündmuste keskel wäga silmapaistwid antropoloogilisigi muutusi eeldada. Tõsi küll, Soomemaagi ei ole kõigiti enne esisoomlaste sinnaminekut asumata olnud, olgugi et alati hõredalt, nagu weel hilistel aegadel iseäranis põhjapoolne osa ja sisemaa, suurte ja lugemata järwede regioonis, seda tõendawad muinaste leiud. Juba warakult on wõrdlemisi tähelepandaw asutus leidunud Laadoga wiljamail, kus rohkem huumust on, nagu samuti läänepoolne ja lõunapoolne osa maad, mere lähesuse tõttu, alati kõige tihedamini on rahwastatud olnud. Kes olid need rahwad, kes enne esisoomlaste tulekut neid metsa-, soo- ja järwerikkaid maid elustasid, milleks Soomemaa, kõigist uueaegsist kultuura wõitudest hoolimata, nüüdgi weel on jäänud? Selle pääle on muinastealus püüdnud wastata. Sise- ja põhjapoolistes osades kõigiti laplased, kes enesest paiganimesid järele on jätnud ja kelle naabrus õige lõunapoolistesgi osades, nii Saimaa ja Pöijänne rannamail weel ajalooliseltgi on tõendatud, ja Skandinaawia tõug, kõigiti juba kiwajast, siis tuhandid aastaid enne Kr. s. — Lääne pool, kunni Soome ja Põhja laheni. Wiimane rahwastus, arheoloogiliste leidude põhjal, on tõendatawasti juba warakult kaunis arwukas ja tugew olnud. Nüüdsed Soome roots-

lased, keda kergesti wõiks arwata sellest ajast põlwenuks, ei ole esialgsed, niisama wähe kui meie rannarootslased, waid nad on palju hiljemast ajast, arwatawasti wiikingikäikude ajast, siis VIII, IX ja X aastasajast. Missugune asustus aga Laadoga ümbruskonnas, samuti kiwiajal, on olnud, on wähem kindel. Kõigiti näikse sellel palju tegemist olewat selle rahwaga, mis sel ajal Põhja-Wenemaal on asunud. Seda tõendawad muinasajalised leiused, ja see ühendusteatakse läbi pronksi aja ja hiljeminigi kestnud. Tõu kohta aga ei wõi sellegi pärast kõige selle waral midagi kinnitada. Nüüd on tõendatud, et Soome esialgne rahwastus soomlaste tulekuga ära ei ole häwinud, waid nüüdise soomlaste sekka wasta wõetud, iseäranis see osa, mis rannamail asus. Laplastest on kahtlemata suur osa, nomaadid nagu nad olid, sisserändajate eest alatasa, isegi weel ajalooliselgi ajal seda käiku jätmata, põhjapoolistesse osadesse siirdunud. Õige hiljuti leiame neid weel Põhja-Põhjamaal olnud olewat, säälse rahwa tõutunnuste järele otsustades, mis palju puhtamat lapitaolisust awaldab, kui seda kusgil mujal wõib leida; ka kasw ja kõik muu näib seda kinnitawat. Loomulik, et need aluskorrad, substraadid, weel soomlaste nüüdis maakonnalistes tüüpustes nähtawale tulewad. Ja tõepoolest, see, et korda on läinud seesugusid lahkuminekuid konstateerida, see ongi wäga karakteristik. Kõige päält kasw. See üleneb ja suureneb seda mööda, üleüldiselt wõttes, mida enam Ida poolt Lääne poole edenetakse, see on, karjalased on üleüldse palju mannetumad kui Soome keskmine hõim, hämelased, ja neist weel pikemad on randlased, läänesoomlased. Kõige pikemad inimesed leiduwad, kujutaw küll, just Lõuna-Põhja Warsinais-Soomes ja Satakunnas ja kõige lühemad Põhja-Põhjamaal. Samuti astendatud joon saadakse kui teises sihis keskmaalt tulles Lõuna poole edenetakse, nimelt nii, et Põhja pool jällegi lühikesed ja ranna pool tawalisest pikemad esinewad. Soomlaste pikkuse kohta on saadud, F. W. Westerlundi uurimiste põhjal, mis 116,076, pääasjalikult nekruiti, käsitas,

järgmised arwud: keskmine pikkus 1 m. 667,8 millimeetrit. Rootsikeeliste, Ahwenamaalt (Alandist) Warsinais-Soomest, Uuelt-Maalt ja Edela-Põhjamaalt päritolewate keskmõõt oli 26,4 millimeetrit, ehk ligikaudu tolli pikem kui soomekeeliste; mõõdetute arw oli 15,621. Kõige pikemad olid ahwenamaalased, rootslased, sest keskmõõt oli 1 m., 700 mm.; keskmise pikkusega, 1620—1699 mm. wahelisi, oli 40°/_o; pikki, 1800—1800 mm. wahelisi, 48°/_o, ja suurekaswulisi, üle 1800 — 5°/_o. Soomekeelistest on pikkuse poolest esimesel kohal Satakunna soomlased.

Keskmõõt oli 1 m. 685,6 mm., 14 mm. lühem kui Ahwenamaa rootslaste wõi isegi Satakunna rootslaste keskmine mõõt, mis soomlaste omast 8 mm. suurem; mille wastu Uue-maa rootslased pisut 2 mm., Põhjamaa rootslased ligi 7 mm. Satakunna soomlastest lühemaks osutusid. Protsentide järge on Satakunna ja Warsinais-Soome rahwas pikkade ja suurekehaliste arwu poolest wäga Warsinais-Soome ja Uue-Maa rootslaste taoline. Nii saadi: pikki Satakunna kohta 42,19^o/_o ja Warsinais-Soomes 42,27^o/_o ja suurekehalisi Satakunnas 2,17^o/_o ja Warsinais-Soomes 2,07^o/_o; ja wastawate rootsikeeliste arwudeks: pikki Warsinais-Soomes 45,98^o/_o ja Uuel-Maal 40,32^o/_o ning suurekehalisi Warsinais-Soome rootslaste seas 2,96^o/_o ja Uuel-Maal 2,23^o/_o. Siis tuli pikkuse poolest Uue-Maa soomlaste järg, kelle keskmõõt oli 1 m. 680 mm. ja kes siis pikkuse poolest Põhjamaa rootslaste kõrwale tulewad. Õige ligi ulatas ka Hämee ja Edela-Põhjamaa rahwas oma 1 m. 677,8 mm. ja 1 m, 678,6 mm. keskmõöduga. Aga seas oli juba üle 3°/_o alamõõdulisi — alla 1570 mm., kuna neid Warsinais-Soomes ja Satakunna rahwa hulgas isegi 2¹/₂^o/_o ei olnud. Samuti ei ulata ka Hämees ja Edela-Põhjamaal suurekehaliste protsendi arw enam 2-ni. See on Hämees 1,91 ja E.-Põhja-maal 1,66. Ikka enam lühemuse poole muutub keskmine mõõt Sawos ja Karjalas. See on sääl 31—32 mm. lühem kui Satakunnas ja Warsinais-Soomes ja nimelt järgmine: Sawos 1 m. 654, mm. ja Karjalas 1 m. 652,8 mm. Kõige

wähem keskmõõt saadi Põhja-Põhjamaa kohta: 1 m. 643,9 mm. Ühes sellega saadi Sawo ja Karjala kohta alamõõduliste arw ka kaks korda suurem oli kui eelmisis mais, ja Põhjamaal oli see arw protsendis juba 9,27-ni ulatanud, wõi enam kui neli korda suuremaks läinud kui Satakunna ja Warsinais-Soome. Kõige lühem rahwas saadi nii Sawos, Karjalas ja Põhja-Põhjamaal, kus wiimases suurearwuliste protsent 1-nigi ei ulatanud. Sawos oli see 0,78, Karjalas 0,67 ja Põhja-Põhjamaal 0,36 — wastaw pikkade protsent oli: Sawos 25, Karjalas 24 ja Põhja-Põhjamaal 19,5, wiimaks nimetatud maas siis waewalt pool wastawast protsendi arwust Satakunnas ja Warsinais-Soomes, kuna keskpikki Sawos, Karjalas ja Põhja-Põhjamaal pooled kogu rahwast saadi.

Kokkuwõttes saadakse siis, et kõige pikem ja suurem osa rahwast Soomemaal see on, mida rootslased edustawad, iseäranis ahwenamaalased, kuigi peab lisama, et Soome rootslased, enne kõike Uue-Maa ja Põhjamaa rootslased tunduwesti lühemad on kui Rootsimaa rootslased. Soomlased ise järgneksid eelseiswas reas: sadakundlased, warsinais-soomlased, uusmaalased, edelapõhjamaalased, sawolased, karjalased ja põhja-põhjamaalased. Huwitaw on selles see, et soomlased on seda pikemad, mida enam Lääne pool ja ühtlasi rootslaste lähemal nad on, kuna kõige lühemad wastu Põhja ja Ida saadakse. Eelmine jaotus langeb ühte selle jaotusega, mis pääindeksi waral on saadud. See on järgmine. Lõuna-Soomes on rahwas, nii rootsikeelsed kui soomekeelsed, enamasti dolihokefaalid ehk pikapäised; soomlaste kohta on protsendi arw 55—58%. Ühes osas Uut-Maad, kus rahwas rootsikeelne, on dolihokefaalide arw isegi 70% ja Edela Põhjamaa soomekeelse rahwa dolihokefaalide protsent ulatab 65%. Hämees on dolihokefaalised 40% ja lühikepäisi 60% ja wiimaste protsent väheneb wastu Ida ja Põhja, nii et Wiiburi ümberkaudsuses ja osas Kuopio lääni ning idapoolses osas Oulu lääni pääasjalikult lühikese-päisid leidub. Oulu läänis on brahükefaalide arw keskmis-

selt 73—88%. Kui ka ainestik pääindeksi kohta kaugelt nii täieline ei ole kui pikkuse ja keha suuruse kohta, wõidakse ometi see järeldus lausuda, et pikapäisus näikse kaasas käiwat üleüldise pikkuse ja kaswu suurusega, ja et see samuti Lääne poolt Lõuna-Wesikaare waheses sihis kohe Maakaare-Põhja sihti, kohe Ida poolist ja osalt Põhjagi wäheneb.

Samuti on lugu wäritusega, pigmentatsjooniga. See on tumedamate warjundustega enam Ida pool ja osalt Põhja pool ja läheb heledamaks ja roosakamaks seda mööda, mida enam Lääne ja Lõuna poole tullakse. Põhja-Põhjamaa ja mõned teised põhjapoolsed osad maakondi ei moodusta wäljawõtet, waid kinnitawad eelmise jaotuse antropoloogist tõepärasust. Sest Põhja-Põhjamaal ja üleüldse põhjapoolistes osades maad on üleüldine jume sagedasti sügawasti pigmenteeritud. Asjalugu on seletataw järgmiselt. Sääl, kus rootsipärane aluskond, substraat, tugewam on olnud, on kasw pikem ja pääлуу on ühtlasi dolihokefaalsem, pikergusem, ja sellega on kaasas käinud samuti pigmentatsjon, heledamate warjundustega. Aga sääl, kus seda substraati ei ole, nii üleüldse enam Ida pool, wõi ka Põhja pool, on kasw lühedapoolne, ja ilmselt ümmarguste näojoonde ilmumise kõrwal walitseb enam tumedapoolne jume, pigmentatsjoon, ja see on üleüldine, silma ning juuste wärwi poolest. Näo jume on enam kollaka poole, wõidunud, silmad pruunide warjundustega ja juuksed mustade üleminekutega, wõi otse sügawad mustad. Ja iseäranis sääl, kus laplasi on olnud nagu Põhja-Põhjamaal, paistab selle tugewasti pigmenteeritud arktilise tõu subtraadi mõju selgesti silma.

Pigmentatsjooni, wärituse poolest on wõidud järgmised tõsiasjad kindlaks teha. Üleüldse on soomlased nagu ka maal leiduwad rootslased walwakad, kergesti pigmenteeritud. Soome nekrutitega ettewõetud katsed on näidanud, et soomlaste seas 45% sinisilmisid, rootslaste seas 52% leidus; hallisilmisid saadi 33% soomlasi ja 31% rootslasi, siis kokkuwõttes, üleüldse walwakasilmisid, 78% soomlasi

ja wähe üle 80% rootslasi. Huwitaw, et soomlastele siis mingi määras hallid silmad omased näikse olewat, nagu enamuses kõigile Soome-Ugri tõugu rahwastele, ja et see silma wärwi walwakus siisgi nii suur ei olnud kui rootslaste juures, kuigi iseenesest wördlemisi waldaw oma 78% arwuga. Juuste wärwi järele saadi: 57% walwakajuukselisi, linalakalisi wõi tuhku karwa juustega soomlasi, millewasta sama arw rootslaste juures 53% ulatas. Muidu saadi siisgi puhtasti walwakajuukseliste arw rootslaste seas suurem kui soomlaste seas, see tegi soomlaste kohta 17%, kuna rootslaste walwakajuukselisus 18% ulatas. Selle asja poolest on ka maakonnaliseidgi iseäraldused silmapaistwad. Nii saadi, et kõige rohkem tumedajuukselisi Karjalas leidis, 45%; kuidas see seletataw, on raske ütelda. Wõib olla osalt on see kahtlemata segamiste arwesse pandaw tumepoolsemate tõugudega, mille hulka ehk laplasedgi tulewad arwata. Teiselt poolt on huwitaw seegi, et kõige enam sinisilmisid soomlasi Edela-Põhjamaa kohta saadi, 53%, siis järgneb Hämee oma 47%, rootslaste arwud selle poolest on 54% Ahwenamaal ja 54% Edela-Põhjamaa, siis enam kui soomlaste seas. Tõenäolikult on wõimalik oletada, et siis soomlaste sinisilmsus ehk siingi Edela-Põhjamaal ja Hämees kuidagi tegemises on tõu segamistega. Muidu on jällegi wäga õpetlik, et Soomes walwakasilmaliste arw koguni suurem on kui isegi Rootsis, üleüldse õige silmapaistew ja iseloomuline soomlaste kohta, ja on oletataw, et walwakus, seda mööda, üks silmapaistwamatest tõulistest tunnutest kogu Lääne-Soome rahwastele ja üleüldse Soome-Ugri tõule kui Põhja tõule on olnud, koguni selle wõrra, et see wenelastele warakult õige tähelepandawana on esinud, mille järele need kõiki Soome tõugu rahwaid walgesilmisteks on hakanud kutsuma.

Pääle selle peetakse soomlastele üleüldiselt omaseks — kuigi ses teisendusi peab mõtlema eelpool esitatud päälukuju ja keha suuruse nagu samuti silma ja juuste nagu näojume poolest — wördlemisi ümmargust pääd, laia nägu,

sagedasti neljanurgelise kuju poole kalduwat, põsenukkidega, sarnadega, keskmist laiust ja pikkust olewa kikkninaga, mis samuti kui muud wõiwad wahelduda üleüldise pääkujuga enam pikerguste wormide poole, keskmiselt tugewa lõuaga ja wõrdlemisi keskmist kõrgust ja kumerust otsaga, enam түseda kui pika kaelaga, wähepooliste silma aukudega ja wõrdlemisi suure suuga. Rind on keskmiselt arenud, keha muidu üleüldse tugewa ehitusega, nähtawasti wõrdlemisi түseda kondikawaga, mis soomlase enam jändrikuks kui saledaks, ja liikumatuks teeb, käsiwarred nähtawasti pika poole, mitte iseäranis suurde kätega, jalad pisut nõrgapoolsed, sellepärast ka kõwerad, millest kõnnak wähem kindel kui ettepoole waaruw on. Soomlane on enam түse, jändrik, nurgeline, tahumata, kui sale, liikuw, sulaw, ja kergesti wormitud kebja nägimuse, ühe sõnaga, enam ränk mehine tõug kui peenike naiselik tõug. Sellega ühenduses on ka sisemised omadused, waimsus. Soomlase waimsed omadused on üleüldse samalaadilised kui kõigi muude Soome-Ugri rahwaste omad: need on wisadus, sitkus, töökus wastapidawus, rahulikkus ilma apaatiata, kangekaelsus jonnini, tagasihoidlikkus, kinnisus wõõraste wasta, loodetawus, ustawus, ohwrimeelsus, julgus hädaohus, meelekindlus, ausus, kodukus, isamaalsus, konserwatism, kalduwus wanast kinni hoidma, iseseiswus, otsustawa mõistusega. Ta on rahulik, wagus tõsise ja tumemeelsuseni, külm ja järelekaaluja kokkuhoidlik enam kui waranduste looja seutimentaalne, fantastiline juurdleja ja meeliskleja. Kuid teiselt poolt tuimapoolne kange, painumata, korra armastaja, lojaalne, puhas, korrapärane, ja ebasulaw, wali, külm kunni halastamatuseni, tugewa, pika ja kestwa wihaga kunni äkkwihani, ka jonnakas ja kiusakas ning kade, ka sagedasti wäiklane — omadused, mis kogu rahwas seda enam on wälja kujunud, et mõned neist ühte langewad nende omadustega, mis üleüldse talupoja rahwale, olgu see, mis tõugu tahes, iseäralised on. Sellega ei ole sugugi aga öeldud, et enamus neist eelmistest omadustest tõulisi ei oleks.

Kuid need üleüldised laadid wõiwad vahelduda astete poolest eri maakondade järele. Nagu kehalisedgi tunnused maakonnalist waheldust awaldawad, nii wõiwad waimsuse lahkuminekudgi õige iseloomulistena esineda. Nõnda on hämelane, kes kehaliselt omade silmapaistwalt walwaka näo ja juuste karwaga ja hallide silmadega eht Soome algupärast segamata tõugu kõige puhtamini edustab, harukordselt flegmaatiline ja aeglane ning ühtlasi rahulik ja tasakaalukas, nii et teda misgi rööbastest wälja ei kisu, see-pärast on ta pikaline süttima, kuid liikumist seda kauemini kandma, eht wisaduse ja sitkuse eeskuju küdewa, kuid mõjuwa eneseawaldusega, autundega, loodetaw, ustaw, sagedasti haruldaselt hääsüüdameline, kuid usaldamata kõige wõõra ja uue wasta, konserwatiivne kontideni, raske ja suure inertsiaga. Warsinais-soomlane ranna maakondades on nagu mitmeti selle wastakas. Wiimane on elaw, erk, wäle, seltskondlik, lõbus, üleüldse suurema ja elawama meelegujutusega ja lahedama mõistusega asju kergemini tabama ja neid toime panema, ülepää teatawa suurema liikuwusega, ilma et see algupärast flegmaatilist põhja, loodetawust ja kindlust kaotaks. Wiimane rühm omadusi seletub ehk segamise kaudu rootslastega, mis asjalugu mitmeti mõlema flegmaatilise rahwa energia on wabastanud, ilma et selle läbi siiski tasakaalutus oleks sündinud. Õnneliku ristluse kaudu nende kahe, Soome ja Rootsi tõu wahel, mis nähtawasti sugugi nii wastakad ei ole olnud, on wäärtuslik waimsuse omaduste kombinatsioon loodud, nii et Soome liig flegmaatilisesse tõugu mingi lisa enam sangwiinilist temperamenti saadi. Neis paigus, kus aga segamist Lapi tõuga on juhtunud, nagu Põhjamaal, on ristlus hoopis teisi saadusi nähtawale toonud. On sündinud wäga isesugune waimne tüüp, mitte ilma genialiteedita, kuid üleüldse, nagu näikse, mitte nii õnnelik kui eelmine. Lapi närwilise ja fantastilise waimsuse tunnused, paarites end Soome omadustega, mis eelmiste kohta mitte nii sugulased ei ole, kui wõiks arwata, on küll soomlase algupärase tõsisuse alale jätnud,

kuid ühtlasi melankoolist osa veelgi enam suurendanud, ja mis eriti tähenduslik, sellesse midagi kihkjat, taltsutamata, otse shamaanilist, meelekujutuslikku, Lapi nõia laadilist, kes laplase waimne edustaja, sisse toonud; see, mis selle ristluse saadused tasakaalutumaks, ülesleegitsewaks ja üleüldse selletõttu just mitte õnnelikuks iseloomuks on teinud. Sellest saab seletuse see äkkwiha, ühes puuko, selle põlise Lapi terariista juhtumistega; kuid ühtlasi ka need waimse jõu ja energia wirmaliste tule sarnased purgused, esilepuhkemised, mis Soome tõu genialiteeti kirjanduses ja kunstis üleüldse edustawad. Kuid, et need omadused otse elementaarselt puhkewad, on ilmed katki kisunud, ei ole ehtsad, waid samalaadilised nagu laplaste wõi samojeedide luuletoted, täis ootamatusi ja imelikka hüppusi. Aga, siiski wäljenewad need nähtused Soome tõu liialisest tasakaalukusest ja puudutawad erakorralistes awaldustes neid geniaalsid omadusi, mida kunstnikkudelt nõutakse. Kirjanduse alal on sarnast laadi isikud omade tõsiste esiisade, Lapi nõidade jätkajad, nende nägemata waimuhaldja küüsis olijad, kes jumalikku sõnu kuulutawad omile hõimlastele, weresugulastele, Lääne-Soome hõimu kaudu. Nende hulka kuuluwad kahtlemata mõned wäga tüüpilised Soome ja isegi Norra kirjanikud, isesuguse fantastikaga, kes osalt ehk ühed geniaalsemad kirjanikkude seast on. Soome kirjanduses tuleb seesugusteks lugeda nähtawasti Eino Leino, Kianto, arwatawasti ka Kivi, Kramsu ja teised, kes tõesti hoopis teist laadi kirjandust edustawad kui Juhani Aho, Erkko, ja hulk teisi, neid Soome tõu kohast palju lähemid ja terwemid nähtusi. Lapi nõidade weri ei ole siis kaduma läinud, waid elutseb edasi uutes wahendites omale shamanistlikule tungile teed otsides ja tawatamatu ereduse ja järskusga esile murdudes otsekui tuliste lõunamaa wärwirikaste taewaste all, siiski isesuguse müstilise põhjatusega ja tumedate wärwide eelwalitsemisega. See on Lapi taewas, millel wirmaliste walgus jubedalt kohutawaid sambaid heidab. Midagi sest on Lapi tõu närwidesse kogunud

ja aegade pikkul kuhjunud, et sugupõlvade kaudu alles teises kujus esile leegitseda. Wõib olla, et suur osa Soome suurmehi, samuti nagu mujal, isesuguste õnnelikkude ristluste tagajärjed on. Nii arwatawasti küll Snellman, kes, nagu teada, Pohjanmaalt pärit oli ja eneses wõib olla kahe tõu, wikingite ja Soome kolonistide jõutagawara näikse kuhjanud.

Kõige selle järele saame Lääne-Soome rahwaste kohta järgmised tõulised iseloomu omadused. Kõige päält kehalised. Soome-Ugri tõu kõige läänepoolsem haar kuulub põhjapooliste tõugude hulka nii hästi oma kehaliste tunnuste kui ka waimu omaduste poolest. Muidu wõiks ka Soome-Ugri tõugu sama kui Germaani tõugu metsatõuks kutsuda, kes teab, weelgi suuremas määras, sest et kogu eelnimetatud tõug wõrdlemisi hilistel aegadel ka elatusmoodu poolest metsastaja ja kalastaja, siis põliste metsade asunik on olnud, kuidas eespool esitatud. Kaswu poolest keskmine, 1660—1649 m. m., nii on Wene Karjalas (437) — 1642, (100) eestlast üle keskmise (1650—1699 m. m.), harwemini pika poole, ja nimelt siis, kui ristlusi wõidakse tõendada, awaldab see tõug ka selle poolest omaaegist lähedal seismist metsastajale tõule, mis harilikult lühikese ja wäikese poole on, nõtkete liigetega. Sest mets ei paku alati nagu põld loodetawat saaki, waid sunnib sagedasti oma asukat nälga nägema, ja, teiseks teeb metsastus omade raskuste ja waewadega inimese enam elastiliseks kui tüsedaks, enam nõtkeks ja käbedaks, kuna jälle põlluharimine oma kindlat laadi üksluisusega inimeses raskepärasust ja kohmakust, seda talupojale omast laadi edendab. Ja ühtlasi tõendab wõrdlemisi tüse kehaehitus, eriti Lääne-Soome sugu rahwaste juures, et Soome tõug juba aastatuhandid on pidanud ennast põlluharimise tüsedaks ja raskepäraseks tegewa töö alla painutama. Sest kogu keha olemise poolest ei wõi Lääne-Soome tõugu, nagu oleme näinud, saledaks wõi nõtkeks nimetada, pigemini küll selle wastaseks. Lääne-Soome sugu rahwad on

kõik enam tüseda wõitu, täieliste keha wormidega, kehakad ja raske kondikawaga. Walitsewad wormid on üleüldse ümmargusemad keha wormid, käed on tarbeks pikad ehk koguni pika poole, jalad selle asemel wäheselt arenud ja kõwerasäärised. Tawaline päaluu kuju on mesokefaalne, üleminekutega brahükefaalse ja dolihokefaalse poole, wiimane, iseäranis sääl, kus segu dolihokefaalse Germaani tõuga on sündinud. Ka on rannaäärsed soomlased nagu samuti eestlased randlased ja saarlased, pikalase ristluse tõttu skandinaawlastega, pikapoolne inimeste liik, lähene Lääne naabritele. Pikema tõugu kuulub samuti liiwlaste hõimkond, mis seda tähelepandawam on, et lõunaeestlased, liiwlastele geograafiliselt lähesed, ülepää wõrdlemisi lühikesed on. Nina laadi poolest on läänesoomlased keskmised, walitsewad üleüldse kikkninad, nõgusad ninad, ainult läänepooliste keskel esineb wõrdlemisi sagedasti kõrge- ja suureninalisi. Samuti kui nina on lõug keskmiselt tugew, nagu ka ots keskmiste ulatustega ja kumerusega on. Wäriwarjundused on heledad, walwaka poole, ehk küll mitte roosilised, nagu see Põhja-Germaani rahwaste juures esineb. Üleüldse näikse Soome tõule omane olewat mingi kerge, wähesepoolne walge jume; roosiline jume esineb nähtawasti germaanise gase rahwa seas ja tugewamini pigmenteeritud jälle sääl, kus segamisi põhjapoolse, arktilise tõuga wõib oletada. See, mis öeldud, käib näo naha, kee wärwi ehk jume kohta. Silmad on läänesoomlastel walwakamad, nagu ka Wene kroonikad kaugemid Soome sugu hõimkondi, nii sürjäänlasi, juba warakult walwaka wõi walgesilmsiks tshuudideks on nimetanud, seda neile tõu eraldawaks tunnuseks pidades. Kelme wärw on kas hall, mis reegli pärane ja tõuline näikse olewat — sinisid silmi esineb samuti ainult germaanise gasil mail — wõi see on kergete üleminekutega kollaka poole, nagu seda setukeste ja lõunaeestlaste seas õige sagedasti wõib näha. Kes teab ehk on wahest siingi oletataw mingi tumedama wõõra substraadi läbipaistmine. Tawalised ja tõulised on igatahes halli mitmesugused

warjundused. Selle kõrwal esineb pruunisidgi silma wariantisid mõne hõimkonna keskel, nii karjalaste, osalt wepsalaste, kuid ka liiwlaste seas, enam wõi vähem arwukalt. Kui see mitte Soome-Ugri tõu omapärane wariant tüüp ei ole, siis on see seletataw segamiste teel enam pigmenteeritud, enam tumeda tõuga; mis ajast ja kus, on raskem ütelda. Juuste tawaline karw on samuti walwakas kõigesuguste üleminekutega tuhku wõi kõrskollase, õlgkollaka poole. Juuksed on kogu Soome-Ugri tõu juures otsesed, kuid pehmed ja kerge kalduwusega laenelisuse poole. Laenelised ja ühes sellega esinewad kaharad juuksed on, nagu näikse, sagedad sääl, kus segamisi põhjagermaanlastega on olnud. Niisugused on üleüldiselt kehalised tunnused, mis Lääne-Soome tõule omased, ja seda muist eraldawad.

Waimsed karakterid on järgnewad. Neid jällegi nelja liiki lahutades, saame kõige päält tundelaadi, siis mõistuselaadi. Lääne-Soome tõug on mõistuse, mitte tunde tõug, see on, flegmaatilist temperamenti olles, ei walitse ta hingeilma nii kergesti sündiwad ja sama kergesti kaaluwad põnewad tundeliigutused, emotsioonid, waid mõtlik, pikalaselst töötaw, otsekui küdew, mõistusepoolne tundeelu. Loomu poolest on Lääne-Soome hõimud, nagu kogu Soome-Ugri tõug, suletud, kinnised, kelle mõtete laad hämar ja tume, selgete äärjoondeta, kes tunde liigutuste aegluste tõttu ennast raskesti awaldawad, weel raskemini end selgesti ja karwapäälselt oskawad wäljendada. Selle tõttu on see tõug enam filosooflik loomus kui kunstiline, kellele tarwe esitada, wäljendada, wäledasti kuju anda kõik oleks. Aina mõtte poolest sügaw, on see waimsus ühtlasi widew, müstiline, täis udulist fantastikat. Sellepärast ei ole läänesoomlastel, nii sama wähe kui neile tõu tunnuste poolest mitmeti lähestel germaanlastel, tugewasti lausunud wormi tunnet, see on, wälise kuju kindluse tunnet, sest et iga selgem worm tõule iseloomulist sisemist ebamäärasust, hämarapoolsust ei wastaks. Sellest tuleb, et soomlased metsatõuguna suured ooduse müstikud ja unistajad ja kõige hämarama kunsti,

muusika sõbrad on. Selles leiawad nad hingele wastawid ebamäärasusi, mitte aga kujutawates kunstides, mis selget wormikindlust nõuawad. Omast olekust tehakse woorus: iga tunde liigsus, mida slaawlaste wõi romaanlaste, wõi isegi germaanlaste juures, kõigiti enam nähtawale kantakse, peab läänesoomlane liialiseks, mittesündsaks. Ta on tagasihoidlik ja sellepärast enese olekus aristokraatlik liig lihtsa, awameelse slaawlase kõrwal, kes odaw ja kerglane wõib tunduda. Ta rõhub omad tundmused alla, just kui neist häbi tundes, ja wiimane omadus, häbelikkuse tunne, ongi Lääne-Soome hõimude seas õige arenud. Isegi sõna armastuse nimetamist peetakse ebasündsaks, kõnelemata, et suudluse kohta wäga iseloomulisi kujutawid wanusõnu leidub. Oma aegluse tõttu ei ole läänesoomlane samuti ettetükiw, waid rahulik, weniwuseni ja kannatlik äärmiseni. Ta oskab oodata, ei tunne kärsitust. Tõsine olles on talle wõõras kiitlemine nagu see tawaline Ida ja Lõuna naabrite, slaawlaste wõi lätlaste juures. Pikalase olemise tõttu on läänesoomlane kogu eneseawalduses raskepärane: ta ei ole liig sõna tarwitaja ja seepärast kõneleja ja tühjapalja lobiseja, ei oska ilusid sõnu teha nii kui tegusid, mis ta oma loomupärase sitkuse tõttu keskele ei jäta, waid läbi wiib. Sellepärast ei ole ta sugugi hää improwiseeriija, kerge ja pääliskaudne töötegiija, ei ole kunstnik, waid wisa ja soliidne töömees, kõige paremat ja loodetawat laadi. Mehelikku tõugu olles ei ole ta silmapilgu inimene ega tujude tagajaja — ta on enam järjekindla teo, tahtmise, ühe sõnaga, mõistuse inimene, kui meelega, silmapilkse wälgatuse mees, kerge ja waleda taipamisega ja sellest süttiwa toimepanekuga. Sellepärast ei ole ta just hää psühholoog, hingeelu tundja, waid põhjalik töötegiija ja tähelepaniija, kes kindlaid, asjalikka otsusi wõib teha, kuid aegamööda, ja seesugusid, mis kaugele kannawad. Läänesoomlane ei ole seega nii kutsutud intellektuaalne, see on kerge ja laheda silmapilkse mõistuse inimene, kes kõigest kohe ja kergesti aru saab, waid ta on enam asjade ja tegude inimene, tuimapoolne, nagu hari-

likult kõik põhjapoolsed tõud, kauase ja pikapääle mõjuwa tundelisusega, teatawal määral kunni ebatundlikkuseni.

Mis tahtelistesse tunnustesse puutub, siis on läänesoomlane wäljaarenud ja kestwa tahtmisega, kuigi see sagedasti enam passiivist laadi näikse olewat, flegmaatilise temperamendi tagajärjel. Ta ei ole tujude ja tahtmisteheldaw nagu kerge mõistusega inimesed, waid järjekindel ja taganemata omades ettewõtetes. Sellepärast on kõik Lääne-Soome sugu rahwad, enne kõike, karaktriga, iseloomuga, karaktri inimesed, mitte nii intellekti inimesed, kes otsuste tegemises sagedasti wõõrale teele wõiwad eksida. Sellest järgneb loodetawus, ustawus ja ausus, need põhjarahwastele nii omased hinge omadused, mida lõunapooliste tõugude juures asjata otsid, sest et sääl selle wastandid esinewad. See otsekohesus, mis põhjapoolse tõu juures walitseb, ei ole sama laadi kui sangwiinikute oma, kes kõigist omadest hädadest ja halbadest omadustest kõigele maailmale, oma kerklusega, teatrit teewad. See ei ole mitte kohtlane, ennast paljastaw, waid tagasihoidlik, ehtsa waimuaadlusega märgitud. Ta on otsekohene, sest et ta seda wõib olla ja tahab olla, mitte et ta ei saaks teisiti olla; sellepärast ei tarwitse ta juures warjamine ja waikida oskamine puududa, mida sangwiinilised Euroopa lõunapoolsemad tõud ei oska. Meelekindlus, mõistlikkus, enesewalitsus, emotsioonide aegluse tagajärjel, ei jäta sellepärast teda kunagi hädasse. Tarwitsemata julm ehk metsik olla, on ta wali ja püsiw, kindel, hoolimata, wõib hää olla, tarwitsemata kuri olla, nõrkuse pärast. Ta on suuremeelne ja suure hingega, sest et teda ta tahtmine, kindlus ja selge tumestumata mõtlemine kunagi silmapilguinimeseks ei lase saada ega meeletusi teha. Oma sügawa tahtmise pallastiga on ta meelekindel, kõige suurematesgi hädades, on külmawereline ja tarbekorral eneseohwerdaw. Oma tahtmise laadi poolest on ta kangelase omadustega, julge, hooplemata, wahwa, ilma kiitlemata, suuremeelne, kohuste tunde ja ülewa autundega. Ta on kõikide nende omaduste tõttu kutsutud walit-

sema, juhatuste eesotsäs seisma, mis wastutust, wäärtuse tunnet ja petmatumat omatunnet nõuawad.

Need on omadused, mis läänesoomlastel kõikide Põhja tõugu rahwastega, eriti germaanlastega ühised on ja mis neid nii ühiselt nagu ka muidu kehaliselt lähestikku asetab.

Tunde ja, enne kõike, mõistuse omadustest on tingitud need waimsuse omadused, mis tahtelistena esinewad ja mida wõidakse praktilisteks kutsuda, need on majanduslikud ja kombelised, kõlbulised. Praktiliste omaduste poolest on Lääne-Soome rahwad tüsedad.

Majanduslikult näikse kogu Soome tõug küll enam passiiwist laadi, ülepää enam intensiiwist kui ekstensiiwist laadi olewat, enam kokkuhoidlik kui riskeerija, liikuma panew, usaldaw. Üleüldse on kõik läänesoomlased tuttawad kokkuhoidlikkuse, hääde ökonoomiliste instinktide poolest. Nad oskawad säästa ja koguda, kuid mitte suurde wõtetega, waid pikkamisi, oma temperamendi kohaselt. Läänesoomlane on usin ja wäsimata töömees, kes rühmab järele andmata, ilma et tema siisgi, elawama mõistuseta nagu ta on, nii sagedasti oskaks häid silmapilkusid tarwitada. Tal ei puudu tublidust ja karwapäälsust ettewõtetes, kuid mis puudub, see on suurem liikuwus ja wäle meelegujutus kõigesuguste kombinatsioonide loomiseks, see on ärimehelik tabawus. Sellepärast ilmub Soome tõug alati ajaloos enam warade kogujana, mitte nii warade käimapanijana, nagu tatarlased, wõi isegi soomelaadilised slaawlased, suurwenelased, juutidest kõnelemata. Läänesoomlasel näikse puuduwat tarwilik taip wõimalusi silmapilkselt ekspluateerida. Omade omaduste poolest on ta majanduslikult, sest et talupoeg, peaaegu aadelimehe konserwatiiwse liikumatusega, wisa uusi wahendid kohe ja ootamata omandama. Mingi miinus algatuse, initsiatiwi waimu poolest takistab teda tarwilikku warmalt kätte saamast, ja see on seesugusena kahtlemata puudus. Aga kui meie tõug wisa on oskama wäledasti warandusi koguda, siis on ta nii sama wisa neid kaotama. Ta on kindla pidawusega ja wõib sel teel sagedasti kaugemalegi pääseda, kui mõni mõtle-

mata ühe päewa töötegija, kes waewast, mis iga töö küsib, ei oska lugu pidada. Juba wanasõnas, pea tehtud pilli palla, kaua tehtud kaunike, näeme seda töölaadi iseloomustatawat. Meie tõug on wisa edasi jõudma, kuid on ka wisa kinni pidama iga sammu, mis wõidetud. Töö wisadus näibgi kõigi Soome sugu rahwaste iseloomust põhjusjoonena läbi käwat.

Oma kehalise laadi poolest on Soome tõug hariliselt tugew ja tüse, puudutamata olgu missugustest iseäralistest tõu pahendawatest tõbedest. Seda võib iseäranis Lääne-Soome tõu kõige läänepoolsemate hõimude kohta lausuda. Eriti Soomes on tõuterwendaw sport, seegi hää tunnistus tõu eest hoolitsemise kohta, maad leidnud ja laiale lagunud.

Surewus on wõrdlemisi wäike, kuid ühtlasi ka sigiwus ei ole iseäranis suur, mis asi ülepää Soome-Ugri tõugu on ehk takistanud seda osa etendamast, mis tal suure sigiwusega muidu oleks olnud. Mõned wead, nii hammaste rike, on Soomemaal, maapinnaliste põhjuste tõttu, õige laialine. Pahem näikse olewat lugu idapooliste, üleüldse enam kehawade ja maha jäänud maakondade hõimudega, iseäranis Karjalas, mille hõim kergemini murenawat ja nõrgemat kehalist konstitutsiooni awaldab kui läänesoomlased wõi hāmelased, iseäranis wiimased, kogu omas tawalises wälises tūseduses ja eluwõimuses. Samuti ei näi lugu Keskk-Soome põhjapooliste osadega kuigi hää olewat. Eelnimetatud kohtades teeb tiisikus ja alkoholism oma laastamise tööd, mis kahtlemata seegi tõu nõrkust tõendab. Samuti ei ole eestlaste kehaline tugewus wāga puudutamata, suurt alkoholismi ja tiisikuse ja muude kõdunemismārkide rohkust silmas pidades. Lisaks tuleb wiimasel ajal juure isesugune üleüldine kehaline hellus, mis psūühika päāle ei wõi jätta mõju awaldamata. Paiguti on nii Soomes kui iseäranis Eestis waimuhaigete arw suur. Nagu Soomes Karjala nii on Eestis kõige enam degenereriw osa see, mis wenestusega läbi on imbunud, nimelt Setumaa, kus päāle wotka eetergi alkoholismi suurt mõju aitab edendada. Kogu füüsilisest wālimusest otsustades ongi setukesed tuge-

wasti degenererimise teel, mida ka ümber ei lükka nende suur sigiwus; see wõib seda otse kinnitada. Oma suure arwu jõumeeste järele otsustades peab eestlaste seas mingi ülewõrraline füüsilise arenemise ühekülgsus olema, mis teatawid degeneratsiooni sümptoome sisaldab. Üleüldse aga öeldakse, et eestlastel tugew muskulatuur on, mis oma kohta hää, wõi vähemast lohutaw tõendus kehalisest jõust wõiks olla. Merimeestena on soomlased ja eestlased kogu maailmas hääs kuulsuses; sama on tuttaw ka liiwlastest, kes samuti tugewa kondikawa ja muskulatuuriga on. Kuid teiselt poolt on warjukülgi, mis salgamata küllalt sagedasti esinewad, mis mitte üksi omased ei ole meile, waid soomlastele ja kes teab, ehk kogu Lääne-Soome tõule. Need on: ülearune flegma, nii eestlaste kui ka soomlaste seas, mis loiduseni wõib ulatada ja negatiivist poolt riiwata, see on loiduse kaudu laiskuseni küündida; teiseks meelekujutuse lõtwuste tagajärjel sündinud agaruse ja ettewõtlikkuse puudus, nagu see iseäranis uueaegses äri ja tööstuse elus küsimusesse wõib tulla. Tänapäev ei ole eestlased ega soomlasedgi sel alal silmapaistwid resultaatisid weel suutnud saawutada. Wahest ehk ongi weel liig wara midagi suuremat nõuda. Kõigiti näiwad ärilised kalduwused soomlastelt, nende suurema liikumatuse tõttu, weelgi enam puuduwat kui eestlastelt. Agaruse ja warmuse puudus tuleb halbusena esile selles, et sunnitud ollakse nii sagedastigi õige seesugusedgi juhtumised käest laskma, mis muidu enam ei kordu. Eelpool oleme näinud, kui palju see kogu Soome-Ugri tõule on maksma tulnud. Loiduse tagajärjel wõidakse ehk kogu Soome tõule sagedasti hoolimatust silmapilgust ja selle tähtsusest ette heita, täie õigusega. Edasi ei ole tunde wäleduse puudus lubanud Soome tõugu hädaohtude silmapilkudel kokku liituda ja ühise jõuga kõiki wahinguid tõrjuda. Päälegi, et see omadus kokku on sattunud ühistunde nõrkusega. Seepärast ei ole Soome tõug saanud wara riigilise korralduseni edeneda ja tiheneda. Indiividualistiline nagu kogu tõug ome kalduwuste poolest oli, ei tuntud

nii elawalt kokkuliitumise tarwet ja seega oli takistatud suuremate rühmade sündimine ja laialisemate ühiskondlikkude järjestuste tekkimine. See oli seda hädaohtlikum, kuna pääletulijad, kes Lõuna poolt rändasid, suuremas ühiskondlikus tihenemises olid olnud, ja lisaks hoopis wastakate instinktidega. Mõttekujutuse raskuse tõttu ei ole Soome tõug sagedasti suutnud kogu asjade hädaohulist käiki küllalt elawalt tunda ja tagasi tõrjuda, ja teatawa passiiviteediga, nagu kogu tõug oli, otsiti pääsu passiivistest abinõudest, eest siirdumistest, ka wahest ehk säääl, kus südi pääletungimine oleks asja otsustanud. Ühistunde ja ühiskondlikkude omaduste puuduse kõrwale ilmub ka väga eitawid nähtusi, kadedus, olgu hõimkondade, olgu üksikute külakondade, wõi perekondade, wõi üksikute isikute waele. See kadedus näikse üks üleüldine Lääne-Soome karaktri wiga, puudus olewat, seletataw ei tea missuguse haiglase psüühikaga. Paiguti, iseäranis eestlaste seas, wõib olla orjuse walikulise mõju ja soetuse tagajärjel, näikse ta otse epideemiaks saanud, mis meieaegistgi ühiskonda põhjadeni läbi on wetitanud ja mürgitanud. Kuid, nagu öeldud, ei ole soomlased kaugeltgi sellest wabad. Olgu see kust iganes, igatahes ei ole ta waimu suuruse, waid waimu wiletsuse projektsioon, mis tegudesse ja sõnadesse ulatab. Selle kõrwale ilmub teine iseäranis ehk eestiline karaktri wiga, samuti ehk orjuse paha waliku ja ühiskondliku pitsituse mõju: õelus ja weelgi enam silmapaistwas kujus, tigidus. Ja see esineb sügawasti ühenduses närwakusega ja kärsitusega, millest meie Eesti rahwa hing nii põdur näikse olewat. See on meil peaaegu kõigipaigune, pandeemiline tõbi, olgu maal, olgu linnas. Sagedasti näib, nagu oleks seda isegi tahetud wooruseks teha. Soomlased ei ole sellest karaktri laigust nii rüwetatud. Kahtlemata on see hingeline haigus suurelt osalt ühiskonnalist, sotsiaalset laadi, enne kõike.

Wiimased puudused, eitawad omadused, ühenduses meie tõu üleüldise aeglusega ja elawa osawõtmise wäiku-

sega takistawad nii palju ettewõtteid sündimast, wõi kui need käima saadud, wiivad need saatuslikult, paratamata nurja. Edasi wõiwad mõned karakteri hääd omadused negatiivisteks ümber lüüa, nii tahtmise wisadus, kui ta wäikeste ja tühiste asjadega seotud ja tema hargumist suuremajoone-line arusaamine ja kaugemale ulatawam mõistus ei hõlbuta. Siis wõib ta kergesti nii kutsutud jonniks käändida, mis meil lausa haiglaselt suurena kadeduse, õeluse kõrwal ilmub. Soomlaste seas ei ole talle, selle rahwalikule tõwele, lahemate olude ja tingimuste tõttu, nii häid arenemise wõimalusi antud kui just meil, kus, ühiseluliste oludega, kiusule teisiti teha kui pidi wõi kohus oli teha kõige suuremad hingeelulised alused olid antud.

Elawa arusaamise puuduse tõttu walitseb üleüldiselt Lääne-Soome tõu keskel ka mingisugune wäiklus ja kõigesuguste eelarwamiste küllus. Oleks see weel tõsine põhjusmõttelik konserwatism, mida ta sagedasti küll ka wõib olla, siis wõiks sellega leppida. Kuid see ei tule süsteemist, waid tühistest üksikasjadest. Selle tõttu ei tehta küll üleüldse suuri rumalusi, meeletusi, kuid geniaalsedgi suurtööd jääwad tegemata, sest et need enam harukorralist jõu kuhjamist nõuawad. Sellepärast ei ole Soome tõug kunstnikuliselt geniaalne kui ainult neil üksikuil harukordadel, kui üksikute loowate isikute omadused kogu tõu waimsuse waatekohast otse haiglaselt suurendatud ja ülepää mingi wäljawõrsumise ilmeid awaldawad. Tagasihoidlikkus ja asjadest eemalhoidumine wõib sagedasti hoolimatuseks wõi julguse puuduseksgi muutuda. Wõi see wõib olla pärit tahtjõu, see on, sisemise liikumise wetrude nõrkusest, mida iseäranis eestlaste seas sagedasti näikse esinewat. Sellest wõib wõrsuda apaatia, tahtmatus, tahtjõu eituse ehk selle lõpuliku passiwiteedini wiimine, ükskõikus, hooletus, nagu seda meie rahwa keskel kahjuks wähe ei leidu; ma ei ütle hoolimatust, sest et see juba aktiivist laadi on. Sellele järgneb nii kutsutud minnalaskmine, lohakus, see meie ühiskonnas õige laiaks paisunud

kaswaja, mille tõttu iga tõsise waliku ja selektsiooni häätegew mõju halwatakse, paraliseeritakse. Konstitutsioonilistest nõrkustest tulewad edasi järgmised õige silmapaistwad karakteri, wõi õigemini tunde wead: kerge haawatawus, üleliigne hellus ühes sagedasti ilmuwa lõhkuwa impulsiwiiteediga, mille tagajärjel tarwe sünnib teist haawata, wiga otsida, ainult halbu külgi näha ja häid püüda maha teha, see mida meil nirisemiseks nimetatakse; sellest ka õelus. Need omadused on meie seltskonna nii läbi mürgitanud, et meid sellest ainult kõige pigem ja kindel tahtmine wõib wälja päästa, wabastada. Ja see wõib üleüldise karakteri terwendamise kaudu sündida. Soomlaste seas ei ilmu eelnimetatud karakteri puudused nii wäljamünditutena, kuigi nad ka sääl just ei näi olewat olematumad. Hellikus, kerge haawatawus on kahtlemata kehalise konstitutsiooniga seletataw, sagedasti mitte üksi haigusega närwikawas. Närwiliseks muutudes wõib ta psüühiliselt külgehakkawaksgi saada. Kahtlemata on sellest rikkest pärit see haiglane willets krititsism, mida meil mõnel pool rahwuslikuks wooruseks on hakatud pidama. Mis meil sagedasti puudub, on awar arusaaja ja mõistlik häätähtlik arwustus, see terve ühiskonna kõige häätegewam omatunde awaldus, sest see kaswab ainult terwete, õnnelikkude, ja lisatagu, tugewate seas, ja häwitab wõi halwab ning pehmendab need isiklikud näaklused, mida igalpool muidu tuleb arwesse wõtta, kuid mida kusgil nii terawalt ja kogu rahwa terwet mõistust nii skandaliseeriwal kujul ei esine, kui meil. Seepärast oleks aeg, et mingisugune moraalne pahatunne selle wasta enam maad wõtaks, ja et sellest ei lastaks ennast mürgitada. Kahjuks ei näi wõiwat seda ainagi ühest osast meie seltskonda mitte ütelda, see näikse otse maiasgi olewat seesuguste juhtumiste wastu — asjaolu, mis tõendab, et rahwa psüühe küllalt terve ei ole, öeldagu muidu, mis tahetakse, ja et hingeline parandus meil õige wajaline on. Loodetawasti on need wead kõik enam vähem möödaminewad, teiselist laadi, mis seltskonna olude muutudes ja parema selektsiooni

tekkides kui see, mis praegu wähehaawalt meie tõuomadusi koormamast kahaneb. Me elame tõepoolest mingi laokiliolu ajal, nii kombeliselt, moraalselt, kui mitme teise asja pooldest ja seesugused ajad, nagu tawaline, on rikkad kõigesugusist üleminewist eitawatest nähtustest. Loodame, et need eelnimetatud karakterid meile tõupärased ei ole, wõi vähemast ei kipu selleks jääma.

IX. Eestlased.

Eestlaste asumise ala, mis tugewasti üle 42,000 ruutkilomeetri ulatab, käsitab kõigepäält Tallinnamaa, Liwimaa põhjapoolse osa, siis osa Pihkwa kubermangu, samuti osa Peeterburi kubermangu ühes Peeterburiga, kus wiimases suur kogu eestlasi asub. Silmapaistwid asundusaari leidub lätlaste alal: Walgas, Wolmaris, Aloliinas ja, enne kõike, Riias, kus eestlasi üle 25 tuhande loetakse; ka leidub eestlasi wäike saar Witebski kubermangus, kuhu neid warastel aegadel on asutatud. Tähtsuseta ei ole ka asundused wäljaspool Läänemere maade piirisid laiali mööda Wenemaad, wõi Uues Maailmas, Ameerikas.

Mis eestlaste arwu puutub, siis on igasuguse korrapärase statistilise materjali puudusel wõimatu nüüdise eestlaste arwu kohta midagi kindlat ütelda. Wiimati, õigegi wähe teaduslikult toimetatud lugemiste waral, oleks eestlasi Wene riigi piirides 1,150,000 asunud, arw, mis siiski palju vähem on kui tõeline arw, sest et hulk eestlasi wäga mitmesugustel põhjustel ei ole ühes loetud.

Eestlaste kodu asetseb 40° ja 45° Lääne pikkuse ja 57° 5' ja 60° 5' Põhja laiuse wahel, geograafiliselt wõrdlemisi hästi eraldatud maas. Ida pool lahutab eestlaste maad Ida-Euroopa lagendikust Narwa jõgi ja Peipsi järw selle taga olewate wähe asunud soopäraste ümbrustega, Põhja pool on Soome laht, mis eestlasi lähestest hõimlastest soomlastest eraldab, Lääne pool Läänemeri, mis kõigil aegadel läbikäimist läänepooliste Skandinaawia maadega on

hõlbutanud ja ainult Lõuna pool on meie maa ilma kindla loodusliku geograafilise piirita, vastu lätlaste asumise alasi ja osalt wenelastegi omi Pihkwa kubermangu poolt. Kahtlemata on see looduslik eraldus omane olnud looma ja alale hoidma meie maal isesugust omapärasust kultuuralist ja ajaloolist erilaadilisust, nii sama kui antropoloogilist omapärasust ja puudutamast, muidu arwurikkamate naabrite poolt. Sest kunni hiliste aegade ni, vastu XVIII aastasada ei ole eestlastel olnud suuremat kokkupuutumise pinda idapooliste wenelastega kui ainult Pihkwa kubermangus setukeste kaudu, kellesse see kokkupuutumine ka kõige sügawamini on jäänud tunduma. Wõiks koguni ütelda, et kokkupuutumine läänepooliste naabritega, rootslastega, palju sügawamini kogu meie maa minewikku ja rahwa olemusse, selle antropoloogilisse kokkuseadi on mõjunud kui kokkupuutumine idapooliste slaawlastega, kuna meri, mererand ja saarestik eelmisele mõjule alati nagu mingi loomulikuks wahendajaks on olnud. Ainult vastu Lõunat, kus looduslikku piiri ei leidu, näikse laialisema kokkupuutumise pind Läti tõuga oletataw. Kuid siingi, juba ajalooliste aegade algades, on segamiste wõimalust see asjaolu suuresti takistamas olnud, et, nii kaua kui ajaloos tagasi minnakse, mõlemid rahwaid ja tõugusid lausa ilmuw waenulikkus, wõiks öelda, koguni tõuwiha, on lahutanud. Kuida lood selles Soome-Ugri tõu Baltimaale asetumise aegu on olnud, selle kohta wõib üksnes enam wähem tõenäitlikka arwelusi lausuda.

Õige küsitaw on seegi, kui suures määras sakslaste asetumine mingi wõitja seisusena, kastina, eestlaste ja liiwlaste sekka, XII ja XIII aastasajast pääle, on pidanud wõinud antropoloogiliselt Soome-Ugri tõu omaduste pääle mõjuda. Ka kui oletaks, et sel asjaolul, et sakslased laiali kogu rahwa keskel asunud on, iseenesest mingisugune tõugu teisendaw tähendus oleks wõinud olla, peab siisgi tagasi tõrjuma kõik suurema kandwusega oletused, kõik need arwamised, mis põhjalikka muutusi ja tõupahenemisi ole-

tawad. Need on liialdatud kui mitte puhtasti wäärad. Selle kaudu tulnud wõõras weri on wõinud wõrdlemisi sporaadiliselt esialgse tõu omadusi moonutada, ja seegi moonutus, ainult ajuti wõimalik, on pidanud ajajooksul tõu enese poolt sündiwa puhastuse kaudu häwitatama ja wälja lahutatama, kui see assimileeritaw ja ühte liidetaw ei ole olnud.

Nii sama ebalewale seisukohale peame ka asetuma nende oletuste kohta, mis sõjawäeliste allaheitmiste wõi majalemiste, kortris olude arwele pannakse.

Sellega ei ole sugugi öeldud, nagu ei oleks eelpool puudutatud juhtumised wõinud paiguti õige tunduwidgi teisendusi aegu saada ja algupärast tõu laadi siin sääl rikkuda. Seda on wõinud tõepoolest sündida. Aga mis kindel, on see, et sarnased moonutused ikkagi liiga wäikesed ja lisaks sporaadilised ja ajutised on olnud, et kogu tõu sisemist olemust ja ehtsust puudutada. Sest iga tõug püüab alati end uuesti puhtasse kujusse restitueerida, nii kaua kui mingi tõul üleüldse elujõudu on ja nii kaua kui täielist were kaost, laokileminekut ei ole sündinud.

See looduslikult hästi piiratud geograafiline ala, kus eestlased, arwata ligi 1½ aastatuhat, vähemast, on asunud, ei ole oma loomu poolest palju lahkuminekuid awaldaw, ega samuti üleüldse wäga silmapaistew omade iseäralduste poolest. Põhjapoolne osa eestlaste asumisala on kiwisem ja ühtlasi soisem, mis tingib maapinna kehwapoolsuse ja muistise metsarikkuse. See osa on ka Soome lahe tõttu samuti mereäärsem, mis teda siis silmapaistwalt lõunapoolsest osast lahutab ja mitte ilma mõjuta ei näi jäänud antropoloogiliste, inimeselooliste olukordade kohta. Selle põhjapoolse osana, jatkuna laadi poolest esineb ka meie saarestik nelja suurema saarega, — nende hulgas Saaremaa Muhumaaga ja Hiiumaa Wormsiga, mis kultuuriliselt ja mitme muu asja poolest eraldi seisawad. Ja nii on lugu ka antropoloogiliselt. Lõunapoolne osa eestlaste asumiseala wastu lätlaste elupaiku erineb tuntuwasti põhjapoolsest. See

on enamasti künkalisem, liiwaleetesem, nagu see iseloom kogu Liiwimaale omane, üleüldse wõttes, palju wiljakam, ja paksum, lopsakam kui kiwi- ja rabarikas põhjapoolne osa. Põhjapoolsest osast lahutab seda looduslik piir, Pärnu jõe, Wõrtsjärwe, Emajõe joon, mille tähtsus eelajaloolistel aegadel kahtlemata õige tähtis on pidanud olema. See liin toob iseloomulise jaotuse kogu Eestisse nii hästi looduslikult, kui majanduslikult ja sellega näikse kaasas käiawat antropoloogiline olukord, mis kokku langeb ka keelelisega.

Mis eestlaste wäliste tõu tunnuste kohta, siis on eestlaste tõulised tunnismärgid üleüldse wäga sugulased soomlaste omadega ja eraldawad eestlast kergesti nii slaawlasest kui germaanlasest; wiimasest siiski mitte nii järsult. Isegi lahutamine lätlasest, ehk küll juba teatawate raskustega, ei ole wõimatu teha. Ülepää peetakse eestlastele nagu soomlastelegi tunnismärgiliseks walwakas-sinakaid heledaid silmi ja walwakat juuste ja ihu karwa. Walwakust on selleni määrani tõupäraseks peetud, et kõiki tumedamini pigmenteerituid on tahetud wõdrawerelisteks lugeda. Ja kahtlemata peabgi eestlasi walwakaks Põhja tõuks lugema, nagu me eespool seda soomlaste ja samuti Soome-Ugri tõu enamuse kohta oleme wõinud näha. Kõikidel aegadel on soomlasi ja sellega ka eestlasi eriti walwakaks tõuks peetud, mille tõttu on hakatud ütlemä: walwakas nagu soomlane. Kuid need tundemärgid, mis üleüldse eestlastele läinud aastasadadel on tahetud Balti Saksa kirjanduses iseloomulikumaks teha, nagu lühike tugew kasw, karged punakad lina karwa juuksed, kitsas ots, teraw nina, wäikesed sügawad silmad ja näo neljanurgelisepoolne kuju, wõi samuti nurgelised silmaõõnsused, kitsad silmalaud, päärmiste lõualuude ja sarnade wäljenemine on täiesti ühekülgsest nähtud ja wäärasti üleüldistatud.

Kahetsetawasti ei leidu eestlaste kohta kaugelgi nii täielist ainestikku, kui seda soomlaste kohta, wähemast mõne asja poolest, on wõidud saada, mis mitu esimese tähtsusega asja enam arwamise kui kindlaks tehtud tõenduse warale jätab.

Mis pää mahutuse kohta, siis ei awalda eestlaste nagu suure osa muudegi Soome sugu rahwaste oma mingisugust lahkuminekut üleüldisest Indo-Euroopa tõu pää mahutuse suurusest, ja selle järele arwatakse üleüldse waimulist arenemist. Nii on 54 mõõdetud meespääluu hulgas 18: 1400—1500 ccm suured olnud, 9: kunni 1700, siis tunduwasti üle keskmise määra, mis walge tõu kohta 1422 ccm arwatakse; ühegi sisaldus ei olnud siis vähem 1150 ccm, mis kogu inimesesoo pää mahutuse keskmäära teeb. Ka naiste pää mahutus ei saadud eestlaste kohta milgi tingimusel vähem kui wastaw Indo-Germaani tõu keskmine mõõt. See kõikus 1200 ja 1400 wahel, kuna meeste pää mahutus 1450—1500 oli. Ümberwõtte poolest on eestlaste pää suurus läbistikku väga sarnaseks osutunud selle keskmise mõõduga, mis soomlaste ja Soome-Ugri rahwaste kohta üleüldse on saadud. Nii saadi horitsontaalne, wesi-loodiline pää ümberwõte 520 mm. Samuti on ortokefaalse, hüpsikefalia poole kalduwa pääluu kõrgus sama soomlaste ja liiwlaste omaga. Ja üsna wastawad on ka näoluu üksikute osade suhted, wahekorrad: suurde nurgeliste silmaaukude kaju, pikergune kukla suurawandus ja muud osad.

Nagu mahutuse poolest mingi keskmine suurus näikse eestlaste juures walitsewat, nõnda ka pääluu kaju poolest, mille pikkuselaiuse indeks oli 78 kooljate juures ja 79 elawate juures, siis tugewa kalduwusega brahükefaalsuse poole. Huwitaw, et eestlased selle poolest õige lähesed on liiwlastele, omale kõige lähemale hõimule, kelle näoilmed ka muidu silmapaistwalt sarnasust awaldawad ja ühtlasi tunduwasti eranewad nii mordwalastest, nagu ka laplastest, kes kummadgi suures määras ümmarapäised, ja woguulidest ning ostjakkidest, kes wäljalausutud dolihokefaalid. Nii eestlased kui liiwlaste erinewad selle poolest silmapaistwalt soomlastest Soomemaal, kes vähem ümmarguse pääga on. Wõimalik siiski, et sattumisi just eestlaste seast pääasjalikult sisemaalasi ja lõunapoolsid mõõtmisele on tulnud, mitte aga rannapoolsid ja üleüldse põhja- ja läänepoolsid

eestlasi, kelle seas nähtawasti dolihokefaalsus nii sama laialine näikse olewat kui wastawates Soome läänepoolistes maakondades. Wähese materjali pärast ei wõi siis kindlasti ütelda, kas eestlane enam dolihokefaalsuse poole kaldub wõi brahükefaalsuse poole. Mis kindel, on see, et eestlasi ka lihtsasti mesokefaalseks, keskpäiseks ei saa lugeda, nagu sagedasti tehakse. Seda on õige ilmselt tõendanud mõõtmised, mis nekrutitega ette wõeti. Weinbergi arwamise järele, kellelt suuremalt jaolt needgi eestlaste kohta käiwad teated saadud, loeb eestlasi küll kaunis lühikepäisusele lähesteks, mille poole nad üleüldse, mesokefaalsed olles, kalduda. Aga nagu eelpool lausutud, ei wõi seegi küllalt kindel olla, mõõtmiste ala ja paika silmas pidades, mis kahtlemata Tartu, siis sisemaa ja wõrdlemisi üks vähem tõu puhtuse poolest puudutamata maakondadest on. Laiuse kõrguse suhte ehk wahekorra poolest, pääluu kuju poolest palju tähendawa norma occipitalise seises on eestlane kõige pigemini ortokefaalne, püstipäine. Sagedasti esineb isegi hüpsikefaalsust, kõrgepäisust, harwa naiste seas, kelle madalpäised kujud sagedad on, sugupoolse eristumise tunnismerkina. Tagant waadates awaldab eestlase pääluu mingi wastawa kõrgele ülenewa wiisnurga kuju, mille küljes wasakul ja paremal poolel meelekohaluud külgede poole ulatawad. Ka karakteriseerib sagedasti eestlase pääluid mingi tugewa wälise kuklataguse wälja ulatuse suurus. Nagu kukla wäljaulatused ja muude musklite asetuspaigad tagapää kohal tugewasti arenud, nii on ka lugu nisajatkumustega, mis iseäranis meeste juures tähendawa suuruseni on arenud.

Mis näo ja näoilmete kohta jääb ütelda, siis awaldab üleüldise nähtuse kohta tähtsat mõju kõige päält näo kondikawa kogu. On salgamata, et soomlastel mongoolastega ühine on tugew põsenukkide, sarnade ehk põseluude arenemine, millega ühes külgmine lõua pind end tugewasti wälja küünitab ja näole eestlaste juures tuttawa laiapõsekuse annab. See esineb õige sagedasti. Sarnadega kõwerduwad ühtlasi tunduwa määranis nende najale tugewad ikke-

kaared palju enam väljaspoole kui muil tõugudel, ja see iseäraldus teeb näo eriliseks nii eestpoolt kui ülevalt waadatuna ja esineb iseäranis meeste seas. Ka muidu peab ütleva, et üleüldised mõõdu suhted näoluu ehituses tugevasti aitavad mõjutada neid ilmeid, mida Soome näotüüpuseks on hakatud kutsuma. Nii awaldab põiki tehtud põseluuline läbimõõt, näo kõrguse, pikkusega võrrelduna, õige suuri ulatusi; seda iseäranis naise juures. Samast laiuusest hoolimata on nii kutsutud näoliin, see on otsejoone-line wahe ninaotsalisest õmmelusest kunni alumise lõuani, eestlase päaluu juures palju lühem kui eht mongoolaste päalude juures. Näoluu näib nii moodi lühike ja lai, facial-index — näoindeks on 90 paigus. Sagedasti kujutatakse eestlasi siiski pikerguse näoga, harwemini ümmariku näoga, kuid seda füsiognomaatilises mõttes, mitte anatoomilises; ja esimeses juhtumises mõjub kaasa otsa kuju, juuksekaswu piir ja palju muud, mis päaluu piirkonda tulewad arwata. Pikerguste näojoonde arenemine on raskeks tehtud eestpoolt mõlemale küljele wäljenewa alumise lõua nurgaga, mille wahe läbistikku 11 cm teeb, mis näo pikkuse kohta küllalt tähtis suurus on. Üleüldse näib eestlaste näolaius luukawade juures wähem, elawate päade juures suurem kui kogu näo pikkus ehk näoliin tawalisesti esitatakse. Katsed, mis selleks on ette wõetud, et eestlaste ja muude Soome sugu rahwaste nagu ka Mongooli tõu päid isekeskis ulatussuuruste poolest võrrelda, ei ole midagi kindlat annud; seda isegi siis mitte, kui analoogiaid eestlaste ja liiwlaste wahel on otsitud. Asi, mis selle poolest aga kindlaks tehtud, on, et wähematgi sarnasust ei ole Soome tõu ja Mongooli tõu päaluu osade ja nende wahete wahel. Asjaolud, mis pääasjalikult eestlaste ja Soome sugu rahwaste tegumoodu iseloomustawad, on: keskmise näo osa suur laius, iseäranis põseluude, sasude, sarnade tugew arenemine nende muidu külgede poole juhitud tagumiste osade kõwerdumisega samal ajal ette poole, pääle selle üleüldine näo pikkusulatuse wäikus, see on, otseliinilise wahemaa

wäikus ninaotsalise õmbluse ja alumise lõualuu wahel, ja lõpuks teine teisest kaugel olewate alumiste lõualuude nurga tugew arenemine ja küljepoolne wäljenemine, mis laiuslähimõõtu tugewasti suurendab. Iseloomulikuks kogu näole on samuti silmaaukude isesugusus; need on madalad, tugewa kaldumisega wäikesilmsuse poole, eriti awarad, terawate nurkadega ja wiltu wälja- ja allapoole juhitud suurtelgedega. Ka sagedasti on silmaaukude waheline laius õige suur, kuna ninaluu muidu iseäralist lahkuminekut ei awalda. Nina poolst on wõidud ainult teatawat nasoni süwenemist ja tunduwat ninaluu alumise osa wäardumist ettepoole konstateerida. Pääle selle on wõidud tähele panna igeme koobaste prognatismi, ka kääride laadiliselt asetumine hammaste juures on tawaline ja arwatawasti tüüpiline Soome tõu omadus. Ja see, wõib olla, mõjutab ka osalt erilise Soome tegumoodu sündimise.

Nagu soomlased, eestlaste kõige lähesemad hõimlased, nii on ka eestlased Põhja tõuguna kergesti pigmenteeritud walwakate juuste warjundustega ja heledate silmadega. Siisgi on tähelepanek tehtud, et tumedam pigment juustes sagedam on kui silma kelmes. Haruldastena esinewad sinised silmad, soomlaste seas wõrdlemisi tawalised; wäljawõtte teewad rannapoolsed ja saared, kus skandinaawilist sübstraati. Juuste karwa poolst on tawalised walwakad üleminekud: linalakk, tuhkurwalwakas, õlgwalwakas, kollakaswalwakas kunni ruugeni, millest wiimasest siisgi tugew tumedamini pigmenteeritud laik läbi käib, pruunini ja isegi tumepruunini; wiimased ühenduses heledama wõi tumedama silmawärwi kelmega. Õige haruldased on punased juuksed, mis kõige sagedamini segaweresust tõendawad. Selle asemel esineb siin ja sääil silmi rohekate üleminekutega. Muidu aga on eelwalitsewad nähtused linalakalised wõi õlgwalwakad juuksed helehallide silmadega, iseäranis koolieas, kuna küpsuse aegu tumedamid warjundusi wõib ilmuda. Nekrutite seas, kes mõõtmisele tulnud, ei olnud tumedajuukselised ja tumedasilmsed sugugi haruldased.

Kuid siin peab jällegi juure lisama, et see kõik õige on, nähtawasti, üksi selle maakonna kohta, kus mõõtmised ette wõetud, arwatawasti Tartu maakonna kohta, ega luba järeldusi teha, millel kaugem ulatus oleks. Ja mis asjus Tartu ümbrus küll muist maakondadest erineb, sellest oleme eespool kõnelnud.

Mis näojumesse puutub, siis näikse lõunaestlased üleüldse enam kollakapoolse jumega olewat, põhjapoolsed, eriti randlased ja saarlased, enam walge ja ühtlasi roosaka jumega.

Kaswu poolest on eestlased, wastu endist üleüldist arwamist, mida mööda eestlased keskmist suurust oleksid olnud, üleüldiselt wõetud ennemini pikad, kuna pikakaswulised kõigist muist arwuliselt üle on. Pikakaswulisi, üle 170 cm, on üle poole kogu rahwa arwust, iseäranis põhjapoolsis osades ja ranna pool. Et kaswu suurus wastu Lõunat, ja üleüldse Lõuna-Ida wäheneb, on tähele pandud.

Suguliste lahkuminekute poolest olgu tähendatud, et 64 Eesti naist, keda Weinbergi poolt mõõdetud, enamuses alla 1600 mm on olnud ja keskmine arw järelolewa 135 kohta on sedamööda 1542 mm saadud, ja nii moodi oleks Eesti naine keskmist kaswu.

Kuna eestlane nõnda, üleüldiselt wõttes, wõrdlemisi pikakaswuline on, ei tule siisgi see pikaswulisus panna sugugi alumiste liigete suure arenemise, waid just pääasjalikult keha ja ülemise osa, pää suuruse arwesse. Alumised osad, jalad, ongi, eestlaste tõulist iseäraldust awaldades, wõrdlemisi mõõdukalt arenud. Ka käte arenemine on samuti pigemini mõõdukas. Süle mõõt, 108 pCt keha kõrgusest, on küll suurem kui mitme muu Euroopa tõu oma, kuid see ei tule mitte käsiwarte pikkusest nii kui just õlgade laiusest. Üleüldse on eestlastele omased wõrdlemisi wäikesed jalad ja käed, iseäranis naiste juures, tööteost hoolimata, ja ekstremitetide wäikus tulebgi üheks Eesti tõu iseäralduseks pidada. Ka on wõrdlemisi suur naba kõrgus,

61 pCt kehakõrgust maapinnast, eestlastele iseloomuline; muude Euroopa rahwaste seas ei saa see üle 60 pCt, ja suur hulk Soome sugu rahwaid ei ulata sellegi määrani.

Rinna ümberwõtte suhe, wahekord keha suuruse kohta, on keskelt läbi 52 pCt. See on, eestlaste keha ei ole üksi arenud keha pikkuse poolest, waid keha üleüldine aremine on tugew neis kohtes, mis elulisi orgaanisi sisaldawad. Ka on ahtarinnaliste protsendi määr 50-lise witaalindeksiga tunduwesti vähem kui muude Läänemere rahwaste oma. Muidu on aga eestlastele ikkagi omane mingisugune rinna lamedus, laugus, nagu üliõp. H. Niggoli mõõtmised seda on esialgu tõendanud.

Üleüldiselt kokkuwõttes on kehalised suhted eestlaste kohta wõrdlemisi õige edulised. Ja seda tõstab ka eestlaste niudeõõnsuse õige isesugune omadus, mis tõuline iseäraldus on ja mingi juhtmõodu annab Eesti tõu eluwõimsuse kohta. See omadus on enne kõike niuete haruldases wäheses horitsontaalses kallakuses. Kuna see kallakus Germaani tõu juures 55⁰ on, ei ole ta eestlaste juures ülepää üle 33⁰. Seda peetakse üleüldse antropoloogiliselt wäga iseloomuliseks, päälegi et see suuresti sünnitust hõlbutab. Mis iseäranis tähelepanaw, on see, et see iseäraldus osalt ka soomlaste seas teispool lahte esineb. Ja teiselt poolt määrab see tunduwesti Eesti naiste kehaseise, mida iseloomustab tuharate wähenene tahapoole kaldumine. Pääle selle on eestlaste niuetele weel üleüldse iseloomuline suur läbimõõt, mis sünnituse juures wäga tähtsat osa mängib, seda hõlbutades ja kergeks tehes. Kitsaniudelisi esineb wäga harwa. Huwitaw on see, et kuna muidu eestlaste juures kõik muud suhted suuremad on kui näituseks sakslaste juures, on põiklääbimõõt sakslaste juures ometi suurem ja see teeb, et üleüldine niuete kuju eestlaste juures enam ringitaoline on, kuna see sakslasel põikümmargusena esineb. Ühe sõnaga, eestlase niuete osad on tugewasti arenud, pääle põikmõõdu; ja sedamööda on eestlastele tõuliselt ka häid tunnustusi antud.

Kokkuwõttes antakse eestlase kohta järgmine karakteristika: suure kaswuga, laiarinnaline ja laiaõlaline, ühtlaselt arenud kehaga, mõõdukate ülemiste ja alumiste liigetega, suure süle-ulatusega, mis tingitud õlgade laiupest; käed ja jalad on wäikesed ja niuded hästi ehitatud; harwa raswamineku poole kalduw, selle asemel muskuline ja tugewa kondikawaga; walwakas, põhjatõuline tüüp, walwakate silmadega halli ja sinihalli poole, walwakate juustega, mis sagedamini tumedaid üleminekuid awaldawad, mis nähtawasti teiselise tähtsusega, wõi segamiste kaudu saadud; pääkuju poolest kaunis lähene üleüldiselt brahükefaalsusele ja mahutuse poolest kindlasti üle keskmise, eriti nooresoo ja naiste keskel, tugewasti wäljenewate otsa kuhmudega ja õigehambulise päälaeõmmelusega ja sagedasti alale jääwa otsaõmmelusega, sageda harja esinemisega, piki kogu wõi osa noolõmmelust, pikerguse kukla awandusega, pikerguse wõi ümmariku wertikaalnõormiga ja wiienurgelise kuklanõormiga — need on tunnused, mis eestlase pääwormi iseloomustawad. Näo üleüldise moodu kohta on mõjuwad tugewasti arenud sarnad ja alumise lõua nurga laiupestsuurus, tugewasti wäljenewa koonuga, lõualuude kõrwale ulatusega ja ikkekaarega. Nina on keskmist suurust, leptoriin, wäga sagedasti otsaga ülespoole, nii kutsutud kikknina, mille luuosad pikka kitsast kaju osutawad, peaaegu kolmenurgeliste fossae piriformestega. Mis silma kohta, siis on lauged enamasti horitsontaalsed, wesiloodilised, silmaaugud pääluis neljanurgelised ja awarad, mis tugewasti eestlase silma wähesepoolsust esile tõstab.

Mis naistesse puutub, siis on Eesti naised keha poolest tugewad ja turwad, kaswu poolest pikad ja ülepäätäis jõudu ja terwist. Näokuju on nagu meestegi juures ümmarik, pikergune, iseloomustatud, pääle selle, mitte just wäikese suuga, mis ühtluse mõju wähe eksitab.

Hambad, millele, tõu terwise mõttes, muil mail, nii suur tähtsus on antud, on eestlaste juures terwed ja tugewad. Palju wähem lopsakad ja eluwõimulised on juuksed,

mis harwa tihedatena ja pikkadena esinewad; mis osalt sellestgi tuleb, et nende eest palju ei hoolitseta. Ka naiste juures on muskulatuur hästi arenud, käed silmapaistwalt wäikesed. Rinnad ja iseäranis puusad kipuwad sagedasti ülilmääraselt, koguni määratumani suureks paisuma. Selle wastu on isteluu waewalt silmapaistew, niuete õõnsuse kallakus õige wähene.

Pääle selle karakteriseerib Eesti naist üleüldine nahaluse raswakudestiku kasinus ja tugewus musklite arenemise niuete ümbruses. Niuete laadist on tingitud ristluude ümbruse järsk siht ja samuti tagumisülemiste sooleлуу otsikute kasin ülenemine ja kõwerdumise puudus niude ja ristлуу lülikus. Eesti naise luupekse ei ole äärjoonde poolest, peab ütlemä, iseäranis ilus, ja kõrgele ulatawad sääremarjad on õige arenud. Jume poolest on Eesti naine waldawas enamuses walwakast tüüpust, tumedamad on wäljawöttelised, ja siis esineb sügawam pigmentatsioon palju enamini juustes kui silma wikerkaarekelmes. Kaunis silmapaistwalt wäljaarenud on eestlaste seas teiselise tähtsusega sugupoolde erilised omadused, arwatawasti palju suuremas määras kui see soomlaste seas teispool lahte, ka kui peab mööndma, et see sugupoolne erinewus nii suur einäi olewat kui mõne lõunapoolsema tõu seas.

Kõiki Soome-Ugri rahwaid wõib pääindeksi poolest mesokefaalseks, wähemast subbrahükefaalseks lugeda, millest wäljawõtte teeksid, pääle woguulide ja ostjakkide, Ugri hõimude, mis dolihokefaalsed lühikese kaswuga — liiwlased, kes dolihokefaalid, pika kaswuga, samuti kõigeti rannapoolsed soomlased ja eestlased, kes liiwlastega selle poolest ühel astmel olewatena esinewad. Wiimaste seas, nii liiwlaste, rannasoomlaste kui ka rannaestlaste seas, on dolihokefaalid tugewasti üle. Muu kõrwal aga tõendab kogu iseäraldusi wälises nägimuses, muude seas lõualuude laiusmõõt, sagedasti eriti wäljenewad pääлуу ulatused, keha kasw, juuste ja silma wärwi laad, seda lähest sugulust, mis esite eest-

laste ja liiwlaste ja sedamaid eestlaste ja Soome soomlaste wahel walitseb.

Iseäranis tuleb see lähene weresugulus siis nähtawale, kui läbistikkused, keskmised mõõdud wõetakse, ja see on seda ümberlökkamatum, et antropoloogilist sarnasust muu sarnasus, nii kultuuri laadi ja keele poolest tunnistab. Muidu on aga liiwlased nähtawasti palju tumedamini pigmenteeritud kui eestlased, selle poolest karjalastele lähemal seistes, kuigi neid wiimastest ja kesksoomlastest suurem pikapäisus eraldab. Soomlane on eestlasest erinew oma suurema pää mahutusega, nagu liiwlane näolaadi poolest eestlasest palju kitsam näikse olewat. Ka keha suuruse poolest eranewad eestlased, ühiselt liiwlaste ja läänepooliste soomlastega, muist Lääne-Soome sugu rahwastest: nad on palju suuremad kui karjalased ja wepsalased, kõnelemata muist Soome-Ugri tõugu rahwastest, kes weelgi seda lühemad, eriti ostjakid, woguulid wõi laplased. Eestlast eraldab ja iseloomustab nii lähestest hõimlastest lääne-soomlastest kui kõigist soome-ugrilastest wõrdlemisi suur naba kõrgus.

Mis eestlase pääaju arenemise kohta on wõidud kindlaks teha — ja sellega on lahutamata ühendatud hinge- ja waimuomaduste üleüldine laad, siis on wõidud selle materjali abil, mis tänini kogutud, kinnitada, et närwikawa kesksorganide arenemine mingi keskmäärale lähest osutab. Aju keerud, omas järjes lähedalt tõu ja indiividualiteedi arenemisega kaasaskäiwad, pää üleüldist ehituse iseloomu wastates osutawad eestlaste sarnasust kõrgesti tsiwiliseeritud rahwastega, ja üleüldse ei olegi tänini korda läinud ajudes haruldasi iseäraldusi leida, weel vähem nähtusi, mis madalat arenemist tõendaksid. Pääaju pinnal taas, wastates keerdudele, mis seda rikkalikult peidawad, esineb õige palju teisen-dusi, ja need annawad asja arwata, et nende taga õige keerulised suhted, wahekorrad warjul on. Üleüldiselt wõttes wastab keerdude ja wagude siht eestlase päälüü kuju kohast, mis subbrahükefaalne, alalühike päine on; ühtlasi ilmuwad keerud hästi eraldatutena põiki jookswate närwi-

kiudude tihedusega. Siisgi leidub mõnesugusid iseäraldusi, nii keerdude wormis kui nende wahedes, wahekordades, kuid nende lahutamine ei ole weel wõimalikuks saanud. Muidu aga awaldawad eestlaste ajud oma kuju poolest kõikipidi arenemist, mis õige iseloomuline on; selle kohta ollakse wäljaspool kahtlemist. Asjaolu wõiwad walgustada arwud, mis ulatuste suuruse ja raskuse suhete kohta käiwad. Nõnda on 21 pääaju kohta saadud keskmäär 1401 gr. ja 8 naiste pääaju mõõtmist on keskmäära annud, mis 1293 gr. näitas, 1515 gr. maksimumiga ja 1170 gr. miinimumiga. Ja need tõeasjad kinnitawad ka omakorda seda, et eestlane tõuguna aju massi ja muude kesknärwikawaliste alade arenemise poolest tunduwesti muude Euroopa kontinendi tõugude omast maha ei jää. Kõik see tõendab, et eestlased tõuguna nii kehaliselt, füüsiliselt kui waimselt nõnda sama edenemise wõimelised on kui muud walge tõu edustajad. Ja seda ongi eestlased wõinud näidata piki ajaloolist käiku muinasaegadest kõige uuemate aegadeni.

Mis nüüd eestlaste waimsusse puutub, siis on teated selle kohta weelgi puudulikumad kui kehaliste, füüsiliste tunnuste kohta. Wanemad teated ja tähelepanekud, pääasjalikult sakslaste tehtud, on, pääle selle, et nad pääliskaudsed ja puudulikud, lisaks ka weel erapoolikud, liig ühekülgselt nähtud, ja kõige sagedamini ebaõiglased, kui mitte waled ja ülekohtused. Ja eestlaste eneste poolt ei ole asi weel leidnud tähelepanekut, mis küllalt asjalik oleks olnud. Kõige silmapaistwam, kes eestlaste waimsuse uurimisega tegemist teinud, on kuulus Ernst v. Baer, kes, nagu kuulukse, ise sünnipärane eestlane olnud. Ta peab eestlasele iseloomulikuks rahulikku flegmaatilist, külmawerelist temperamenti, tundelaadi, mis harwa melankoolsena, nukrameelsena esineb; seega loomust, mis kergesti tundelisuse walda ei lange ega ole kergesti disponeeritud haigustele. Paiguti, nii iseäranis põhjapoolistes osades, olla eestlane liikuwam ja seltslikum kui Kesk-Liwimaal.

On loomulik, et meie tõu omadused, pääle selle, et nad põhjapoolse tõu omadused on, ühtlasi Põhja talupoja omadused on, hääd ja pahad, kuidas talupoeg ise. See maksab nii hästi soomlaste kui ehk weelgi suuremas määras eestlaste kohta, kelle väljaspool talupoja seisust olemist waewalt üle 50 aasta wõib lugeda. Suurt osa Lääne-Soome tõule omaseks loetud omadusi wõib kergesti igale poole talupoja seisusele iseäralisteks tunnusteks lugeda, olgu positiivsiks wõi negatiivsiks. Nii on kadedus sel kujul, kui ta meil esineb, talupoja seisuse kultuuri eriline taim. Mis poolest see talupoegsus meie rahwale ja soomlastelegi paha, on see, et meil, tahes ehk tahtmata, seda mööda, mida enam, linnade eestlaste kätte minekuga, seisusid tekib, sellest, vähemast osa kaupa, välja satutakse. Sest see on paratamata, et me osalt linnalasteks muutume wõi muutumas oleme, mis siis ka hoopis teist sugu omadusi hakkab välja arendama, kui need, mis talupojale omased ja iseloomulised, sagedasti tarwilikud, wõi vähemast loomulikud on. Ja niisugused väljamurdumised on haiglaste palawikkudega ühendatud. Sünniwad nii kutsutud ühiskondlikud kriisid, mitte üksi majanduslikud, waid psüühilisedgi, mis kogu rahwa hinge wapustamata ei jäta. Sagedasti, suurde nurjaminekute ja pettumustega ilmudes, on nad kannatuste ja katsumiste, kõigiti aga rahulolematuse ajad. Et me niisuguses ajapunktis oleme, wõiwad mitmed meie tõu algomadused kinni warjatud olla ja enam pinnapoolsed negatiivistena silma paista.

Nüüd on loomulik, et talupoeg omas külarahus ja ühiskondlikus arenematuses vähem tarwet tunneb nobedaks mõtlemiseks ja arusaamiseks, käsitamiseks ja mõtte toimepanekuks, kui linnalane, kes ikka enam ja enam sunnitud on psüühiliselt nõtkemaks ja wäledamaks muutuma, kes tahtmata maalt kaasa toodud liikumatuse, loiduse ühes maalasele terwe konserwatismiga peab jätma, kui ta soowib, et suur wool linnas tast üle ei kaswaks wõi ta lihtsalt kõrwale ei pühiks. Sellest tuleb moraalne ja hingeline

murdumine, nii hästi tundelaadi kui waimulaadi poolest üleüldse. Häda, kui see käest antakse, mis wääriline ja uut tarwilikku ei suudeta omandada.

Siis saadakse merehädalise sarnaseks, keda ühiskondlik lainetus neelab.

Samuti ei ole maalasele üleüldse waja olnud suuremat organisatsiooni mõistmist awaldada. Otse selle wasta: need omadused, kui neid meil leidus, atrofeeriti orjuse ajal, kuna selle asemel, nagu igal iseseiswalt kaswawal puul liigoksad wõisid lokata kõigesuguste wäljawõrsumistega, pahkade ja kasudega. Sellest see, et meie linna seltskonnas, waewalt tekkinus, misgi asi libedasti ei lähe, waid et kõik jookseb läbisegi, tormab ühte ja murrab wõi murdub. Tarbetumat hõõrumise pinda on liig palju ja harjumist ühes sihis liikumiseks seda wähem. Sellest meie oskamatus kärmesti ennast organiseerida, see, et organisatsjoone liig palju sünnib ja need, mis sünniwad, sagedasti eluwõimulised ei ole. Tänini on püütud meil ehk liig palju organiseerida, kuid mis puudub, on need liikuma panewad ja koos hoidwad wedrud, mida ühe hüüuga esile ei manata — sellest meie üksi rühmi olek, sellest tarwe ja wajadus, isikulegi, sagedast naeruwäärilise tohedusega end eraldada. Sellest ühe sõnaga meie killustus, mis kuidagi ei taha kokku liituda, tõsiselt organiseeritud jõuks. Sellepärast samuti meie õnnetu tarwe nii palju kõnelda, kommisjoone asutada ja aega ainult kõnelemise ja jälle kõnelemise pääle wiita, ilma et mõtete lahkumineku ja arusaamiste wastakuse, wõi nähtawa ning tehtawa wastakuse tõttu, midagi kätte saadakse. Wõib olla, et see mingisugune tarwilik kooliraha seegi on, eeltöö, millest kellegi silmale nähtawat, kõige wähem käsitatawat kasu ei ole, kuid mis sellegipärast seda tarwilikum on. Sellepoolest näikse meie aeg weel ikka sama tähise alune olewat kui meie rahwa esimesed esinemiste ajad ärkamisel. Ka muud omadused, leppimatus, ebaseltskondlikkus, üleüldine hingeeluline arenematus, asjadesse ja oludesse mahtumatus, tüli himu, pahamõtlikkus

ühes sagedasti esinewa mõistmata kokkuhoidlikkusega, ihnusega, mis jõutagawara otstarbekohast tarwitamist wõib takistada ja majanduslikku edenemist kinni pidada. Seda üleüldisest usinusest, töökusest ja hoolsusest hoolimata, sest et need nii nõrgal alusel asetsewad. Wastakateks omadusteks end ümber lüües, iseäranis murrangu aegade sugupõlwes, wõib kõik pillamiseks minna. Tuleb kriis, nagu seda meil parajasti wõidakse näha, siis kaotatakse kergesti asjade õige hindamine, wäärtuse tunne ja majanduslik warisemine ei saa tulemata jääda.

Et talupoja omadused üleüldse linnalaste omadustele wastaolus on, siis ei ole need ajad kerged rahwale, mis enesele linnalaste, kodaniku — ja ikkagi juhtiwat, klassi soetab. Sest loomulikult jääb ometi kogu maa ja rahwa juhtiw osa ikka sinna, kus enam jõudu ja seega wõimu, nii waimulist kui majanduslikku, on koondunud, ja see wõib ainult linnas olla. Talupoja järetulijad, kelle psühholoogilised omadused üleüldse on saanud õige arendamata jääda, peawad sarnased päranduslikud wõimed, enne kõike, mitme wõrra suurendama. Teiseks, kuna läbikäimine suureneb, peawad ka rahwal peenemise wõimalused suuremad olema, et haritud linnalane wõiks sündida. Enne kõike, hingelised ja waimsed, kerge ja wäle käsituse wõime, kohastumise suurus, üleüldse, ikka enam ja enam elastilised omadused, mis tõus wäljaarendamata peituwad. Samuti saab nõutawaks wõimaluste ja seisukordade wäleda käsitamise wõime kõrwal silmapilkne toimepanek ühes ikka kaugemale arenewate järjestamise annetega. Üleüldse wõttes peawad wälja kujunema just need omadused, wõimed, mis maalaste keskel söõdis wõi igatahes algupärasest arenematuses on olnud ja kinni kaswanud, ilma et need misgi tarwitust, wõi kõigiti suurt tarwitust, oleksid leidnud.

Sellepärast wõiwad mitmed meile tõulistena näiwad omadused ainult sotsiaalse ühiskondliku ümbruse saadused olla ja mõned teised, just tõupärased, mis isesuguste ajalooliste olude tõttu ei ole saanud edeneda, warjatuks jääda,

olgugi, et nad mitte wähem tähtsad, ja wähem olulised ei tarwitse olla rahwa ühiskondlikus arenemisekäigus.

Eestlase wäline awaldus on aeglane, pikaline, mitte weniw nagu soomlasel, ega elaw nagu lätlasel, olgu need keha liigutused wõi näo liigutused, kõik on teatawa mõõdukesele alistatud. Seepärast wõib eestlane sagedasti arwukas, mõjuw omas rahus nägida, kui seda mitte talutööst kaasa saadud kohmakus puiseks ja painumatuks ei teeks. Üleüldse on ta kogu omas olekus tüsedapoolne, wähe raskepärane ja omis tegudes ja liigutustes rõhuw, tasakaaluline, asetunud ja seisukas; tawalisesti rahulik, kes kergesti kannatust wõi walitsemist enese üle ei kaota. Ühe sõnaga, tas predomineeriwad flegmaatilise temperamendi omadused.

Pikaline karakter, pooliti flegmaatiline, mingi koleerilise, harwemini melankoolse seguga, pooliti sensitiivne, siisgi, mitte iseäranis teraw ega peenike. Liigutused, ka meeleliigutused on rasked sündima, kuid kord sündinutena energilised, kestwad, kuigi mõnikord loiupoolsed, wõi ägedad. Wähe tuim olles, on tunded, emotsioonid enam tüsedad kui tugewad, wõi terawad, sellepärast on lai realism rahwamane. Kuid idealismgi ei tarwitse seepärast wõõras olla ja pikkade roidumiste ja kogumiste silmapilkude järke esinewad waimustuse silmapilgud õige wõimsatena. Kuna temperatuurilised olud ja kliima tundelisuse pääle kahtlemata suuresti mõjub, kallutakse selle järele lõtusameelsuse wõi kurwameelsuse poole. Kõnealusel juhtumises on wiimane omane, lõbu sellewastu on üleüldse jämedapoolne, raske, sagedasti liig tüse, humooriga. Nukruse silmapilkudel, murdub tugew pessimismi põhi nähtawale, wõi teiselt poolt awaldub teataw satiiriline õel, iseloomu joon, mis siisgi algupärane ei ole, waid pigemini hingelist haigust tõendab. Sellega käib siis käsi käes ühtlasi kius ja jonn, meie ajalooliste olude sünnitatud rahwuslik peripatt, millest lahtisamine üks meie kõige esimestest iseloomu paranduse ülesannetest peab olema. Wiimased eitawad nähtused on

tunnistused hingelisest mürgitusest, mis tagajärgede kaudu meile nii palju maksma on läinud.

Need omadused on meil nii mitmed asjad ja ettevõtted võimatumaks teinud ja teised ettevõtetud kummutanud. Meie tõu iseloom on looduslikult toorepoolne, sagedasti ka halastamata, kuid mitte ilma võimeta, tasakaalu olekus, kaastundmisele ja suuremeelsusele. Edasi, ei tunta seltskonna tarwet, waid selle wastu on loomuomaseks tarbeks üksilane, iseseisew olla, ja saadakse küllalt enesest. Tundelisus ei ole olulist laadi, keskpaline, ekspansiiwne ega kommunikatiiwne, edasiandew, waid kinnine, enesest wähe awaldaw, suletud, eneses töötaw, millele ka tähtsus antakse; enam passiiwne, seega üleüldse objektiiwsem nagu mõistusgi. Sellepärast ei olda meil entusiast: ei kuumeneta kergesti, waid köetakse, sisemine tuli ei karga esile leekidena, waid püsib rahulise põlemisena.

Üleüldine joon on raskepärane awaldus kõiges. Sellepärast on tõsisus meile rahvuslik, tõuline joon, olgu küsimus mis tahtest wõi tundest iganes. Distsiplineeritud tahtmisega olles ei olda siis ka enese awaldaw entusiast, piiridest wäljasööstew, ei millesgi asjas: kõik on selle tõttu sagedasti terve, keskpärane, tasakaalukas. Kombeliselt järeldub sellest ausus, mille eestlase tugew mõistuse pool wõimaldab, sest et see mõtlemist ja praktilist loogikat eeldab, mis meie rahwa iseloomule omane, ja teiselt poolt kombeline kindlus ja tasakaalukus. Samuti ustawus ja kindlus, loodetawus, sest et needgi samastel praktilisloogilistel alustel asetsewad. Sellega kaasas käib tugew enesetunne, mis ebaterveliste hingeolude tõttu meil küll kahjuks sagedasti jonniks, kiusuks ja salawihaks on wõinud kangestada. Kõigiti on meie rahwa iseloomule wõõras, otse wastameelne see näitlemine, mis slaawlast karakteriseerib. Ka lätlane wõib meie meelest kerglane, sagedasti mitte tõsiselt wõetaw olla.

Kuna mõistus tunde laadiga seotud on, siis awaldab see samasugust tüsedust, soliidsust. Mõistus töötab pika-

lisena, kuid püsiwana, raskena, peensustesse imbudes, tihedana. See on ülepää kestew, enam waba ja tõe külge seotud ega wäärata eksiteedele üleliigse tundewoolu tagajärjel meelekujutuse ülemäärasusest.

Töös tõestuwad selle iseloomu positiivsed omadused kõige paremini. Iseloomu tasakaalukuse ja seisukuse tõttu kroonib kordaminek ettewõtted. Tööd karaktriseerib wiisadus, sitkus, järelejätmatumus ja oma kompleksiteedi tõttu on see keeruline, laiakawaline, ei käi järskude, sirgete joonedena, waid ääriweeri, wingerdamisi, kõigist harudest ja harukestest lugu pidades, mis kaasa toob üksikasjade küluse ja põhjalikkuse, sagedasti ülewaatlikkuse ja silmapaistwuse kulul.

Agasagedasti wõiwad eelnimetatud omadused, üle wõrsudes arenemise sihi ühekülgsusse, eitawateksgi saada; seda wõidakse ka meil tähele panna. Kõige päält wõib tundelaad kaasa tuua liikumatuse, elawuse puuduse, üleüldse elu puuduse, tundetuseks wõi loiduseks käändides, mis meelekujutuse raskuse, raskepärasuse, kasinuse tõttu wõimatumaks teeb suuremakawalise loowa töö, iseäranis waimsel aladel, mis, ühe sõnaga, kergesti apaatia äärjoont wõib riiwata. See on siis, kui sisemised jõud, wõimed, wäed, wõi kujukalt üteldes, wedrud on lõtwunud ja elastsiteedi kaotanud, mingi rikke tagajärjel.

Et eestlastele selletaolist ette on heidetud, näikse vähemast seda tõendawat, et seesuguste negatiivisteks muutunud omaduste esinemine wõrdlemisi sage on pidanud olema; osalt kahtlemata ka ajalooliste olude arwesse pandawana. Tõu terwendus kõikide wahendite abiga, mille seas sport ja iga füüsiline liikumine ja julguse awaldus peaks olema, samuti wali selektsioon, walik wõistluse abil oleks meie rahwale enam kui terve ja kasulik. Kuid teiselt poolt wõib tundelaad halbade tingimuste tõttu teise poolegi wälja areneda, üleliigse tundelisuse poole, närwakuse poole, nagu teda ka sagedasti meie rahwa seas näeb esinewat ja ühiskondlikka ettewõtteid wapustawat. See tunde-

lisuse laad on siis jäme, pääletükkiw, wihaw, haawaw ja haawataw; see wõib muutuda tooruseks, halastamatuseks ja jultuseks, wõi skandaalide himuks ja õelaks, tighedaks, paha soowiwaks mahategemiseks, millest me, kahjuks, liig rikkad oleme olnud, wõi sallimatuseks, ülemeelseks mahatallamiseks, purustamise ja häwitamise kahjurõõmuks. Kuid wiimased omadused on kindlasti ajutised, üleminewad, ei midagi tõuomast, waid haiglase hinge seisukordade awaldused, mis tulewad mõnede rühmade wõi üksikute isikute haiglasest füüsilisest wõi psüühilisest konstitutsioonist, lihtsad sporaadilised tunde ja siit karakteri rikked, mis küll palju wõiwad rahwale maksma minna, aga milles siisgi kogu rahwast süüdistada ülekohtune oleks.

Palju harwemini eestlaste seas esinew waimsuse laad on pehme kerge lüürism melankoolsusega, nagu seda õige sagedasti nähtawasti soomlaste seas esineb, lahku minnes Saksa kodusest sentimentaalsusest. Sest tüsedapoolne olles kogu oma tundelaadi poolest, mitte nii peenejooneline ja peendunud, wõrsub eestlane pigemini wälja suurejoonelise, lihtsa, sagedasti labase poole. Seda wiimast omadust, tingitud ei tea missugustest psüühilistest aluspõhjadest, esineb eestlaste seas, kahjuks, õige sagedasti, nii et see tüüpiline, peaaegu tõuline tahab olla, mille kõrwal peenejoonelisus, tihedalõimsus nagu haruldane nähtus jookseb, nähtawasti küll samuti ehtsana tõulisena waimsuse laadina. Wõimalik siisgi, et see tüsedus, nagu ta küll üleüldse Põhja tõugude seas ette tuleb, vähemast selles kujus, nagu ta meil mõnda aega iseloomulikuks on saanud, mingi ebaeduliste olude wäljakutsutud on, ega seesugusena algupäraselt nii ilmne ei ole olnud. Seda wõikski tõendada, sest et see tüsedus sagedasti jämedusena, isegi toorusena soomlaste seas nii lamedal kujul ei esine kui just Lõuna pool lahte, nähtawale murdudes nii kirjanduses ja isegi keeles, ühe sõnaga kõigil wäljenduse aladel. Olgu kuidas tahes, see tüsedus ei ole liig ehtne, waid enam lameda wõitu, siis negatiiwist laadi, kuid esineb nüüd siisgi meie rahwale õige iseloomulisena.

Statistika, mis muidu eestlaste waimuelu kohta wõiks walgust heita, on alles selleni määrani kasin ja töötamata, et raske on selle waral kindlamid otsusi teha, wõi järeldusi saada. Mida on tõendatud, nähtawasti siiski statistikat, arwustikulist materjaali liig ühekülgselt seletades, on see, et werine kuritegewus eestlaste seas, nagu ka lätlaste seas, silmatorkawalt suur olla, iseäranis Tartu ümbruses. Samuti loetakse eestlastele omaseks waimuhaigete suurt protsenti, ja sellest on püütud järeldusi lausuda, kes teab, liig enneaegselt. Mis kombelise elu kohta jääks ütelda, siis on seda, et abielutumate arw mõnes kohas nii suureks on tõusnud, mingi suure kombelise lodewuse märgiks peetud. Ja selles mõttes wõiks wiimast aega weelgi enam süüdistada. Kuid siin ei ole midagi tõulist, sest esite on wastaw protsent muude Läänemeremaa rahwaste juures weelgi suurem olnud ja teiseks, mis hilisematesse aegadesse puutub, siis on need nagu hingelised murdeajad hoopis wäljawõttelises seisukorras. Teiselt poolt aga on nii sama kindel tõendus, et weel läinud aastasajal abieluline elu eestlaste seas õige terve on olnud.

Sellega on kaasas käinud tugew perekonnatunne. Ja Eesti naist ongi peetud üleüldse wõttes ustawaks, töökaks, kokkuhoidlikuks ja ülepeaa hääks emaks. Ja alles wiimasel ajal näikse üleüldise kombelise ja hingelise laokileminekuga kõigesugused warjupoolded nähtused, perekonnaliste instinktide tumestumiste kaudu, esile murdunud ja ülekäte läinud olewat. Kindlasti, see wõib aga ainult ajutine nähtus olla, ja tugewaks saada ainult vähem walitute, vähemawääriliste elementide seas.

On loomulik, et kui tahetakse eestlase waimu laadi ja hingelist olemust kõige selgemini ja kõige terawamini näha saada, siis tuleb seda erinewust, seda iseloomulikku, mis igal tõul on, enne kõike haritlaste, õpetlaste, poliitilise ja majandusliku elu tegelaste, kirjanikkude ja kunstnikkude ühisomadustest, nende awaldustest, töödest otsida. Rahwa élite, walitute hulk on see, milles iga rahwas kõige

selgemini kajastub. Ja nii vähe arenud kui meie olud waimse kultuura eristumise poolest weel on, on meilgi rahwa waimujuhid ometi suutnud sellewõrra ühisest kogust esile kerkida, et selle edustawa rahwa osa ühisomaduste uurimine õige huwitawid ja tõuliselt tähenduslikka asju wõiks aidata kindlaks teha, konstateerida.

Silmas pidades seda kogu, mis eestlased waimse jõu poolest aastasadade kestes on jõudnud anda, esite Balti saksakeelsele seltskonnale, siis wähesel mõõdul Wenemaale ja kõige enam Eesti oma hariduse töö tegemiseks, siis peab eestlaste tõulist wäärtust ikkagi õige kõrgelt hindama, kõrwu teiste rahwastega, palju arwurikkamatega. Uurides nende isikute iseloomu ja tunnismärkisid, mis ühes wõi teises kujus haritlaste juures ilmub, waadeldes nende teosid ja tegusid wõidakse kätte saada kogu Eesti rahwa sisemine, waimne, kõige peidetum olemus, selle laadid ja ilmekujud — töö mis iseenesest küllalt wääriline ja suurearwuline oleks, et see ette wõetaks. Selles ühenduses wõiksime ainult kaudu minnes seda laia, huwitawat ja paljutähendlikku küsimust puudutada. Haritlaste waimsuse uurimine wõiks kahtlemata meilgi õige huwitawid tõsiasi paljastada; ja nii palju kui wõimalik tähele panna, ongi järgmist konstateerida.

Oma iseloomu poolest näikse meie haritlaste keskel ärkamise aegadest pääle mingi laadiline kahesugusus walitsewat. Teine laad, tasakaalukas, järjekindel, iseloomuga rühm, töökas, wali, näikse tõu algupärasemid omadusi esitawat; teine on selle wastane: õige ekstsentriline, tujukas, iseloomuta ehk selle kõrwal sagedasti küll liikuw, agar ja isegi ettetükkiw, vähem suursugune, käratsew, märetseja taoline, laialepillatud, ebaseisukas ja vähem wali nii mõistuse poolest kui au, kombuse ja kõlbuse asjus. Esimeste hulka kuuluwad mehed seesugused kui Kreutzwald, Hurt ja selle woolu pärastpoolsed jatkajad, teise hulka Jakobson ja Jakobsoni hiljem ümbruskond: Weske, Kunder ja muud, nagu ka hiljemil aegul mõned teised. Et selles rühmituses

mingi waimne kristallisatsioon on sündinud, ei tarvitse kahelda.

Aga ka muidu maakondade järke wõiks õige huwitawid haritlaste waimsuse rühmitusi, liigitusi saada. Nii esinewad Fählmann, Kreutzwald, Wilde, kõigest hoolimata, tüüpilistena Wirumaa maakonna waimsuse waimulaadi kandjatena, nagu teiselt poolt R. Kallas, Tobias taas õige iseäraliselt saarlaste waimu laadi kujutawad. Ka Wiljandimaalt pärit olewil haritlastel on pääle kõigi isikuliste ja ühisrahwuslikkude ometi palju maakondlikku, mis joned õige selgesti esinewad Reinwaldis, Kuhlbarsis, Weskes, Bergmannis ja nii mitmes muus Eesti tegelases, kes säält poolt pärit. Jah, isegi Wõrumaa omade haritlastega läheb tugewasti lahkumist maakondadest. Kui palju ei olegi, kõigest erilisest hoolimata, ometi ühist Hurti, Prantsu ja muude laadi wahel. Ei ole kahtlust, et kui neid eraldi ilmuwid kogulisi waimsusi hakatakse tähele panema, neis palju erilaadilist ja ka silmapaistwalt tõu ühisomadusi paljastawat wõidakse leida ja kindlaks määrata.

Et meil eri maakondade tüüpuste wahesid olemas, nagu igalpool mujal, kus ülepää lahkuminekuid leidub, saab selgeks, kui kahe äärmise maakonna tüüpused wõetakse ja kõrwutatakse. Wõetagu näituseks wõrulane ühelt poolt ja randlane Pärnu- wõi Läänemaalt. Teine on tusedam, pakuse poole kalduw, teine pikem, kõhetum. Esimene laia ümmarguse näoga, kollaka jumega, ruugete warjunditega, üleüldse enam pigmenteeritud, wiimane heledama wäritusega, walwaka nahaga, mille läbi weri helendab ja näole isesuguse roosaka jume annab. Randlase nägu on ühtlasi pikerguse poole ja juuksed walwakad, kuna ruugelaadilised lõunapoolsed üleminekid täiesti puuduwad. Wõru maakonna asukate seas, wõi õigemini, üleüldse Lõuna-Eesti maakondlaste seas, näikse järgmine tüüpused nii tawaline olewat, mis Põhja pool täiesti puudub: kollakad, mitte harwa tuha karwa, kuid õige sagedasti ruuge jumega juuksed, kullase läikega wõi sinikashallise üleminewad silma warjun-

dused, peaaegu otse ninad, millel mahe terawus ei puudu, wähepoolne kasw. Nii sama saab wahe silmapaistwaks, kui mulgi mõne Wiru randlasega kõrwtaks. Ja seesugusel juhtumisel tundub, nagu oleks tõesti tegemist kahe erilise alatõuga, tõu teisendusega, mis rajamail teine teisesse mahedasti ühte on liitunud. Nagu pärast näha saame, wõibgi selles aweluses oma osa asjalist põhjust olla. Siin olgu nii palju öeldud. Põhjapoolistes, enne kõiki randlastes, eraldi Läänerannamail ja samuti iseäranis saardel, on oletataw tugew Germaani tõuline alus, mis meie maal on asunud enne esieestlaste maale tulekut. Wirumaal on mingisugune pärastpoolne kolonisatsioon Soomest, seegi Soome rannamailt ja ehk teatawa määrani germaani-segune, Wirumaa maakonnalised tõu omadused weelgi erilisemaks teinud, lõunapoolistega wõrreldes. Lõuna pool on sellewasta hoopis teine esialgne, enne-eestiline alus, substraat oletatataw, kes teab, mingi tõug, mis lätlaste esiisadega ehk kuidagi on tegemises olnud. Need oletused saawad seda enam tõestust, et sama kahesugusus, mis muidu omaduste poolst salgamata walitseb, ka keeles esile tuleb. Selle pääl asetseb Eesti keele jaotus Põhja ja Lõuna wõi nii kutsutud Tallinna ja Tartu murdeks. Ja et omaduste laadilised wahed ka moodus olla ja awalduda tõesti leiduwad, on kahtlemata. Ägedus, laiarinnakus, ka kiidakus, mis mulgi esinemist karakteriseerib ja üleüldse ta waimulaadile omane, jämetoimeline lopsakus ja mingi kihkjast tusedus saab õige silmatorkawaks wirumalase flegmaatilise, pikalise liikumise ja tagasihoidliku rahu kõrwal, millele ühtlasi mingi peenemoelisemat mõtlemise ja tundmise laadi wõib omaseks pidada. Iseenesest ei tarwitseks selles ka midagi imeteldawat olla. Teine on randlasena mere tõug, teine selle wastu sisemaa tõug, ja kummagi geograafilised ja kliimatilised eeldused on küllalt lahkuminewad. Mis aga enne muid neid lahkuminekuid wahendab, iseloomuliseks teeb, näikse see olewat, et nii teine kui teine erilisel rahwaainelisel põhjal on moodustunud, olgugi et antropoloogiline pääolluse

päälmine kord siin ja sääl sama esieestiline rahwaaine on olnud.

Ja nii sama wõib kõikide maakondade erilised karakterid isesugustele antropoloogilistele suhetele tagasi wiia. Küsides, mis on sellele maakonnale iselaadilist, omast, tuleb meil ühtlasi küsida, kust on see pärit, missugused geograafilised ja enne muid antropoloogilised tingimised, kokkupuutumised, läbikäimised, segamised teiste rahwaste ainetega esiaegadest saadik on wõinud mõjuda, et see wõi teine omadus selles maakonnas esineb, tüüpilisena, wäljakujununa, iseloomulisena.

Loomulik on sedamööda muidugi, et keskmaised maakonnad nii silmapaistwat erinemist ei awalda, kui just maakonnad, mis äärpoolsed on. Sest waid neis on wõinud olud, geograafilised, kliimaatilised jne. kuid enne kõike antropoloogilised, teiste rahwaste asumisalade lähesuse tõttu, erilisteks, ainulaadilisteks, isesugusteks kujuneda ja kogu pärastpoolses rahwa arenemises nähtawale murduda. Iseenesest mõistetaw, et mere lähesusel kui igasuguse liikumise wahendajal arwamata osa on olnud etendada tõulistes walikutest ja ühteliitumistes. Nii mujal, nii meilgi. Kuna waewalt wõib ütelda, mis harjumaalastele ja järwamaalastele sisemaal eraldi omast, sest et nende keskmaakondade iseloomulikud omadused mingisugusteks üleminekuteks kahanewad, on Lääne maakonna tüüpus, eriti rannamail, palju kergemini defineeritaw, kindlaks tehtaw.

Lahkuminekuid wõib maakondades enestesgi kihelkondade järel esineda, iseäranis kui saarestikust küsimus on. Nii on meie saardel igalühel oma isesugune füsiognoomia, kuid selle kõrwal on ometi midagi ühist, mida ainult kõigile saarlastele omaseks wõib pidada. Wõõrale wõiwad saarlased, hiidlased wõi muhulased, õige samasugused nägida. Lähedal olija silmis aga laienewad üksikud koguomadused peenikesteks erilisteks joondeks, mis iseenesest küllaltgi kergesti lahutatawateks saawad. Nii wõiwad hiidlased ja saarlased muhulasele ja muhulased neile ikkagi

küllalt wõõrana tunduda, ka kui nad kõik mannermaalasele samase koguna näiwad, nende ühiste joonde tõttu, mis saarlastele isekeskis omased, eriliste lahkuminewate kiuste. Samuti wõiks wirumaalaste keskel suuresti erinewid tüüpusi tähele panna. Kahtlemata on Kolga randlased ise liik wirulasi, nad on tunduwesti lahkuminewad neist wirumaalastest, kes asuwad sisemaal wõi Alutaguses, kus hoopis teised wõõrapärased elemendid juba algaegadest saadik on pidanud leiduma, teisesugusid segamise wõimalusi pakkudes. Nii on Peipsi omi rannamaid idapooliste asukatega tutwustanud ja omalaadilise rahwalise korra kalda lähesustesse weeretanud, kuna Soome lahe äärist maad meri eelajaloolistest aegadest pääle teisepoolse rannaelanikkude saatustega on püüdnud sõlmida ja lähendada. Sellest siis ka sage Wene laadi tüüpus Alutaguse mail ja Soome laadi, soomlastele lähene eestlase tüüpus Wiru rannikul.

Samad suhted korduwad Läänemaal ja Pärnu pool: rannaäärsed on hoopis ise tõugu oma kokkuseade poolest kui maapoolne rahwas, ehk küll üleminek õige sagedasti ei tarwitse järsk, astendamata olla. Sagedasti tundub siis, nagu oleks kahe eri rahwaga tegemist, nii wõiwad lahku minekud ilmsed olla. Esimesed, rannaäärsed on enam vähem rootsilaadilised, ja nende skandinaawilised tunnused eraldawad neid kohe muist sisemaalasist. Pikk kasw, harukoraselt walwakas pigmentatsjoon roosaka jumega ja hästi ning iseloomulikult ilmekad näojooned on neile omased, edulistena, maapooliste keskel. Et meil rannamail tõepoolest Skandinaawia laadi inimeste liigiga tegemist, tõendab seegi, et Läänemaal, nii Noarootsis ja Wormsis nüüdgi rootsikeelist rahwast leidub, mille ajaloolistel aegadel wäheks kahanud ala piki peaaegu kogu Loode-Lääne rannikut Tallinna lähedusest kunni Kihnuni ja lõunapoole on ulatanud. Et see oletus ei ole, waid kindel tõeks tehtud asi, tunnistab muu seas ka nüüdne Lääne- ja Pärnumaa randlaste murrak omade foneetiliste iseäraldustega. Sääl esineb sagedasti eesti keelse ä asemele e, õigemini ε, ä poole ja see on tõendus, et

neis paigus veel hiljuti Rootsi keelt on pidanud kõneldama. Mis ajast see rootsipärane rahvas meie rannikul ja saardel, sest nii Hiiumaal kui Saaremaal ja Muhusgi on ajalooliselt tõendawasti veel hiljuti Rootsi rahwast olnud, ei ole kindel. Wõimalik, et see Rootsi tõugu rahvas, mille järeltulijad nüüd eestlastega vähemast keeleliselt ühte on sulanud, pääle Wormsi, Noarootsi Pakrisaare ja Tallinna aluse Naissaare ja Prangli saare, samast ajast pärit on kui Soomegi rootslaste suurem osa, kes teab ehk kolonisatsjoonina wikingikäikude ajast. Kuid weelgi enam. Wõib tõesarnaseks pidada isegi seda, et see mitte esimene meie ranniku rootsipärane rahwastus ei olnud, waid et õige wanast, kes teab, juba pronksi- wõi kiwiajast saadik, meie mereäärsed maad oma asumuse Lääne poolt Skandinaawiast on saanud, nagu ka kiwikultuura ühtlust ühelt poolt Balti ja Soomemaa ja teiselt poolt Rootsi-maa wahel wõiks tõendada. Ka on selle rannaäärsele, nagu loomulikgi, oma eriline waimsuse laad omane. Rannarahwa olemus on õige flegmaatiline, pikaline, mõtlik, kalduw fantastika ja üliloomulise poole, kuid kõige rahuliku juures ometi närwiline, mille tõttu sellele osale eestlasi, enne kõike, waimuhaigust omaseks on hakatud pidama. Ühtlasi on ta tugewasti usuline, sellest sektantlik usuliikumise tugewus neis maakohtis. Kuid teiselt poolt on sama rahwas aine-line, kaine, mõistuslik, tüse ja ettewõtlik, kartmata, julge awanturistlik, olles mere elu poole käändinud. Ühtlasi on randlane kõige juures tugewasti arenud gemüüdiga, loodetaw ja kindlaloomuline. See on täiesti lahkuminew sellest maatõust, mille tüüpilised edustajad ehk mulgid Wiljandi maal on, need algupärased lõunatõulised ja -keelsed maa asukad, eraldatawad pärastpoole pääle tulnud tallinna-keelistest põhjapooletõulistest, keda lihtsasti wiljandimaa-lasteks wõiks kutsuda. Ja raske oleksgi leida randlaste seast tüüpust, mis oma paksupoolse laiusega ja ruugete wärwi üleminekutega kuidagi nähtawasti Leedu-Läti substraadi alusel moodustunud lõunapoolist eestlast meele tuletaks. Maapoolne läänemaalane ja pärnumaalane on

midagi Eesti keskmaakondlaste ja lõunapoolse mulgi tüüpuse vahelist, mitte iseäranis silmapaistew üleminekuomaduste tõttu. See keskmaaline osa eestlasi Wiljandimaal, Läänemaal ja Harjumaal on paiguti, Põhjasõja ajast alates, wenelaste rahwalaikudega weelgi kirjumaks tehtud. Iseäranis esineb seesugusid slaawitõulisi saarekesi Tallinna lähedal, nii Arukülas ja Läänemaal, kuid ka Wiljandimaal Tarwastu, Paistu ja Holstre pool.

Mis nüüd mulkidesse puutub, siis ei ole see muud kui sama Lõuna-Eesti tõug, mis Wiljandimaalt Tartu maakonnani ja Wõru maakonnani, isegi Setumaani, Pihkwa kubermanguni küünib. Algupäraselt on see sama tõug olnud, ainult maakonnaliste loodustingimuste wahedega, mis wiljakal Wiljandimaal teisesugused on olnud kui Wõruwõi Setumaal, kus maapind kehaw. Ka muidu ei ole põhjalikka lahkuminekuid antropoloogilises tüüpuses wõimalik teha, olgu siis see, et mulgid wõrdlemisi kogusad ja suurepoolsed ning setud wähesepoolsed on. Muidu näikse kõigile omane olewat sama pigmetatsjoon, juuste kollakarugete warjundustega, sama kollakaläikelised silmade wärwitused jne. isegi kogu olekus, nüüdistest küllaltgi silmapaistwist lahkuminekutest hoolimata. Tartlased sünnitawad, nagu muidu, siingi midagi wahepäalist. Wahe üksikute maakondade iseäraldustes wõiks sellestgi seletuse saada, et pärastpoolsed antropoloogilised segamised mitte igalpool ühesugused ega samalaadilised ei ole olnud, olgugi oletataw, et alus, substraat sama on olnud, leedu-lätipärane. Kuna Wiljandimaa ainult paiguti on Wene slaawilaadilisest elemendist puudutatud, näikse tõu segamine idapoolsis Setu osades ja iseäranis Peipsi äärsis Tartu maakonna osades läbilöowam ja kestwam olnud, kuigi kindlad teated just wiimaste kohta puuduwad. Et tõepoolest nii tõuline kui keeleline ühtlus Wiljandi ja Tartu ning Wõrumaa wahel on walitsenud, näib wanast ajaloostgi, kus sakalased ja ugalased peaaegu wäljawõtteta ühiselt talitawad waenlase wastu. Kui nüüd need kaks äärmist wõtta, mulgid ühelt poolt

ja wõrukad setukestega teiselt poolt, ja need lahkuminekuid, silmapaistwas määrasgi, awaldawad, siis ei tule see sellest, et nende hõimsus lähene ei oleks, waid suurelt osalt eriliste ajalooliste ja enne kõik geograafiliste, looduslikkude tingimustega seletada. Maapinna wiljakus Mulgimaal ei ole arwest jäetaw. Kaasa on mõjunud seegi, et Mulgimaa üks kõige lõunapoolsematest maakondadest on, kus haridus warakult laiale lagus, kuna Wõru-Setumaa alati sellest woolust palju enam kõrwal on olnud. Kõigiti, olgu muidu kuidas tahes, setukesed ja mulgid on oma tõu poolest palju lähemal üksteisele kui, näituseks, mulgid ja wõrulased iganes Wiru randlastele, wõi saarlastele, kelle antropoloogiline alus kõige tugewamini germaanilaadiline on, nähtawasti tugewamini kui isegi Lääne randlaste wõi Pärnu randlaste oma. Sest saardele on enne kõike pidanud raugema see läänepoolne kolonisatsioon, mis Eesti rahwa kokkupaneku ainete hulka nii ohtrasti Rootsi werd on toonud, koguni selle wõrra, et saardel sagedasti puhtalaadilisi Skandinaawia tüüpusi wõib näha. Ka kui meil teadmata on, kui kaugele Rootsi kolonisatsioon mööda rannikut Ida poole on ulatanud, wõib ometi ütelda, et waimsuse sarnasus wirulaste, randlaste ja saarlaste wahel suurem on kui samad suhted eelmiste ja mulkide ning wõrulaste wahel kunagi wõiwad olla. Keelmata, et geograafilistel eeldustel suur mõju selle waimsuse erilise sündimise pääle on olnud, näiwad erilised lahkuminewad moodud tunda ja asja nõutada ometi sügawamat algupära olewat. Mõtlen, et need antropoloogiliselt were omaduste lahkuminewusega seletatawad on. On kõigiti midagi olemas, mis randlase wõi saarlase arusaamise mõistmise wirulasest palju hõlpsamaks teeb kui wastastikku arusaamise mulgi ja wirurandlase wõi saarlase wahel.

Nagu keskmaakondlased muidu ülemineku wahendajaks, nii on lugu meiegi rahwa seas: neis on midagi ebakindlat, kahepaikist, wähem selgunud, mis neile mõlemate arusaamise hõlbutab, kuid iseloomulikult münditud tundmise ja

mõistmise moodu wõtab. Sellepärast on iseloomulikud nähtused alati äärismailt tulnud, olgu Põhjast, Lõunast wõi Läänest.

Et üleüldse otsustada missuguse maakonna rahwataõug kõige enam wäljakujunud, kõige enam kristalliseerinud, selles mõttes, puhas, on tarwis üles leida, kus see kõige ehtsam on. Ja ma arwan, et siis siingi mitte keskmaakondade kohale ei jääta peatama, waid äärismaade kohale. Koguni weelgi enam, ma arwan, et ehtsuse poolest isegi Wiljandimaad esialale ei saa panna, waid selle wastu Wirumaa ja kui tahetakse meie saarestik, mis seegi Eesti maakondade hulgas samasuguses wäljawõttelises seisukohas on kui Inglisemaa ja Jaapan rahwaste seas. Ei tarwitse tagasi hirmuta seda otsust tegemast ka see, et saarestik nähtawasti majanduslikult maha on jäänud; seda on kurdetud mõnikord, kuigi mitte ikka, õigusega. Kuid seegi ei ütle midagi. Ka Inglisemaa on kaua igale hariduslikule liikumisele tõrkjas olnud, ja kaua wiletsuses ja mahajäänud olekus wirelnud, kunni XVII, XVIII ja XIX aastasajal suur wirgumine tuli ja ta teistest ette jõudis. Ja mis keelaks sama juhtumist kord tulewikus meie saarestikuga sündimast. Tuletame selle kinnituseks Saaremaa silmapaistwat minewikku meelega, kus Saaremaa esimene salgamatana oli.

Iga maa iseloomulikkus, ehtsus on loomulikult seda suurem, mida enam misgi maakond on saanud lahus edeneda ja kujuneda. Ja on salgamatana, et kusgil nii häid tingimusi selleks ei ole olnud kui saardel, nagu teises kohas oleme näinud. Sellest tulebgi — ja seda on kõik kinnitanud — et Saaremaa üks kogu Eesti erilisematest maakondadest on. See erilisus wõib kõikipidi isegi nii kaugele minna, et teised maakondlased kõigest saaremaalisest kui isesugusest erilaadilisest, peaaegu wõõrast aru saawad. Ainult see aeg ei näi ikka weel tänini tulnud olewat, kus Saaremaa uuesti oma laewastiku, palju tugewama ja wõitmatuma wälja saadab ja merekuningatega uuesti esiwõimuse enese kätte wõtab, siis kui meresaardelt uus kulla lainetus üle

woolab ja kõik õitsema paneb, mitte üksi majanduslikud ettevõtted, waid waimse tegewuse harud, teadused ja kunstid, milleks saarlased kõige wanemate hariduse põhjadega olles suuremid eeldusi omawad kui muud Eesti hõimud. Kuid see wõib ainult siis tulla, kui meie maad ja rahwast uus tahtmine wõimule ja hiilgusele haarab, uus tung üles ja edasi, uus usk enese tühjendamata jõu tagawarasse, mille sügawusi keegi ei ole mõõtnud. Ainult tahtmine ja kindel usk oma ülesande suurusse wõib hinge suuruse luua ja meid winnata kõrgusteni, millest me ei ole midagi aimanud, wõi kergemat und näinud. Tulewik kujuneb selle järele, kuidas sellesse usutakse, kuidas seda omas nägemuses kujutatakse.

X. Ristlus ja selektsioon.

Tõulisi omadusi määrates üteldi, et teatawad keha ja waimu iseäraldused mingi rahwa ühiskonnas end püsiwatena alal hoiawad, see on, et nad päranduse kaudu edasi anduwad, kuid seda mitte walmis olekus, waid wõimetena, dispositioonidena, asetlustena, kalduwustena, liikumisedudena.

See arwamine, et iga wälimine olukord wõimuses oleks organismi selle arenemise radadelt wälja heitma, on iganud. Seda sünnib ainult haruldastes juhtumistes ja üksi siis, kui idu substraat ise on puudutatud; siis on wälise ölu pärandatawus tõepärane ja kindel.

Nii laseb end seletada ka see wõrreldawasti suur püsiwus ja seisukus rahwaste ja tõugude iseloomulistes joones nii hästi hingeliselt kui kehaliselt, sest et need sel määral wäliste mõjude wastu vähemast kuju wõtmises kaitsetud on, et nad muutumata edasi anduwad ja iga tõu kõige pühama pärandustena edasi lähewad, nagu raudwara, mis weresse kogutud. On waewalt enam antropoloogisid ja etnoloogisid, kes inimese tüüpuse konstantsi, kestwust ajaloolise aja piiris salgaksid. Mitte üksi juutide tüüpuste wõrdlus esiaegadest ei ole seda kõige

tabawamalt tõendanud, waid ka see sarnasus, mis wanade egiptlaste näokujude ja nüüdiste egiptlaste omade wahel, on ilmne ja sama kordub nii mitme iseäraliselt selgesti münditud tõu tüüpusega.

Tõsi, seda mööntagu, wõib küll teisenemistgi esineda, harilikult selektsiooni — waliku kaudu wõi miljöö, ümbruse tagajärjel, kuid tõutegur, jääb, olgugi weresegamisi, ikka tegewaks. Kõik muud tegurid tulewad nähtawale ja wõiwad ainult tulla selles mõttes, et nad waid weres leiduwid dispositsjoone, asetlusi, kalduwusi esile kutsuwad ja teatawate wõimaluste piiris arendawad, mis aga üksi tõu määrata jääb. Ja neid eelasetlusi, dispositsjoone ei wõi muuta misgi wälised juhulised ega õige kauagi kestwad mõjud. Need wõiwad wälisid wõimalusi määrata, mitte aga sisemisi, mis tõu geenius omas sisemises maailmas warjatuna hoiab, samuti nagu maalaad puu kujunemist seemnest kuidagi ei saa määrata.

Nüüd kerkib küsimus tõu puhtusest ja ühenduses sellega selektsiooni, loodusliku waliku tähtsusest olgu misuguse rahwa kohta tahes. Ja et neis asjus nii kergesti wõidakse wääratusi teha, ja et need kogu tõu küsimuse enam praktilise osa moodustawad, siis lubatagu nende kohal lõpuks pikemalt peatada.

Enne kui selektsioonist, walikust kõnelda, on ehk paigal, et tegemist tehakse selle küsimusega, mis kogu tõu küsimuse keskohta asetatakse, ja õigusega, küsimusega tõu segamisest, ristlusest ja nii kutsutud sissesoetusest, in zuchtist, mis wiimane asi lähedalt äärt pidi waliku, selektsiooni küsimust puudutab wõi ainagi riiwab.

Tõu segamise käsitlesele wõtmine on seda tarwilikum, et selles just kõige enam eksitakse, üleüldisid, liig kergeid, pääliskaudsid järeldusi tehes, millega ühtlasi iga tõu küsimus seesugusena arwatakse wõiwat päwakorrast wõetuks saada.

Tehes selle tähelepaneku, et ristluse kaudu kahe tõu wahel, missuguse tõu wahel ja mis juhtumistes lähemalt, see jäetakse märkimata, mitte harwa silmapaistwalt häid

tagajärgi on esinud, tehakse see üleüldine wiga, et üleüldistakse: tõugude segamise tagajärjel on nii ja nii palju silmapaistwid häid nähtusi waimu tegewuse aladel saadud, tõugude segamine annab seega positiiwsid wäärtusi, mitte negatiiwsid. Et sarnased järelduslausead wäärad, ja mis weelgi pahem, otse meeli hälwitawad ja eksitawad, seda tõendab kõik, mis tõu segamiste kohta arwustiku materjaali poolest korjatud. Pääwiga on selles, et ütlemata on jäetud millal, missugustes oludes sarnasid häid tagajärgi were segamise poolest wõidi konstateerida, ja see on kõige tähtsam punkt. Ükski asi iseenesest ei ole hää ega paha, ta saab selleks ainult teatawates kindlasti piiratud tingimustes. Ja nii sama on lugu tõu segamisega. See on, iga segamine ei tarwitse iseenesest weel negatiiwne olla, et ta ülepeää segamine on. Aga mis ometi seisma jääb, on see, et suur waldaw enamus were segamisi on negatiiwsid, eitawid saadusi annud. On wõidud nimelt tähele panna, et kõik segamise tingimused, mis järgnewate piiri ei mahu, halbu tagajärgi on annud. Need on: tõud, mida risteldakse, peawad ise häälaadilised, hääde omadustega olema ega tohi alawäärtusi, alawäärilisi elementisid omaduste poolest edustada; tõud ei tohi kauged olla omade tunnuste, olgu kehalist wõi waimulist laadi omaduste poolest, weel vähem wastakad, sarnased, mis ühte liikumise süsteemi, ühte ühtlasse kawasse ei mahu; lõpuks ristlemine, were segamine ei tohi lõpmatuseni korduda, waid peab saama selguda, asetuda, süsteemi ühtida. Sellest järgneb, et kõik weresegamised, mis elementide poolest alawäärtusi edustawad, olgu et omadused wälja selgumata, laokili, arenemata ehk wähe kuhjatud, olgu, et kõdunemise idusid, rikkeid esineb, annawad eitawid nähtusi, negatiiwsid saadusi, wäärtusi samuti nagu need segamised, mis kaugete wõi koguni wastakate tõugude wahel sünniwad, hoolimata sellest, mis laadi tõu tunnused muidu on. Wiimast laadi saadused, mis juhulistest weresegamistest pärit, on need, mida bastardi, wärdja nimelistena tuntakse. Nagu neid saadusi üksikutes wõib esineda nii sama wõib ka

rahwaid olla, mis bastardrahwad on, see on, on rahwaid, mis ebapärast algupära, saadud kas alawääriliste ja wastakate elementide paaritamisest wõi lihtsasti were kaosest, ja mille tunnustes ja omadustes kõik see ühtlus puudub, mis tõugu rahwastes, raassilistes rahwastes, täiswerd rahwastes, nagu wõiks ütelda, esineb ja wiimastele eelmiste üle üliwõimu annab.

Lihtsasti kokkuwõttes kõlab järeldus järgmiselt. Häid tagajärgi saadakse siis, kui segamine sugulaste, see on lähete tõugude, wahel sünnib, halbu — kui kauged tõud küsimuse alla tulewad. Ja pääle selle on tähtis see, et segamine ei tohi kunagi jatkaw, wõi lõpmatu olla.

Segamised kaugete tõugude wahel mõjuwad alati halwasti ja nende saadused on, nii kui öeldud, wärdjad ehk bastardid, segatõuglased. Nad on üleüldse väga halbade omadustega, nagu oleks loodus tahtnud neisse just äbarapoolsid, eitawid wõimeid kuhjata. Sagedasti lüüakse neis mõlemapoolsed omadused kas lamedaks, see on, need muudetakse alawäärilisteks wõi saadetakse tasakaalust wälja, mille läbi iga jõud ebatarwitatawaks tehakse. Ja siis esineb tahtmise jõu puudus, mooralitus, wõltsus, kahekeelsus, äraandlikkus, ühesõnaga kahepaikne olemine, nagu oleks isik alalises sõjas enesega. Sellepärast on seesugused olewused kõige õnnetuse juur enesele ja muile. Üleüldse walitseb neis paha, õel, purustaw ja lõhkuw waim, wõimetu ise midagi püsiwamat tegema, wõi soowima, et teised seda teeksid. Seda ei tasu ka sagedasti bastardides esinew intelligentlikkus, mõistuse mitmekülgsus, sest et selle tarwitamiseks tawaline tahtmise pallast puudub. Bastardid on väga ekstsentrilised, keskpunktitumad, edewad ja ehtsuseta, kes oma jõu ilmaaegu pillawad, kõige sagedamini kasu saatmata enesele wõi muile. Koguni weelgi enam: oma rahu-tuma, tagaetawa ja pahast kiusatawa waimuga wõiwad nad hädaohtlikuks saada igale hääle asjale, sest et nad igale poole eneses walitsewat sõda ja lõhkumist kannawad. Ka ei ole nende püsimatus ja agarus kui ainult negatiivist

laadi, sest et see iga korda ja järjestust eitab, mille läbi nad kogu ühiskonnale kiusatuseks ja takistuseks saavad. Nad on ühe sõnaga elemendid, mis igale poole segadust kannavad ja kõike püüavad koost lahutada. Iga seltskond, mis seesugustest wärdjalistest elementidest koos, saab tahtmata anarhiliseks, muutub sihitumaks ja on hiljemini wõi waremini häwimisele küps. Häda rahwale, kes enese alusteni wärdjalistest elementidest läbi tungitud, sest siis saab iga hingeline paranemine, iga eluline selgumine ja tasakaalu püüdmine asjatumaks. Tõenäolik, et selle tagajärjel kogu rahwad on häwinud ja riigid kummuli läinud.

Nagu instinktiivselt tunneb wärdjate hädaohtu iga ühiskond, ja loodus ise näikse selle eest hoolitsenud, et nad enese anarhiliste hingedega pikaealised ei ole, nad murendatakse ja elimineeritakse organismist nagu iga haiguse ollus, mürk. Sest wäga wõimalik ongi, et wõõras weri mitte sugulases organismis samuti mõjub kui mürk, millest ka arusaadawaks saab, miks organism seesugustest ainetest ennast nii pea kui wõimalik püüab wabastada. Et bastardid päälegi tasakaalutumad, see tuleb puhtasti mehaanilistest põhjustest, sest et küsimus kahest erisihilisest energia liikumisest on. Ja tõega, tõu teadlased ongi leidnud, et ühiskondades tõesti mingisugusid wäljalahutusi esineb, kus wõõrad elemendid ühiskonna kehast wälja töötakse. Ja nii sünnib rahwastegi juures puhastumine nagu iga muu organismi juures. Nõnda on wõinud Saksa antropoloogid Woltmann ja Sofer konstateerida, et mitmes kohas segatõugude seas wäljalahutusi leidub, kuna tüüpused, mis teatawa piirini ühiskonnaga orgaaniliselt kokku ei sula, ja kui nad liig arwukad ei ole, mõne põlwe järele juba plasmaatilisest tõu protsessist wälja tõrjutakse.

Wäga wõimalik, et Lõuna-Ameerikas tähelepanaw protsess europaalaste algupärase protsendimäära wähenemisest 33,33%—10% pääle samasuguse algupärase Ameerika were äratõukuwusega tuleb seletada. Ja kui ajalugu nii edasi jatkuda, siis saada Lõuna-Ameerikas, kui mitte uut

sisserändamist ei oleks, warsi eurooplastest lage olema. Näib siis, nagu hoolitseks loodus ise selle eest, et maad segatõuglaste eest kaitsetaks. Põhjused on siingi puhtasti mehaanilised, sest antropoloogilisigi nähtusi määrab igalpool walitsew jõu ökonomia. Kui aga segamine õnnelikult peab sündima — teatawate omaduste saawutamiseks wõi uuendamiseks on see sagedasti tarwilik — siis wõib see ainult läheste tõugude wahel korda minna, ja päälegi ei tohi segamine enam korduda. Seda selle pärast, et kokkuliidetud omadused aega saaksid lõpuliku tasakaalu ja seisukuse kogumiseks. Selles mõttes on iga weresegamise anarhia ehk panmiksia kõige kahjulikum, mis mingi rahwale ülepää wõib esineda. Segamise kaudu läheste tõugude wahel omandatakse uued wõimalused, kuid seesugused, et nad ühtlust ei riku ja kergesti liituvad. Seesuguste segamiste kaudu sünnib täiesti uus rühm isesuguse were iselaadiga ja eriliste keha ja waimu omadustega, mis edasi pärandatakse ja mis enam kuhjatud, enam jõulised wõiwad olla, kui risteldawate tõugude juures. Pärast iga ristlust, ka kui ristlus häades tingimustes on aset leidnud, on wajaline, et sellele ei järgneks uus ristlus, wõi ristlus lõpmatuseni, were kaos, waid mingisugune selgumise aeg, aeg, milles aset leiaks nii kutsutud ristlus seespool tõu, rahwa, seisuse wõi olgu mis erilise rühma piirid. See on, et pärast ristlust tuleks sisemine ühtlusse wiimine, sisemine ristlus wõi siseristlus, sisesoetus, nagu saksakeelist terminit inzucht eestikeelse wastega wõiks ehk edasi anda.

Sisesoetus on alati hästi mõjunud, kui paaritatawates pooldes weel degeneratsiooni, kõdunemise märkisid ei esine, sest et selle läbi mõlemapoolsed lähesed omadused kuhjatakse ja kõrgema potentsini, wõimeni ülendatakse. Leidub aga paaritatawates kõdunemist, siis kaswatab sisesoetus lagumise protsessi, sest et puudused ja wead, habrastumised nii moodi kaswatatakse. Sellest tuleb, et kui mõni seisus, näituseks, mõisniku seisus, peaaegu kastitaoline, kus teatawad degeneratsiooni laigud on sündinud, aegade kuludes, ainult

sisesoetusest, see on enesekeskisest paarimimisest kinni hoiab, ta paratamata kõdunemisele on pühendatud. Sama-sugune nähtus võib ka mõne liig piiratud, liig väikese saare perekondsuses nähtawale tulla. Nii on lugu ruhnlastega, kes äärmiseni wiidud sisesoetuse läbi omad eralised omadused küll väga silmapaistwaks on arendanud, kuid kes sellegi pärast ei ole suutnud mingisuguse kõdunemise ja kes teab väljasuremise eest end hoida. Seda ära nähes, ongi nad hakanud wiimasel ajal mujalt, väljaspoolt, enesele tõuliselt lähesid naisi Noarootsist ja Wormsist tooma. Et nad nii talitawad, see on wõlgu nende hästi välja arenud tõu instinktidele. Muidu on aga alati, kui tahetakse kõrgemid ja kristalliseeritumid, peenemid wõimeid kätte saada, sisesoetus tarwilik. Ja kui palju seesugust mõistlikult toimetatud sisesoetust, nii palju on rahwal waljust ja üleüldse wäärtust. Selle kohta on juudid ja mõned saare-rahwad, inglased ja jaapanlased kõige parem tõendus.

See ei taha mitte ütelda, et iga ristlus igal juhtumisel kahjulik oleks, iga ristlus, olgu millal tahes. Ei sugugi mitte. Ei wõi midagi absoluutselt wõtta, üksigi asi iseenesest ei ole häa, kuid ei ole ka paha, ta saab selleks wast seda mööda, kuidas teda tarwitatakse. Ristlus alati ja igal pool ei ole salgamata mitte häa, häa on ristlus alles siis, kui ta häis tingimustes sünnib, see on, kui risteldawad ise ülepotentsilised wõimete poolest on, ja kui nad pääle selle liig kauged ei ole omade omaduste laadi poolest, nii kauged, et nad omaduste tõstmiste asemele nende laiali pillamise toowad; wiimast liiki ristlused ja nende saadused on wärdjad, ja wastawad wäärtused on alawäärilised, kuigi sagedad. Kuid kui ristlus ka häis tingimustes kord on sündinud, siis ei tohita teda lõpmatuseni jätkata. Iga panmiksia, kõigiline segamine on kõige negatiwsem nähtus inimelise jõu maailmas. Sellest ka õigustatud hoiatus ristluste eest. Kuid, nagu öeldud, ei tarwitse ristlus iseenesest weel negatiwne olla, kui ta häis tingimustes sünnib ja kui ristluse järele selgumine, kristallisatsioon lastakse tulla, see on, kui rist-

lusele sisesoetus järgneb. Sel puhul wõib ristlus uut jõuküllust, uusi wõimalusi ja omadusi tuua. Kuid tarwilik on igatahes asetumine sisesoetuse kaudu. Sellest tulebgi, et just need rahwad, mis suguliselt hästi selginud we-reomadustega, nagu loodusliku müüri piiratutena, wõimiste poolest kõikide muude rahwaste eel käiwad, nii juudid, inglased ja jaapanlased. Kõnelemata juutidest, kelle wäljasulgewus, eksklusiwiteet igaleühele tuttaw, on inglaste ja jaapanlaste keskis just nende insularity, et Inglise keeli seda inglaste erilist aimet tähendada, just nende saarsus, on neile tõu selgumiseks, tõu puhtuseks haruldased eeldused toonud. Sest saared, kui küllalt suured, on alati rahwastele wõimaluse annud, esite ristlemiseks sel teel, et teine samuti ettewõtlik, üliwõimuline rahwas eelmisele nagu uus lainetus pääle on weernud ja teiseks, et, pärast esimest ristlust, saare lahutatud olek selgumise wõimalikuks on teinud paremini kui kusgil mujal. Ja tänu pärastpoolsele selgumisele, sisesoetusele, saawad tõulised eralised omadused takistamata, kõikide pahade tegurite segamata areneda — olgu juure lisatud, et saarel selektsioon geograafiliste tingimuste tõttu alati suurem on pidanud olema kui mannermaal — ja oma ärawõitmata waljuseni tiheneda. Nii seletub ka asjaolu, miks nende rahwaste juures, kes saare asukad on, kõik omadused alati kõige kõrgema kraadini on wiidud, nii hästi wälised, puhtasti füüsilised, kui waimsed. Ja kas wõiksgi weel mingi rahwal selgemini muudetud tõu tunnused olla kui inglastel ja jaapanlastel, juutidest muidugi kõnelemata, kes siisgi algupäraselt poolsaare tõuguna siingi nii wäljawõttelises seisukohas ei tarwitse olla.

Ristlus wõib siis kaheterase mõõkana esineda: negatiivseksena, põlatawana kui ta were kaosena, were segadusena ilmub, mis alawääriliste tõugude hukatus, kuid häategewana, kui risteldawad tugewa waliku teel üliwõimuliste omadusteni on kõrgendatud ja lisaks lähesed sugulased tõud on. Samuti on lugu ka sisesoetusega. Ta on soowitaw, enam kui soowitaw rahwale, mis enese oma-

pärast olewust tahab wälja arendada ja oma isesugusid rahvuslikka omadusi üliwõimulisteks peenendada, on üleüldse kõikide tugewate ja eluwõimsate tõugude mood olnud areneda, kaswada, edeneda, üleneda. Kuida wõiksimegi juutisid ette kujutada ilma sisesoetuseta, ilma halastamata piiramiseta wäljaspoolt teiste rahwaste ja tõugude wasta. Selle tasuks aga on nende olemus puhtam kui kuld ja waljum kui teemant püsinud läbi aastatuhandete. Kuid sisesoetus wõib samuti saada hukatuseks mitte selgetele, selektsiooni, waliku kaudu mitte seletatud, puhastatud, habrastunud, kiduratele ollustele rahwaste seas, nagu ka neile, kes tahawad häwida midagi wahendid ei ole, et neid tagasi hoida weerewalt teelt. Kuid tugewate käes muutuwad kõik abinõud wõimsaks sõjariistaks eluwõitluses. Aga, olgu kuida tahes, alati on sisesoetus, kui puhastumine, selgumine, kristalliseerimine paremaks peetaw panmiksiast, mis alawääriliste weremässi määramise sarnane. Kuna kõik peenemad, kõrgemad wõimed mõistuse, tunde ja muude omaduste alal ainult üksi selgumise protsessi, sisesoetuse kaudu saadakse, on see õpetus alati aristokraatide, nii üksikute isikute kui rahwaste oma olnud. Sisesoetus on iga rahwa aristokraatlik, tõsine aristokraatlik ülespoole püüdw mõte, ja on lepitamata wastandiks piiramata segamisele, panmiksiale, ilma walikuta, ilma mõistusega, ilma otstarbeta, mis jõu astete alanemine sügawale — ainult pööblilikkude isikute ja pööblilikkude rahwaste juhtlause. Mille poole mingi rahwa ehk tõu sümpaatiat grawiteerib, raskub, seda mööda annab ta enese kohta otsuse. Siingi on iga rahwal oma mood reageerida. Kõik on kutsutud, aga wähesed on wälja walitud. Ja selle lause peab iga rahwas, olgugi hääletumalt, koguna, lausuma, paratamata. Inimesed, kogu rahwad kannawad eneses ise oma saatuse määramisi, mis neile sümpaatiad, poolehoidmisi sisendab.

Oleme mööda minnes selle pääle tähendanud, kui tähtsast osa rahwaste omaduste selgumises insularityl wõib olla,

kuna geograafiline isolatsioon, eraldus kõige parem segamata sisesoetuse tagaja on, kaitsja igasuguste väliste eksituste wasta. Ei ole nii moodi sattumine, et inglased ja jaapanlased saarerahwad on, ei olnud küll samuti saatuse tuju, et Napoleon Korsikast põlweneb. Ja et mitte kauge- male minna, eks ole kõik kiitus, mis Läti Hindrek saarlastele XIII aastasajal jagab, insularity wooruste esile walgumine. Ja kui meilgi sisesoetus kuskil tugew on wõinud olla, siis kahtlemata saardel. Seda wõib wäline saare asuka tüüpusgi tõendada, mis tõepoolest peaaegu ise rahwa moodustab, nagu see tunne kõigis saarlastes, saare asukates tugewasti juurdub. Et saare asukates omad isesugused rahwuslikud jooned palju selgemaks on arenud kui maakonnalised jooned kuskil mujal, see on ilmne, nagu see iseloomulikkus, selgunus, ka ainult sisesoetuse teel on saadud, tänu saarde eraldusele. Saare tõu tunnuste esinemisest oleme teises paigas juba kõnelnud. Nüüd selektsioonist.

Mingi tõug, mingi rahwas on seda tugewam, seda eluwõimelisem, mida suurem selektsioon, walik selles on läbi wiidud. Kuna selektsioon sel teel sünnib, et alawäärilisemad elemendid elimineeritakse, wälja seletatakse wõistluse kaudu paremini kohastatud elementide poolt, siis on see kergesti aru saadaw. Ühes selektsiooniga käib käsi käes üleüldine differentseerimine, eristumine, nende wõimete üleüldine arenemine, mis mingi rahwas koguna peituvad, warjul on, latentidena, ja mis seda mööda esile kerkiwad, nähtawale tulewad, kuidas eluwajadused nende wõimete esinemist nõuawad. Nõnda sünnib, et elunõuete esile kutsutawad wõimed wast piki rahwa wõi tõu arenemise käiku wälja harguwad ja iseloomulistena tegewusse astuwad, et teised omadused, mis mingi tarwitust ei leia, raugetena warjule jääwad, ja et lõpuks teatawad omadused, mis ehk wäljaspoolt saadud ja lisaks ka mingisuguses ühtluses ei ole tõu esialgiste omadustega, kui ülearust hõõrumist tekitawad, omaduste hulgast wälja wiiakse, tõu puhastamise kaudu, mis selektsiooniga ühes käib. Sest igas omaduste

kogus, nagu mingisuguses liikumiste kawas, püüab hiljemini wõi waremini ometi mingi ühtlus, süsteemikus sündima. See püüd toob loomulikult kaasa, et kõik mõeldawad omadustest, wõi wõiks samuti ütelda, elementidest, mis ühtluse alla ei wõi ega jaksu minna, lihtsasti wälja tõrjutakse, wälja suletakse wõi neutraliseeritakse kogu tõu omaduste poolt tulewa wastategewuse läbi. Selle läbi saadakse kätte jõu ökonomiseerimine, see on, et iga ülearune jõukulutus, mis improduktiiviste, waid hõõrumist sünnitawate elementide ehk omaduste tõttu tekib, kõrwale saadetakse ja et jõud, süsteemi wiidutena, wabastutena ilmaaegustest hõõrumistest, nagu wallandatakse, liikuma pannakse, tegude ja asjade esilesaotamiseks. Ja see ei tähenda muud, kui jõudude ühtlust, süsteemikust, kawapärasust, ja rahwaste kohta maksab see kui tõu puhtus. Selektsoon sünnib wõi on vähemast sündinud seisuste tekkimise kaudu, nii et teatawate tõus wõi rahwas leiduwate elementide wahendusel erilised kindlad omadused kuhjatakse ja waliku teel seepoolt seisust edasi pärandatakse, siisgi harilikult nii, et uus tõus, juurewool allpoolt sügawatest kihtidest, mida kõigiti walik määrab, takistatud ei ole. Wastasel korral sünnib seisusest kast, mis wäljaspoole wäga wäljasulgew iga waliku kohta. Wiimase kuju on mõnes maas aadeli seisus omandanud, olukord, mis ses seisuses küll omane on seisuslikka, kastilisi, sagedasti koguni tarwilikka omadusi tõstma ja ülipotentsilistena, üliwõimelistena alal hoidma, kuid teiselt poolt nii sama omane sarnasid seisusi ehk kastisid kõdunemisele, wäljasuremisele wiima. Sest olles wäljasuletud wõimalusest oma werd wärskendada, mis küll seisuse erilisust wõiks ähwardada, ollakse teiselt poolt jälle walla antud, kõikide omaduste kuhjamiste tõttu, samuti wigade, pahede ja rikete kuhjamisele, mis warisemise toowad. See on siis, kui seisuslik arenemine, rahwa elementide eristumine seisuste kaudu kipub kangestama, kiwistuma. See aga ei ütle ometi, et mingi tõus wõi rahwas leiduwate omaduste wäljaarendamine, peenendamine, ülipotentseerimine teisiti

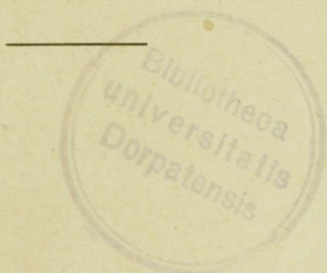
wõiks wõi saaksgi sündida. Ainus, mis sellest wõib järeldada, on see, et üliarenemine nii samuti negatiivistesse saadustesse ulatab nagu arenematus, mis kujunematumat, wormitumat kogu, massi oletab, kuidas seda harimata ehk poolharitud rahwaste seas wõidakse näha. Wõib koguni ütelda, et kui midagi selles mõttes negatiivist, siis enne kõike arenematus, kujunematus, sest et see sama tähendab kui loomata olu. Iga tõu arenemine, kuju wõtmine, iseloomu saamine wõib aga sündida ainult ühte teed. Ja see tee on, kui tõu omadustes, nagu eelpool oleme tarwitanud, selgumine, kristallisatsioon, ühtlustamine sünnib, mis nii palju tähendab, kui seda, et rahwa olemuses ehtsaks, iseloomuliseks, ehedaks muutumine sünnib.

Tähtis ei ole siis mitte ükski, et rahwas selgumise teel terawasti läbiwiidud ehtsuse, ühtluse walikut väljaspoolse edustaks, tõu puhtuse ja tõu ühtluse kaudu, waid nii sama tähtis on, et oleks waljusti läbi wiidud rahwa enesekeskine walik, selektsioon. Eelmine on õige lahutamata ühendatud wiimasega nagu wiimane eelmisega. Ilma waljuta walikuta, selektsioonita seespool on peaaegu ebamõeldaw wäline ehtsus, silmapaistwus tõuliste tunnuste ja omaduste poolest. Sest selektsioon tähendabgi sisemist selgumist, mis paremate waliku kaudu sünnib, mille tagajärjel kõik alawäärilised ja wäärtuseta elemendid välja lahutatakse, häwitatakse, murendatakse ja takistusena kõrwale aetakse wõi purustatakse. Ja see protsess sünnib seda tugevamini, mida enam mingi rahwal oma olemasolu, elu õiguste eest on wõidelda, nimelt nii, et tühised jalgu jääwad, kõrwale heituwad, wõi ära walguwad, kus rõhumine mitte nii tugew ja päälekäiw ei ole. Nii moodi nagu mingi sulatuse protsessi kaudu toimetatakse kõrwale kõik see, mis mädanud, alawäärilist mingi rahwa wõi tõu organismis leidub; põletatakse kerged wäärtuseta elemendid, ja alale jääwad suursugusemad elemendid nagu mingi kuld. Muidugi ei ole mitte kõik ajad edulised selektsiooni kõrguse tõstmiseks. Kahtlemata mitte ajad, mis wõõraste maale tungimi-

sega ja maal walitsemise pidamise aegadega ühte satuwad. Samuti wõib mõni aeg oma iselaadi järele, nii sõjakad ajad, tõus esile kutsuda ühekülgsest omadusi, mis siis eriti tarwilikud ja wäärilised. Ja ei wõi pikaline orjus nii aristokraatlikka rahwa instinktisid ehk kalduwusi edendada kui just sulase instinktisid ning omadusi, ja teine on rahwa selektsioon, kui rahwas juhtiwas seisukohas, kui siis, kui see juhtiwas seisukohas. Kuid, mis selektsioonis kõige tähtsam, on see, et selle põnewus suur, wali oleks. Ja ei jää kahtlust, et kui kusgil wadjadust tundub selle põnewuse tõstmiseks, tõu paranduse, tõu tõstmise mõttes, et see siis meie kohta maksab.

Meie minewik, mida nii sagedasti kurdetud, ei ole tõesti aeg olnud, millal oleks wõidud palju selektsioonist kõnelda ja wähe wõidakse seda ka weel meie ajal, millal kõik on kippumas laiale walguma. Ja missugusest selektsioonist wõisgi palju juttu olla talupoja juures, kes maa-kamara külge oli kütkenatunud, ja sama traditsjonaalist rada sammus, kui lugematus esiisaid enne. Et ka sel ajal, kõigest hoolimata, mingi walikut on olnud, ei ole ometi salataw. Alles siis kui liikumine suurdes hulkades sündis ja jõu kogumised, olgu mis laadi tahes, wõimalikuks said, wõis walikust suuremas mõõdus juttu hakata olema. Esialgu ei näi aga seegi walik kõige ehtsam olnud, waid sagedasti wiletsa-poolne ja õige segaste tõupäraste tunnustega — sellest need kriisid, mis Eesti awalikus elus sündisid, nagu neid pärastgi on olnud. Kuid wähehaawalt sünnib siisgi mingi puhastuse protsess, ja ebapärased elemendid, mis aga iseäralist liikuwust olid awaldanud, aetakse eemale, osalt elimineeritakse, osalt kõdunewad ise, ja asemele tulewad enam ehedad, selgunumad waliku korrad, mis ikka parnewad omade laadiliste tunnuste poolest, seda mööda, mida enam liikumise wõimalused suurenewad ja liikumine ise wäledamaks ja tihedamaks ja ühtlasemaks muutub. Meie uuema aja ühiskondlikul ajajärgul on walik juba õige tuge-waks minemas, ehk seda selgumist küll palju segab, tumestab

ja eksi ajab laokileminek, mis mõnes tükis meie aega iseloomustab. Kuida iganes, see on kindel, et walik, selektsioon samuti kui tõu puhastuse protsess alawääriliste wõõraste olluste kõrwale lahutamise kaudu sugugi weel oma ehtsusse ei ole edenened. Selektiioon ei ole küllalt waljult läbi wiidud, mille tõttu sagedaste alawäärilised ollused weel silmapaistwat osa wõiwad edendada, ometi omama ta neid omadusi, mis neile külge patatakse, püsides selle pärast, et üleüldine põnewus weel liig suur ei ole. Ja seda hõlbutab ka omalt poolt suure kogu loidus, arenematus ja selgumatus, eristumatus. Teiselt poolt takistab meie edasijõudmist ka tõuline selgimatus, mis tingitud ei ole nii palju neist wõõrapärastest ollustest, mida siiski leidub, ka nähtawasti silmapaistwil kohtadel, kui just sellest, et see puhastuse protsess, õige noor ja sellepärast aeglane, kõiki takistawid, kõdunud, alawäärilisi aineid ei ole jõudnud wälja lahutada, nii et neist weel ikka ääreta palju hõõrumist ja ülearust jõukulutust sünnib. Meil ei ole siis üksi tähtis, et meie rahwas tõuliselt, oma were omaduste poolest tõstetakse, waid et ka üleüldine seisuslik tõusmine tuleks, sündigu see töölise, talupoja, kodaniku ehk mis seisuses tahes. Et see hiljemini wõi waremini tuleb, et meie rahwale uuesti sündimise päewad korduwad, selles ei ole vähematgi kahtlust. Me wõime sellesse uskuda, kui asja, mis tulemata ei jää. Ja sellesse uskuma oleme kõik kutsutud — uskuma oma rahwa tulewikku, oma rahwa suurusse tulewiku päewade koidus.

Trüklwead.

Lhk.	X.	üles wöttew	peab olema	üleswöttew
"	3.	isa	" "	ise
"	8.	elutsewast	" "	elutsewist
"	10.	hoida	" "	hoidma
"	13.	statistilises	" "	staatilises
"	17.	juuste ja	" "	juustega
"	39.	kristalliseernud	" "	kristalliseerinud
"	49.	muutwust	" "	muutuwust
"	61.	nägemuse	" "	nägemuse
"	"	kõik ninad	" "	kikkninad
"	91.	Domäsnesini	" "	Domasnäsini
"	93.	teisendisi	" "	teisendusi
"	95.	Põijänne	" "	Päijänne
"	99.	aluskond	" "	aluskord
"	101.	tõsise ja	" "	tõsine
"	106.	knnised	" "	kinnised
"	129.	seisusid	" "	seisusi
"	138.	kullase	" "	kollase
"	147.	juhulisedega	" "	juhulised
"	"	sissesoetus	" "	sisesoetus.
